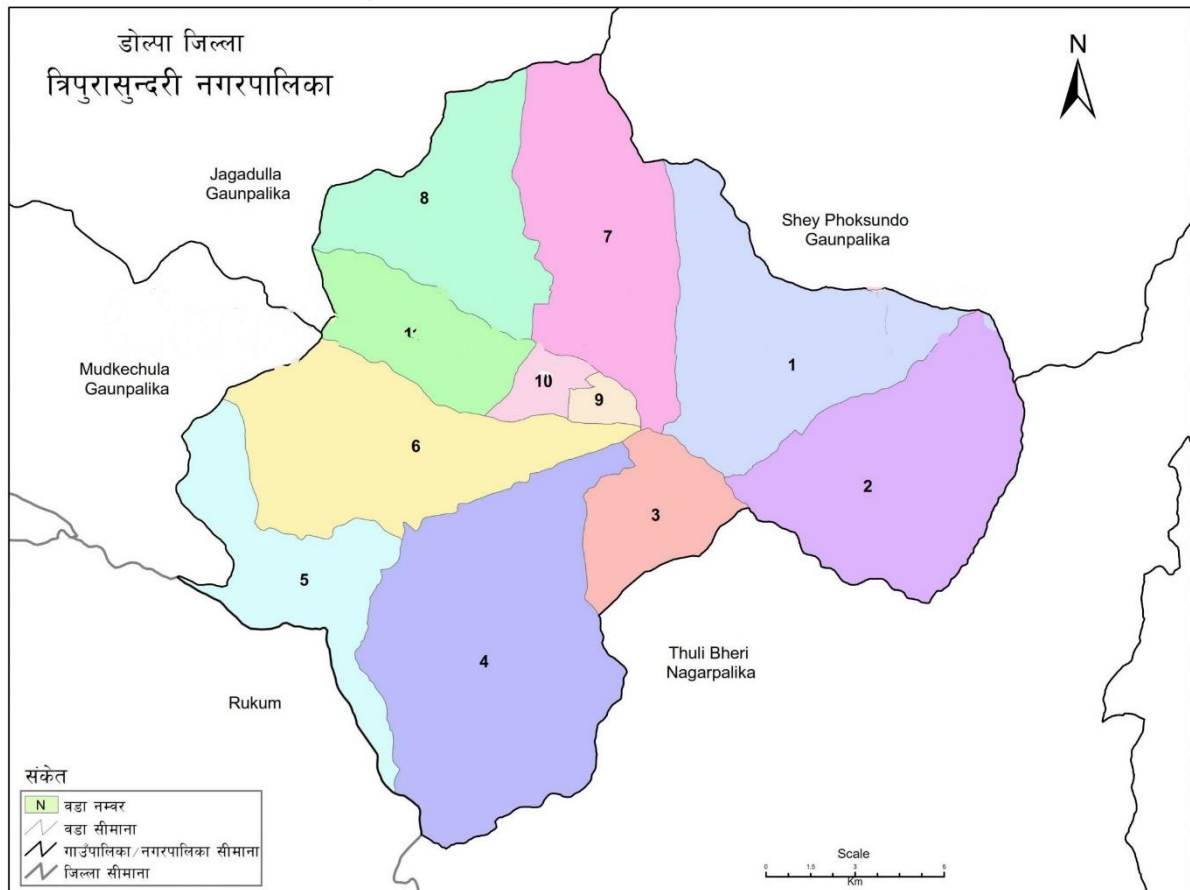

त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना

(२०८१/०८२-२०८३/०८४)

स्रोत: स्थलरूप नक्सा (स्केल १:२५०००/१:५००००), नापी विभाग र जनगणना २०६८, केन्द्रिय तथ्यांक विभाग
तयार पार्ने: गाउँपालिका, नगरपालिका तथा विशेष, सरक्षित वा स्वायत्त क्षेत्रको संख्या तथा सीमाना निर्धारण आयोग

त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
डोल्पा
कर्णाली प्रदेश

कृतज्ञता

धन्यवाद ज्ञापन

स्थानीय तहको राजस्व सुधार कार्ययोजना विषयमा स्थानीय तहको सबै पक्षहरूको शुक्ष्म अध्ययन पश्चात राजस्व सुधार कार्ययोजना योजना तयार गर्ने कार्यमा रेडियन्ट इन्जिनियरिङ्ग एण्ड कन्स्ट्रक्सन सर्भिसेज प्रा.लि. ललितपुर लाई हार्दिक धन्यवाद व्यक्त गर्दछौं । यस नगरपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना योजना कार्यलाई सफल बनाउन यस नगरपालिकाको नगर उपप्रमुख देवी घर्तीको उच्च योगदानको कदर गर्दछु । साथै, यस पालिकाको वडा नगर प्रमुखहरू, कार्यपालिका सदस्यहरूले प्रदान गर्नु भएको सुझाव र सहयोगको सराहना गर्दछु । यो राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाका लागि महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्नुहुने यस नगरपालिकाका प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत श्री जगदिश चन्द्र नेपाली तथा कर्मचारी वर्गहरूमा धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु । अत्यमा यस राजस्व सुधार कार्ययोजना योजना कार्यन्वयनको लागि सम्बद्ध सबै सरोकारवालाहरूको रचनात्मक एवं सकारात्मक सहयोग निरन्तर प्राप्त हुने अपेक्षा गर्दछु ।

जनचन्द्र रोकाया

नगर प्रमुख

विषयसूची

१.१ पृष्ठभूमि.....	6
१.२ औचित्य	6
१.३ अध्ययनको उद्देश्य	7
१.४ योजना तर्जुमा विधि र प्रक्रिया.....	7
१.४.१ सन्दर्भ सामग्री सङ्कलन तथा अध्ययन	7
१.४.२ तथ्याङ्क एवम् सूचना सङ्कलन.....	8
१.४.३ छलफल एवम् कार्यशाला आयोजना	8
१.४.४ तथ्याङ्क विश्लेषण तथा प्रतिवेदन तयारी.....	9
१.५ प्रतिवेदनको ढाँचा.....	9
१.६ राजस्व सुधार कार्ययोजना अध्ययनका सीमाहरू.....	9
परिच्छेद दुई - नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय.....	10
२.१ गठन तथा भौगोलिक अवस्थिति	10
२.२ विद्यमान अवस्थामा नगरपालिकामा स्वीकृत दरवन्दीहरू:	13
२.३ भौतिक सम्पत्तिको अवस्था.....	14
२.४ राजस्व परिचालन सम्बन्धी नीति	14
२.५ आन्तरिक आय सङ्कलन तथा राजस्व संरचनाको अवस्था	15
२.६ राजस्व परिचालनका लागि प्रशासनिक व्यवस्था	16
परिच्छेद-तीन: स्थानीय तहको राजस्व अधिकार तथा आय सम्भाव्यता.....	16
३.१ राजस्व अधिकार सम्बन्धि कानुनी व्यवस्था.....	16
३.२ स्थानीय सरकारको राजस्व अधिकार.....	18
३.२.१ राजस्व अधिकार सम्बन्धी संवैधानिक व्यवस्था.....	18
३.१.२ राजस्व अधिकार सम्बन्धी संघीय ऐनका व्यवस्था	19
३.३ आन्तरिक आय स्रोतका प्रमुख क्षेत्र र सम्भावना विश्लेषण.....	25
३.३.१ सम्पत्ति कर	25
३.२.२ मालपोत वा भूमि कर.....	26
३.३.३ घर वहाल कर.....	27

३.३.४ व्यवसाय कर:.....	27
३.३.५ जडिवुटी, कवाडी, जीवजन्तु कर.....	29
३.३.६ विज्ञापन कर.....	31
३.३.७ बिक्रीबाट प्राप्त रकम (ढुंगा, गिट्टी, बालुवा तथा माटोजन्य वस्तु बिक्री).....	31
३.३.८ सिफारिस दस्तुर,.....	32
३.३.९ सामुदायिक वनबाट प्राप्त रकम	34
३.३.१० अन्य सेवा शुल्क (फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क).....	35
३.३.११ अन्य विविध आय.....	36
परिच्छेद – चार आय संकलनको संस्थागत क्षमता तथा संकलन अवस्था	37
क. राजस्व, यसको अबधारणा, उद्देश्य र नीतिहरू.....	37
४.१ राजस्व परिचालन सम्बन्धी नीति	37
४.२ आय संकलनको संस्थागत क्षमता.....	38
४.२.११ नगरपालिकाको राजस्व प्रशासन	38
राजस्व परिचालनमा रहेका सवालहरू	40
परिच्छेद पाँच - राजस्व सुधार कार्ययोजना	42
५.१ कर तथा गैरकर राजस्व सुधार योजना	42
५.२ नयाँ क्षेत्र पहिचान तथा परिचालन सुधार योजना	46
५.३ राजस्व प्रशासन सुधार योजना	47
परिच्छेद छ - आगामी तीन वर्षको आय प्रक्षेपण.....	49
६.१ राजस्व सुधार कार्ययोजनाका आधारमा राजस्व प्रक्षेपण	49
परिच्छेद सात – आपेक्षित जतिजा	54
परिच्छेद आठ – अनुगमन तथा मूल्यांकन.....	56
कार्ययोजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	56
सन्दर्भ सामग्रीहरू	57
अनुसूचीहरू.....	58
अनुसूची –१: तथ्याङ्क सङ्कलन औजारहरू	58
अनुसूची- २: अन्तर्क्रिया/छलफलकालागि समुह बिभाजन	66

तालिकाहरु

तालिका १: त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिकाको कर्मचारी तेरीज	13
तालिका २: राजस्व परामर्श समिति.....	14
तालिका ३: संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको एकल तथा साझा अधिकारहरु	17
तालिका ४: राजस्व श्रोतको नीति तथा कार्यन्वयन गर्ने निकायहरु	17
तालिका ५: मूल्य अभिवृद्धी कर र अन्तशुल्को वाँडफाँड.....	21
तालिका ६: प्राकृतिक श्रोतको रोयल्टी वाँडफाँड	21
तालिका ७: आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था	23
तालिका ८: सम्पत्ति करका करदाता सम्बन्धी विवरण.....	26
तालिका ९: मालपोत वा भूमि कर करदाता सम्बन्धी विवरण.....	
तालिका १०: प्रस्तावित घरवहाल करको विवरण	
तालिका ११: व्यवसाय करको सम्भाव्यता विवरण	28
तालिका १२: नक्सा पास दस्तुरको सम्भाव्यता विवरण	
तालिका १३: आन्तरिक आयको वर्तमान अवस्थाको विश्लेषण	39
तालिका १४: कर राजस्व सुधार योजना	42
तालिका १५: नयाँ क्षेत्र पहिचान तथा परिचालन सुधार योजना	46
तालिका १६: राजस्व प्रशासन सुधार योजना	47
तालिका १७: आगामी आ.व.का लागि राजस्व प्रक्षेपका आधारहरु	49

परिच्छेद एक: परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानको धारा ५९ ले आर्थिक अधिकारको प्रयोग अन्तर्गत संघ, प्रदेश र स्थानीय तहलाई आ-आफ्नो आर्थिक अधिकार सम्बन्धी कानून बनाउने, बार्षिक बजेट बनाउने, आर्थिक बिषयमा निर्णय गर्ने र नीति तथा योजना तयार गरी कार्यन्वयन गर्ने अधिकार प्रदान गरेको त्यसरी नै संविधानको धारा ६० ले राजस्व स्रोतको बाँडफाँडको बारेमा स्पष्ट रूपमा व्याख्या गरेको छ । संविधान बमोजिम संघबाट प्रदेश र स्थानीय तहलाई र प्रदेशबाट स्थानीय तहलाई वित्तीय हस्तान्तरणको वास्तविक अभ्यास शुरु भएबाट बिगतमा नेपाल सरकारले उठाइ आएको राजस्व मध्ये केही राजस्वका स्रोतहरू प्रदेश र स्थानीय तहमा हस्तान्तरण भएका छन् । संविधानले संघीय, प्रदेश र स्थानीय तीनै तहका सरकारहरूको अधिकार र क्षेत्र तोकेको छ । संविधानको अनुसूची ५ मा संघीय सरकारका विभिन्न ३५ वटा अधिकारहरू, अनुसूची ६ मा प्रदेश सरकारका विभिन्न २१ वटा अधिकारहरू र अनुसूची ८ स्थानीय तहको अधिकार सूची अन्तर्गत २२ वटा एकल अधिकारहरूको व्यवस्था गरेको छ । त्यसरी नै अनुसूची ७ मा संघ र प्रदेशको साझा अधिकार र अनुसूची ९ मा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको साझा अधिकार उल्लेख गरिएको छ ।

बितीय संघीयताले बितीय अधिकार र जिम्मेवारीलाई संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा बाँडफाँड गर्दछ । आर्थिक तथा प्रशासनिक सक्षमताका आधारमा भंसार महसुल, मूल्य अभिवृद्धि कर, अन्तःशुल्क तथा आयकर लगाउने अधिकार पनि केन्द्रीय सरकारलाई दिएको छ । घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर, सवारी साधन कर, मनोरञ्जन कर, विज्ञापन कर र कृषिमा आयकर लगाउने अधिकार प्रदेशको अधिकार क्षेत्रभित्र राखिएको छ भने मालपोत/भूमिकर, सम्पत्ति कर, घर जग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर, मनोरञ्जन कर, विज्ञापन कर, सम्पत्ति कर, घर बहालकर र व्यवसाय करलाई स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्र भित्र राखिएको छ । यसैगरी गैर करहरूमा राहादानी शुल्क, भिसा शुल्क, पर्यटन दस्तुर, सेवा शुल्क र दण्ड जरिवाना लगाउने अधिकार केन्द्रीय सरकारलाई, पर्यटन शुल्क, सेवाशुल्क तथा दण्ड जरिवाना लगाउने अधिकार प्रदेश सरकारलाई र सेवा शुल्क, पर्यटन शुल्क तथा दण्ड जरिवानालगाउने अधिकार स्थानीय सरकारलाई दिइएको छ । प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी केन्द्र, प्रदेश र स्थानीय सबै तहको सरकारले पाउने व्यवस्था गरिएको छ भने कुनैपनि तहको सरकारले कर लगाउन सक्ने भनेर उल्लेख नभएका विषयमा कर लगाउने व्यवस्था संघीय सरकारले निर्धारण गरे अनुसार हुने व्यवस्था छ । नगरपालिकाको विकास निर्माण र सुशासन ब्यवस्थापनमा कर्मचारीहरूको प्राथमिक जिम्मेवारी रहनु र नगरपालिकाभित्र क्रियाशील राजनैतिक दल र सामाजिक कार्यकर्ताहरूको परामर्शीय भूमिका मार्फत नगरपालिकाबाट निर्वाचित प्रतिनिधिहरूबाट नीति निर्माण र शासन ब्यवस्थापन हुने क्रमको शुरुवात भएको छ । यस अवस्थामा नगरपालिकाको वढ्दो खर्च धान्नका लागि र स्थानीय सरकारको सामर्थ्य वृद्धि गर्नका लागि पनि नगरपालिकाको राजस्व वृद्धि गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ । यो दस्तावेजमा त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिकाको राजस्व सुधार कार्य योजना (Revenue Improvement Action Plan - RIAP) विषयमा भएका अध्ययन तथा छलफलको विस्तृत विवरण तयार गरिएको छ जसले नगरपालिकाको वित्तीय क्षमताको विकास गर्ने एवं यसलाई सबल बनाउने र राजस्वको सम्भाव्य स्रोतको पूर्ण क्षमतामा उपयोग गर्ने लक्ष्य राखेको छ । यसबाट प्राप्त निचोड आएका सुझाव अनुसार नगरपालिकाले आफ्नो कार्ययोजना तयारगरी आगामी दिनहरूमा त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिकाको राजस्व सुधार गर्ने कार्यमा उपयोगी हुनेछ ।

१.२ औचित्य

त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिकामा उठाइने राजस्वलाई राजस्व बढाउने स्रोतको रूपमा मात्र नलिएर यसलाई स्थानीय आर्थिक विकासको उत्प्रेरक र जवाफदेहिता तथा सक्षमता अभिवृद्धि गर्ने माध्यमको रूपमा लिई स्थानीय तहका राजस्व अधिकारका सम्भावनाहरूको खोजी गर्न, आवश्यक नीतिगत, कानुनी र व्यवस्थापकिय सुधारका

उपायहरूको पहिचान गरी तिनको कार्यान्वयन गरी भविष्यका दिनमा पहिचान गर्न सकिने वास्तविक आन्तरिक आयको प्रक्षेपण गर्ने कामको लागि यो राजस्व सुधार कार्ययोजनाले औजारक (Tools) को रूपमा काम गर्ने विश्वास गरिएको छ । नगरपालिकाका जनताहरूबाट निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरू, स्थानीय बासीहरूले आफ्नै नगरपालिकाको विकासको लागि उठाइने कर वा गैरकर वापत तिरेको रकमको कसरी सदुपयोग भइरहेको छ भन्ने कुराको लेखाजोखा समेत स्थानीय सर्वसाधारणले आ-आफ्नै तरिकाले विश्लेषण गरिरहेका हुन्छन् । नगरपालिकामा थप आन्तरिक राजस्व परिचालन गरी यसको अधिकार क्षेत्रभित्रका उपलब्ध आन्तरिक आयका स्रोतहरूबाट सम्भावित राजस्व पहिचाहन गर्न आवश्यक हुन्छ ।

स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ को परिच्छेद ३ दफा ११ (घ) र अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४ को दफा ४ अनुसार स्थानीय सरकारले आफ्नो क्षेत्रमा कर र गैरकर संकलन गर्नसक्ने अधिकार रहेकोछ र कर प्रणाली र अधिकार क्षेत्रवारे कम जानकारी, स-साना व्यवसायहरूमा कर लागू गर्दा हुनसक्ने सम्भावित अलोकप्रियता, स्थानिय सरकारलाई प्राप्त हुनआएको अनुदान नै खर्च हुन सकिरहेको अवस्थामा कर लगाउनु पर्ने आवश्यकता महसुस नहुनु, जस्ता कारणहरूले गर्दा स्थानीय तहले आफ्नो अधिकार क्षेत्र भित्र रहेर स्थानीय तहले अपेक्षित रूपमा राजस्व संकलन गर्न सकिरहेको अवस्था छैन । यसरी स्थानीय सरकारहरूले वित्तीय संधियताको पूर्ण अभ्यास गर्न नसकेका कारण सार्वजनिक क्षेत्रको बजेट खर्च गर्न पर्याप्त राजस्व जुटाउन नसकिरहेको अवस्था छ र यसर्थ, स्थानीय सरकारहरूलाई आफ्नो अधिकार क्षेत्र भित्र रहेर वैज्ञानिक कर प्रणाली लागू गरि कार्यान्वयन गराई आफ्नै राजस्व आधार तयार गर्न सहयोग पुर्याउनु नै प्रस्तुत कार्यक्रमको उद्देश्य रहेको छ ।

१.३ अध्ययनको उद्देश्य

यस अध्ययनको समग्र उद्देश्यहरू यस प्रकार छन्:

- नगरपालिकाको आन्तरिक आय तथा राजस्वको अधिकार तथा सुधार योजना सम्बन्धमा निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरू, राजस्व परामर्श समितिका पदाधिकारीहरू तथा कर्मचारीहरू सहित अन्य सरोकारवालाहरूलाई अभिमुखीकरण गर्ने ।
- नगरपालिकाको विद्यमान आन्तरिक राजस्वको समीक्षा गर्ने ।
- राजस्वको दायराहरू खोजी तथा पहिचान गर्न सहयोग पुर्याउने तथा राजस्व प्रक्षेपणका वैज्ञानिक विधिहरू, दर निर्धारण प्रक्रिया र आधारहरू वारे स्थलगत अभ्यास गराई आन्तरिक राजस्वको महत्व महत्व र असुलि सम्बन्धमा ज्ञान प्रदान गर्ने ।
- स्थानीय तहको कम्तिमा आगामी ३ वर्षको राजस्व सुधार कार्य योजना तर्जुमा गरि सोको प्रक्षेपण गर्ने ।

१.४ योजना तर्जुमा विधि र प्रक्रिया

राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा कार्यकालागि विभिन्न सन्दर्भ सामाग्रीहरूको अध्ययन, तथ्याङ्क तथा सूचना सङ्कलनको लागि आवश्यक फारामहरूको विकास, अभिमूखिकरण कार्यक्रम तथा कार्यशाला गोष्ठी लगायतका समावेशी र सहभागितामूलक छलफलको सारांशको अध्ययन, तथ्याङ्क सङ्कलन तथा विश्लेषण जस्ता विधि र प्रक्रियाहरू अवलम्बन गरिएको थियो । अध्ययनको क्रममा अवलम्बन गरिएका विधिहरूको संक्षिप्त व्याख्या तल गरिएको छ:

१.४.१ सन्दर्भ सामग्री सङ्कलन तथा अध्ययन

अध्ययन कार्यको पहिलो चरण बिज्ञहरूबाट विभिन्न स्रोत सामाग्रीहरूको सङ्कलन तथा पुनरावलोकन गरिएको थियो । यस क्रममा अध्ययन तथा पुनरावलोकन गरिएको मुख्य सामाग्री देहाय अनुसार रहेका छन्:

- नेपालको संविधान, २०७२
- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४

- अन्तर सरकारी बित्तीय व्यवस्थापन ऐन, २०७४
- आर्थिक कार्यविधि तथा बित्तीय उत्तरदायीत्व सम्बन्धी ऐन, २०७६
- त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिकाको आर्थिक ऐन, २०८० र त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिकाको वार्षिक योजना, कार्यक्रम तथा बजेट, २०८०
- नगरपालिका तथा नगरपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा सम्बन्धी दिग्दर्शन, नेपाल सरकार संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, २०७६
- राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय, राष्ट्रिय जनगणना, २०७८

१.४.२ तथ्याङ्क एवम् सूचना सङ्कलन

अध्ययनको निम्ति आवश्यक तथ्याङ्क एवम् सूचनाहरू सङ्कलनको निम्ति अनुसूची १ मा उल्लेख भए बमोजिमका फाराम प्रयोग गरी नगरपालिका पदाधिकारीहरू, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, लेखा तथा राजस्वका कर्मचारीहरूसँग छलफल एवम् अन्तरक्रिया गरेर आवश्यक तथ्याङ्क एवम् सूचनाहरू सङ्कलन गरिएको थियो।

- त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण
- वर्तमान राजस्व प्रशासनको अवस्था (संगठन संरचना, कर्मचारी, राजस्व असुली तथा भौतिक सुविधा आदि)
- राजस्व परिचालनको लागि अबलम्बन गरिएका नीतिगत व्यवस्थाहरू
- आन्तरिक आय सङ्कलनको अवस्था, स्रोत, क्षेत्र, तथा दर सम्बन्धी बिस्तृत विवरण
- आन्तरिक आय सङ्कलनको सम्भावित नयाँ क्षेत्रहरू सम्बन्धी तथ्याङ्क एवम् सूचना सम्बन्धित तथ्याङ्क, सरोकारवालाहरूसँगको छलफल, स्थलगत भ्रमण तथा अवलोकन।

१.४.३ छलफल एवम् कार्यशाला आयोजना

राजस्व संभाव्यता अध्ययन तथा सुधार कार्ययोजना तर्जुमा कार्यका लागि रेडियन्ट इन्जिनियरिङ्ग एण्ड कन्स्ट्रक्सन सर्भिसेज प्रा.लि. ललितपुरको प्राविधिक टोलीले त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिकामा उपस्थित भई नगरपालिकाका नगर प्रमुख, नगर उपप्रमुख, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, लेखापाल र सम्बन्धित कर्मचारी तथा सरोकारवालासँग परामर्श गरिएको थियो। सो परामर्शमा स्थानीय राजस्व संभाव्यता अध्ययन तथा राजस्व सुधार योजना तर्जुमा कार्यक्रम संचालनको ढाँचा, अध्ययन तथा योजना तर्जुमा विधि तथा प्रक्रिया, अपेक्षित उपलब्धि र सूचना विवरण आदि बारे छलफल गरिएको थियो। नगरपालिकाको राजस्व परिचालन सम्बन्धमा नगर कार्यपालिकाका पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरू, राजस्व परामर्श समितिका सदस्यहरू तथा अन्य सरोकार पक्षहरूलाई अभिमुखीकरण गर्न तथा राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गर्न २०८० पुस ०४ गत अभिमुखीकरण तथा कार्ययोजना तर्जुमा कार्यशाला आयोजना गरिएको थियो।

कार्यक्रमको दौरानमा विभिन्न समुहहरूमा बिभाजन गरेर समुहगत रूपमा राजस्व सुधार कार्ययोजनाको मस्यौदा तयार गर्न लगाई पूर्णसत्रमा सोको प्रस्तुति गरिएको थियो। पूर्ण सत्रबाट प्राप्त सुझावहरूलाई समेत राजस्व सुधार कार्ययोजनामा समावेश गरिएको थियो। सम्पत्ति कर व्यवसाय कर, घर जग्गा बहाल कर, प्राकृतिक स्रोत बिक्री तथा निकासी शुल्क दर निर्धारण, प्रक्षेपण र असुली प्रक्रिया बारेमा सहभागीहरूलाई अभ्यास समेत गराइएको थियो। समुह छलफलका लागि बनाइएका समुहहरू यस प्रकार रहेका थिए:

समुह १: राजस्वका शीर्षकगत दर, दायरा तथा प्रक्षेपण

समुह २: कर राजस्व सुधार योजना

समुह ३: गैरकर राजस्व सुधार योजना (नयाँ क्षेत्र समेत)

समुह ४: राजस्व प्रशासन (आयको लगत अभिलेख तथा सङ्कलन, संगठन र समन्वय)

१.४.४ तथ्याङ्क विश्लेषण तथा प्रतिवेदन तयारी

यस प्रतिवेदन तयारीको सिलसिलामा समूहगत छलफल र बिभिन्न दस्तवेजहरू अध्ययनबाट प्राप्त तथ्याङ्क तथा सूचनाहरूलाई विश्लेषण गरिएको छ । नगरपालिकाबाट प्राप्त भएका सुझावहरू तथा सूचनाहरूलाई व्यवस्थित गरी बिभिन्न तालिकाहरूमा प्रस्तुत गरिएको छ । सम्पत्ति कर लगायत अन्य करहरूको वर्तमान अवस्था र प्रक्षेपण सम्बन्धी बिस्तृत विवरण उल्लेख गरिएको छ । मस्यौदा प्रतिवेदनमा नगरपालिकाका अधिकारीहरूसँगको परामर्शबाट प्राप्त सुझावहरू समावेश गरी अन्तिम प्रतिवेदन तयार गरिएको छ ।

१.५ प्रतिवेदनको ढाँचा

यस प्रतिवेदनमा आठ वटा परिच्छेदहरू रहेका छन् ।

- परिच्छेद १: समग्र अध्ययनको परिचय,
- परिच्छेद २: नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय,
- परिच्छेद ३: स्थानीय तहको राजस्व अधिकार तथा आय सम्भाव्यता
- परिच्छेद ४ :आन्तरिक आय सम्भावना विश्लेषण,
- परिच्छेद ५ :राजस्व सुधार कार्ययोजना,
- परिच्छेद छ: आगामी ३ वर्षको आय प्रक्षेपण
- परिच्छेद ७: अपेक्षित नतिजा
- परिच्छेद ८: अनुगमन तथा मूल्यांकन

१.६ राजस्व सुधार कार्ययोजना अध्ययनका सीमाहरू

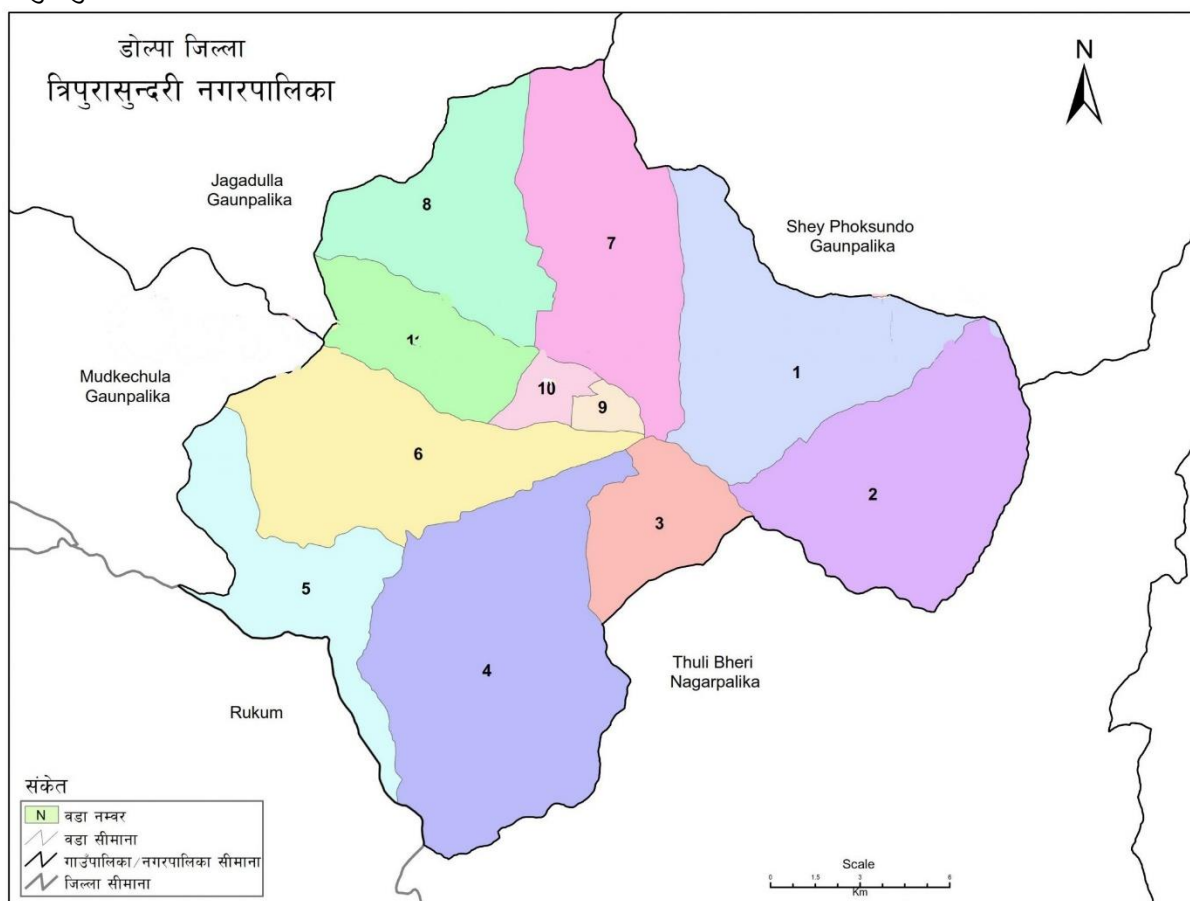
नगरपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना निम्न अनुसारका सीमाभित्रही तयार गरिएको छ:

- यस अध्ययन बिशेष गरी नगरपालिकाको कार्यालयबाट प्राप्त दस्तावेजहरू, नगरपालिकाका पदाधिकारीहरू तथा सम्बन्धित कर्मचारीहरू र अन्य सरोकारवालाहरूबाट प्राप्त सूचना र छलफलका आधारमा तयार गरिएको छ ।
- राजस्व प्रक्षेपण नगरपालिकाको वर्तमान जनसंख्या, आर्थिक गतिविधि, नगरपालिकाले प्रदान गर्ने सेवा, सम्पत्तिको मूल्याङ्कन दर र राजस्व दरलाई आधार मानी गरिएको छ ।
- राजस्व प्रक्षेपण गर्ने क्रममा करदाताको संख्या सम्बन्धी आधिकारिक आधार तथ्याङ्क प्राप्त हुन नसकेको अवस्थामा सहभागीद्वारा उपलब्ध भएको सूचनालाई आधार मानिएको छ ।
- छलफलबाट प्राप्त सुझाव अनुसार वर्तमान करका दरहरू यथावत राखी सोही बमोजिम आगामी तीन आर्थिक वर्षको राजस्व प्रक्षेपण गरिएको छ ।

परिच्छेद दुई - नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय

२.१ गठन तथा भौगोलिक अवस्थिति

डोल्पा जिल्ला तत्कालीन नेपालको मध्यपश्चिममाञ्चल बिकास क्षेत्र अन्तर्गत पर्ने हिमालि जिल्ला हो । नेपाल अधिराज्यको संविधान २०७२ अनुसार राज्य पुनसंरचामा कर्णाली प्रदेशमा रहन गयो । यो जिल्ला कर्णाली प्रदेशको सबैभन्दा ठूलो जिल्ला हो । नेपालको हिमाली क्षेत्रमा अवस्थित डोल्पा जिल्ला २८°०.२४”-२९°०.४३” उत्तरी अक्षांश र ८२°० २.४”-८३°०३.८” पूर्वी देशान्तर सम्म फैलिएको छ । यस जिल्लाको कुल क्षेत्रफल ७,८८९ वर्ग कि.मी रहेको छ जुन नेपाल अधिराज्यको कुल क्षेत्रफलको ५.३८ प्रतिशत हुन आउछ । उच्च हिमश्रृंखला, ल्हाँ, लेक र खोच वेशीहरुमा छरिएर रहेको वस्ती एवं ठूलो भौगोलिक क्षेत्र रहको यो जिल्लामा भौतिक पूर्वाधार निर्माण र त्यसको दिगो संचालन निकै खर्चिलो हुने गरेको छ । यस जिल्लाको सिमाना पूर्वमा मुस्ताङ्ग जिल्ला र चिनको स्वशासित क्षेत्र तिब्बत, पश्चिममा जुम्ला र मुगु, दक्षिणमा जाजरकोट, रुकुम, म्याग्दी र मुस्ताङ्ग जिल्ला र उत्तरमा चिनको स्वशासित क्षेत्र तिब्बत पर्दछ । यस जिल्लामा प्रशासनिक विभाजन अनुसार जम्मा २३ वटा गा.बि.स.हरु रहेका थिए । हाल नेपालको संघिय संरचना बमोजिम यस डोल्पा जिल्लामा जम्मा ८ वटा स्थानीय तहमा विभाजित भएको छ । जसमध्ये २ वटा नगरपालीका तथा ६ वटा गाउँपालीका रहका छन् २ वटा नगरपालीका मध्येको त्रिपुरासुन्दरी नगरपालीका पनि एक हो ।

स्रोत: स्थलरूप नक्सा (स्केल १:२२०००/१:२००००), नापी विभाग र जनगणना २०६८, केन्द्रिय तथ्यांक विभाग
तयार पार्ने: गाउँपालिका, नगरपालिका तथा विशेष, संरक्षित वा स्वायत्त क्षेत्रको संख्या तथा सीमाना निर्धारण आयोग

Projection System: MUTM, Spheroid - Everest 1830
LLRC, 2016

कर्णालि प्रदेश अन्तर्गत डोल्पा जिल्लाको साविकको गाउँ बिकास समितिहरू त्रिपुराकोट, पाहाडा, लिकु, ल्हाँ र सुँ गा.बि.स.हरुको संयोजनमा हाल त्रिपुरासुन्दरी नगरपालीकाको निर्माण गरिएको हो । यस नगरपालिकाको नामाकरण यसै नगरपालिकाको वडा नं. १ मा अबस्थित प्रसिद्द तिर्थस्थल त्रिपुरासुन्दरी भगवतीको नामबाट नामाकरण गरीयको

हो । कर्णालि प्रदेशमा त्रिपुरासुन्दरी भगवतीलाई प्रसिद्ध शक्तिपिठका रूपमा लिईन्छ । संघीय प्रणाली अनुसार यो जिल्लामा १ वटा मात्र प्रतिनिधि सभा क्षेत्र रहेको छ भने, यो नगरपालिका प्रदेश सभा निर्वाचन क्षेत्रको आधारमा प्रदेश सभा निर्वाचन २ (ख) मा पर्दछ । यस नगरपालिका भौगोलिक सिमाना, भौतिक पूर्वाधार तथा सामाजिक मुल्य मान्यताको आधारमा ११ वटा वडामा विभाजन गरिएको छ । भौगोलिक हिसाबले यस त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिकाको उत्तरमा फोकसुण्डो गाउँपालिका, दक्षिणमा रुकुम पश्चिम जिल्ला, पश्चिममा मुङ्केचुला तथा जगदुल्ला गाउँपालिका पर्दछन भने पूर्वमा डोल्पाको जिल्लाको अर्को नगरपालिका ठूलीभेरी नगरपालिकासँग जोडिएको छ । यो नगरपालिका जिल्लाको धेरै जनसङ्ख्या भएको एक सुन्दर, धार्मिक, सांस्कृतिक र पर्यटकिय हिसाबले भावी दिनमा राम्रो भविष्य बोकेको नगरपालिकाको रूपमा पर्दछ । २०७८ को जनगणना अनुसार यस नगरपालिकाको २,६२२ घरधुरी र कुल जनसंख्या रहेको १२,२२३ जस मध्ये पुरुष ६०८० महिला ६,१५३ जना रहेको छ । यहाँको जनघनत्व ३१ रहेको छ , भने लैंगिक अनुपात ९८.८१ हुदा जनसंख्या बृद्धिदर १.८३ रहेको छ । यो नगरपालिका अक्षांश २८ डिग्री ४ मिनेट देखि २९ डिग्री ४३ मिनेट उत्तरी अक्षांशसम्म र ८२ डिग्री २४ मिनेटदेखि ८३ डिग्री ३८ मिनेट पूर्वी देशान्तरसम्म फैलिएको यस नगरपालिकाको कुल क्षेत्रफल ३९३.४५ वर्ग किलोमिटर रहेको छ । समुद्र सतह देखि २००० मिटर देखि ५००० मिटरसम्मको उचाइमा रहेको रहको यहाँको वार्षिक औषत तापक्रम न्यूनतम ३ डिग्री सेल्सीयस देखि अधिकतम ३० डिग्री सेल्सीयस र औषत वार्षिक वर्षा ९८.२ मि.लि.हुने गरेको छ, आर्दता ६७ प्रतिशत रहेको पाईन्छ । प्रशासनिक कामका लागि सदरमुकाम जानुपर्ने भएता पनि दैनिक उपभोग्य वस्तु किनमेलको लागि यहाँका बासिन्दाहरु यसै नगरपालिका अन्तर्गत पर्ने त्रिपुराकोट बगरनै यस नगरपालिकाको मुख्य बजार हो भने अन्य साना बजारहरुमा रूम, सुँ, रडँ, ल्हाँ, श्रीबिन्दे, भुतिङ्गरा, रावतवारा, चुँ, लिक्कु, मुहु आदि यहाका स्थानिय बजारहरु हुन ।

त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिकाको भौगोलिक संरचना

यो नगरपालिका समुद्री सतहबाट २००० मिटर उचाई देखि ५०००० मिटर सम्मको उचाईमा अवस्थित छ । यस नगरपालिकाको भू-बनावट बलौटे माटो , भिरालो जमिन र उत्तरमा अग्ला अग्ला हिमालहरुले घेरिएको छ । साविकको पाहाडा, लिक्कु तथा सुँ गा.बि.समा पर्ने भू भाग केही खेती योग्य माटोले भरिएको छ भने ल्हाँ तथा त्रिपुराकोटको अधिकांस भू भाग बलौटे तथा कडकर मिसिएको कारण नदी बेसी बाहेक अन्य भागमा खेती गर्नका लागि कडा भन्दा कडा परिश्रम खर्चनु पर्ने खालको छ । यस नगरपालिकाको फुल्चिङ, ल्हाँ, पालङ्ग, त्रिपुराकोट बगर, रल्ली, गल्ली, भुतिङ्ग्रा बस्तिको केही भागमा मात्र धान खेती गरिन्छ भने बाँकी स्थानमा अन्य अन्न बालीको मात्र खेती भएको पाइन्छ । यस नगरपालिकामा छलगाड, तामेगाड, हिराघट्ट नदी, ठूली भेरी, गल्ली गाड करब गाड, फुल्चिङ खोला, पालङ्ग खोला, खाती खोला लगायतका थुप्रै सदावहार नदी तथा खोलाहरु भएता पनि भौगोलिक विकटता तथा आवश्यक आर्थिक श्रोत अभावका कारण सबै स्थानमा न्यूनतम सिचाई व्यवस्था समेत हनु सकेको छैन । बिशेष गरि मकै, कोदो, फापर, उवा, चिनो, कागुनो, सिमी, जौ, र आलु खेती गरिन्छ । नगरपालिकाको अधिकांस खेतीयोग्य जमिनामा हिउँदे र वर्षे बाली लगाउन सकिन्छ । फलफूलमा स्याउ, ओखर, नास्पाती, आरु, प्रशस्त मात्रामा फल्ने स्थानहरु रहका छन् । प्राकृतिक बरदान स्वरुप पाइने विभिन्न खालका औषधिजन्य तथा पोषणका हिसाबमा बिश्व चर्चित जडीबुटीका दृष्टिकोणमा पनि यस नगरपालिका निकै धनी छ । यस नगरपालिकाको साविकको पाहाडा गा.बि.सको उत्तरी हिमाली भू भाग, त्रिपुराकोट गा.बि.स.को उत्तरी भू भागमा यासाँगुम्ब, र अन्य भू-भागमा जटामसी, पाँच औले, चिराइतो, च्याउ, सेतो चिनि, जटामसी, कुडुको, पदमचाल्नु, पाचँ औले, अतिस, कुटकि, बिष जरा, झिझलकाडा, निरबिसि, सुजित्रो, समायो जस्ता जडीबुटीहरु पाइन्छ । जसले मानिसहरुको जिविकोपार्जनको ठुलो भुमिका खेल्दछ । प्राकृतिक प्रकोपका हिसाबमा यस नगरपालिका उच्च जोखिममा रहको छ । प्रमुख नदीनाला र विशेष क्षेत्र नगरपालिकाको क्षेत्रमा पर्ने ठुलो नदी ठुलोभेरी नदि, छलगाड खोला, चुँ गाड

खोला, करवगाड खोला, खातिखोला, पालङ्ग खोला, गल्ली खोला आदि साना ठुला विभिन्न खोलानालाहरु पर्दछन ।

भूक्षेत्र (टोपोग्राफी)

त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिका समुद्री सतहबाट २००० मिटर उचाईदेखि ५००० मिटर सम्मको उचाईमा अवस्थित रहेको छ । यस नगरपालिकाको भू-बनावट बलौटे माटो, भिरालो जमिन र उत्तरमा अग्ला अग्ला हिमालहरुले घेरिएको छ । यो नगरपालिका अक्षांश २८ डिग्री ४ मिनेट देखि २९ डिग्री ४३ मिनेट उत्तरी अक्षांशसम्म र ८२ डिग्री २४ मिनेटदेखि ८३ डिग्री ३८ मिनेट पूर्वी देशान्तरसम्म फैलिएको यस नगरपालिकाको कुल क्षेत्रफल ३९३.४५ वर्ग किलोमिटर रहेको छ । प्राकृतिक बरदान स्वरुप पाइने विभिन्न खालका औषधिजन्य तथा पोषणका हिसाबमा बिश्व चर्चित जडीबुटीका दृष्टिकोणमा पनि यस नगरपालिका निकै धनी छ । यस नगरपालिकाको साबिकको पाहाडा गा.बि.सको उत्तरी हिमाली भू भाग, त्रिपुराकोट गा.बि.स.को उत्तरी भू भागमा यासागुम्ब, र अन्य भू-भागमा जटामसी, पाँच औले, चिराइतो, च्याउ, सेतो चिनि, जटामसी, कुडुको, पदमचाल्नु, पाचँ औले, अतिस, कुटकि, बिष जरा, झिझलकाडा, निरबिसि, सुजित्रो, समायो जस्ता जडीबुटीहरु पाइन्छ । जसले मानिसहरुको जिविकोपार्जनको ठुलो भुमिका खेल्दछ । यस नगरपालिकाको प्रमुख खाद्यान्न तथा अन्न बालीमा मकै, कोदो, फापर, उवा, चिनो, कागुनो, सिमी, जौ, र आलु आदि हुन् ।

त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिकाको दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य र समष्टिगत उद्देश्य

दीर्घकालिन सोच: “कृषि, पर्यटन, र पूर्वाधार: समृद्ध त्रिपुरासुन्दरी विकासको प्रमुख आधार”

समष्टिगत लक्ष्य: “दीगो, समावेशी तथा गुणस्तरीय विकासका अवधारणा अनुरूप सामाजिक, आर्थिक, मानवीय तथा भौतिक संसाधन विकास गरी समुदायको जीवनस्तरमा दीगो तथा गुणात्मक सुधार गर्ने”

समष्टिगत उद्देश्य

- कृषि, पशुपालन र पर्यटनमा पारस्परिक व्यवसायिकताका विकास गरी रोजगारी, आय र उत्पादनशील सेवा सुविधाको उपलब्धता, गुणस्तर र उपयोगमा बढ्ने हुने छ ।
- सामाजिक सेवा तथा सुविधाको उपलब्धता, गुणस्तर र उपयोगमा बढ्ने हुने छ ।
- स्थानीय स्तरमा पूर्वाधार निर्माण मार्फत विद्युत, वैकल्पिक ऊर्जा र यातायात नविनतम प्रविधिहरुका सुविधाहरुमा बढ्ने भएको हुने छ ।
- वातावरण संरक्षण र विपद व्यवस्थापन मार्फत नगरपालिकाको दीगो विकासमा टेवा पुग्ने छ ।
- स्थानीय सेवाग्राहीहरुले न्यूनतम करमा अधिकतम सुविधामा पहुच र सेवाप्रदायकका कार्यक्षमता र जवाफदहितामा बढ्ने हुने छ ।

कृषि:

नगरपालिका विकासको मेरुदण्डको रुपमा कृषीलाई विकास गर्न विषादी रहित कृषी उत्पादनको वृद्धी कृषी व्यवसायीकरण र वजारीकरण मार्फत उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा बृद्धी गरी आर्थिक लाभ लिन सकिने अवसरको रुपमा कृषीलाई लिन सकिन्छ ।

पर्यटन:

यस नगरपालिकामा विभिन्न ऐतिहासिक, साँस्कृतिक एवं प्राकृतिक रमणीय हिमश्रृखलाहरु विद्यमान भएकोले पालिकाले पर्याटन विकासका लागि मुख्य रुपमा निम्न तीन किसिमले वर्गीकरण गरेको पाईन्छ ।

(क) घरवास पर्यटन (Homestay Tourism): त्रिपुरासुन्दरी भगवती, नगरपालिकाको उत्तरतर्फ रहेको कागमारा हिमाल, मुकुटेश्वर हिमाल पर्यटनका हिसावले लोकप्रिय मानिएको र यस नगरपालिकाका ११

वटै वाडहरु आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटनका लागि गन्तव्य उन्मुख पद मार्गमा पर्ने भएकोले स्थानीय हिमाली कृषि संस्कृतीमा आधारित घरवास पर्यटन विकासले यस नगरपालिका अग्रणी स्थानमा रहेको छ ।

(ख) गन्तव्य पर्यटन (Destination Tourism): प्रसिद्ध त्रिपुरासुन्दरी भवानी मण्दिर, कागमारा हिमाल, मुकुटेश्वर हिमाल, वडा नं ७ मा अबस्थित सञ्चालनको पर्खाइमा रहेको विमानस्थल, स्थलमार्ग हुदै फोक्सुण्डो, जिल्ला सदरमुकाम जाने पर्यटकहरु यसै नगरपालिका हुँदै अन्य गन्तव्यमा जानकालागि यसै नगरपालिकाका बाटो हुदै जाने पर्यटकहरुलाई आकर्षण गरेर उनीहरुको बसाइ लम्ब्याउन सकेमा यस क्षेत्रमा भ्रमण गर्ने पर्यटकहरुको सरदर वस्ने अवधि (Average Time to stay) बढ्न जानुका साथै उक्त स्थानहरुको प्रचार प्रसार समेत हुन पुग्नेछ । जसले स्थानीय रोजगारीका साथै स्थानीय तहको आन्तरिक राजस्व बृद्धीको लागि महत्व पूर्ण श्रोतहरु हुन सक्ने देखिन्छ ।

(ग) परिक्रमा पर्यटन (Circular tourism): यस नगरपालिकामा रहेका धार्मिक तथा साँस्कृतिक महत्वका क्षेत्रमा परिक्रममा हुदै आईरहेको छ । यसको नमुना भनेको मूलतः त्रिपुरासुन्दरीसंगै जोडिएको छ । त्रिपुरासुन्दरी भगवती मण्दिरको पश्चिमतिर रहेको गुददुमाको टाकुरामा रहेको मालिका देवीको मण्दिर तथा अन्य मण्दिर र यहाँ अबस्थित मण्दिरहरुलाई जोडनु हो ।

२.२ विद्यमान अवस्थामा नगरपालिकामा स्वीकृत दरवन्दीहरु:

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय दरवन्दी तेरिज देहाय बमोजिमको रहेको छ:

तालिका नं. १ त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिकाको कर्मचारी तेरीज

क्र. स.	पद	तह	सेवा	समूह	उप समूह	स्वीकृत दरवन्दि	अन्य सेवा बाट समायोजन	बाकी दरवन्दी	कैफियत
१	प्रमुख प्रशासीय अधिकृत	१०	प्रशासन	सा.प्र		१		०	
२	अधिकृत	९/१०	शिक्षा	शि.प्र.		१		१	
३	सि.डि.ई	९/१०	इन्जि	सिभिल		१		१	
४	अधिकृत	७/८	प्रशासन	सा.प्र.		१		१	
५	लेखा अधिकृत	७/८	प्रशासन	लेखा		१		१	
६	अधिकृत	७/८	शिक्षा	शि.प्र.		१		१	हाल अधिकृत छैठौ कार्यरत
७	जनस्वास्थ्य अधिकृत	७/८	स्वास्थ्य	ज.स्वा.		१		१	
८	इन्जिनियर	७/८	इन्जि.	सिभिल		१		१	
९	अधिकृत	६	प्रशासन	सा.प्र.		२		१	
१०	आ.ले.प. अधिकृत	६	प्रशासन	लेखा		१		१	
११	प.हे.न.	५/६	स्वास्थ्य	क.न.		१		१	
१२	हे.अ.	५/६	स्वास्थ्य	हे.ई.		१		०	
१३	सहायक	५	प्रशासन	सा.प्र		५		४	

त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिका डोल्पाको राजस्व सुधार कार्ययोजना

क्र. स.	पद	तह	सेवा	समूह	उप समूह	स्वीकृत दरवन्दि	अन्य सेवा बाट समायोजन	बाकी दरबन्दी	कैफियत
१४	लेखापाल	५	प्रशासन	लेखा		१		०	
१५	कम्प्युटर अपरेटर	४	विविध			१		०	
१६	प्रा.स.	५	शिक्षा	शि.प्र.		१		०	
१७	सब-इन्जिनियर	५	इन्जि	सिभिल		२		०	
१८	म.बि.नि.	५	विविध			१		०	
१९	अमिन	४	इन्जि.	सर्भे		१		०	
कार्यालय तर्फ									
२०	सहायक	४	प्रशासन	सा.प्र.		२		०	
२१	सह लेखापाल	४	प्रशासन	लेखा		१		०	
२२	स.म.बि.नि.	४	विविध			१		०	
कार्यालय तर्फ						२९		१४	
वडा कार्यालय ११ वटा									
२३	सहायक	५	प्रशासन	सा.प्र.		५		३	
२४	सब इन्जिनियर	५	इन्जि.	सा.प्र.		५		२	
२५	सहायक	४	प्रशासन	सा.प्र.		६		१	
२६	अ.स.ई.	४	इन्जि.	सिभिल		६		०	
						२२		६	
कूल						५१		२०	

२.३ भौतिक सम्पत्तिको अवस्था

नगरपालिकाको आफ्नै भवन निर्माण भई सकेको छ । यो दुनै जाजरकोट खण्डको त्रिपुराकोट बगर भन्ने स्थानमा प्रशासकीय कार्यालय भवन रहेको छ, भने वडाहरूमा १० वटै वडाकार्यालयहरू भाडामा छन भने १ वटा वडा आफ्नै भवनमा रहेको छ । कार्यालय भवनमा नगरपालिकाका सम्पूर्ण शाखा, उपशाखा तथा इकाइहरूका संचालनमा रहेका छन् । नगरपालिकाको स्वामित्वमा स्काभेटर, एम्बुलेन्स, मोटरसाइकल लगायतका साधन रहेका छन् । कार्यालय तथा सबै वडाहरूमा कम्प्युटर, प्रिन्टरको सुविधा रहेको साथै सबै वडाहरूमा इन्टरनेटको सुविधा रहेको र सबै वडाबाट अनलाइन सेवा सुचारु भएको छ ।

२.४ राजस्व परिचालन सम्बन्धी नीति

नगरपालिकाको प्रभावकारी राजस्व परिचालनका लागि कार्यपालिकाको बैठकले नगरपालिका नगर उपप्रमुखको संयोजकत्वमा देहाय अनुसारका सदस्य रहने गरी राजस्व परामर्श समिति गठन गरेको छः

तालिका २ राजस्व परामर्श समिति

क्र.सं.	समितिका व्यक्तिहरू (पद)	नाम	समिति (जिम्मेवारी)
---------	-------------------------	-----	--------------------

१	नगरपालिका नगर उपप्रमुख	श्री देवी घर्ती	संयोजक
२	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	श्री जग्दिश चन्द्र नेपाली	सदस्य
३	नगर कार्यपालिका सदस्य	श्री चन्द्ररूप रावत	सदस्य
४	नगर कार्यपालिका सदस्य	श्री सिर्जना पुन मगर	सदस्य
५	उद्योग / व्यवसायी (निजी क्षेत्र प्रतिनिधि)	श्री धर्मसिंह रोकाया	सदस्य
६	घरेलु वा साना उद्योग सम्बन्धि मान्यता प्राप्त संस्थाको नगर तहको अध्यक्ष वा प्रतिनिधि	श्री कमला पुन	
७	राजस्व शाखा प्रमुख	श्री हिराचन्द्र धराला	सदस्य सचिव

राजस्व परामर्श समितिले राजस्वका दररेटहरू तथा राजस्व सम्बन्धी नीतिगत निर्णयहरू नगर सभा समक्ष पेस गरी नगर सभाले पारित गरेर स्थानीय राजपत्रमा समेत प्रकाशन गरी नगरपालिकाको वेबसाइटमा समेत राख्ने गरेको देखिन्छ । नगर पालिको संवैधानिक व्यवस्थाको आधारमा नगरपालिकाले चालु वर्षको लागि आर्थिक ऐन पारित गरेको छ । राजस्व परामर्श समितिको बैठक बसी आन्तरिक आयको दररेट प्रस्ताव गरी नगर सभाले सो दररेट स्वीकृत गरी राजपत्रमा प्रकाशन गरेको छ । आयका शीर्षकगत दायरा तथा उक्त दायराका दररेटहरू राखी नगर सभा मार्फत आर्थिक ऐन पारित गरिएको हो । नगर सभाद्वारा आ.व. २०८०/०८१ को लागि आन्तरिक आयतर्फ शीर्षकगत वर्गीकरण सहित जम्मा रु. १८६ लाख सङ्कलन हुने अनुमान गरिएको छ ।

वित्तीय प्रणालीलाई सबलीकरण गर्न, सार्वजनिक खर्चको बढ्दो आवश्यकतालाई पूरा गर्न र परनिर्भरतालाई कम गर्न आन्तरिक स्रोत परिचालन आवश्यक छ भन्ने महत्वका साथ त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिकाको नगर सभाले आ.व. २०८०/०८१ का लागि राजस्व सम्बन्धी देहायका नीति अबलम्बन गरेको छः

१. नगरपालिकाको आन्तरीक आम्दानी बृद्धि गराई नगरपालिकालाई सम्बृद्ध बनाउन राजस्व परामर्श समिति मार्फत आन्तरीक आय तथा राजस्वको क्षेत्र पहिचान गर्ने, राजस्वको दायरा बढाउने, राजस्व छुटको व्यवस्था गर्नुपर्ने राजस्व मोड्युल सञ्चालन गर्ने ।
२. राजस्वको दायरा फराकिलो गरी एकिकृत कर प्रणालिको माध्यमबाट सबै नगरवासीहरूलाई करको दायरामा ल्याई आन्तरीक राजस्वको संकलन र परीचालनमा जोड दिने । क
३. तोकिए बमोजिमको कर नियमित र सहज एवं प्रभावकारी रुपमा बुझाउने करदातालाई प्रोत्साहन गर्ने व्यवस्था मिलाइने छ ।
४. नगर क्षेत्र भित्र रहेका सार्वजनिक जग्गाको एकिन लागत तयार गर्ने कार्य अगाडि बढाइनेछ ।
५. नगरपालिकाको आर्थिक क्षमता बढाउनकालागि नगर क्षेत्रमा लागु गर्न सकिने खालका करका दायराहरूको पहिचान गरी करका दर भन्दा दायरा बढाउने नीति लिइनेछ ।
६. नेपालको संविधान र स्थानीय तह सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ बमोजिम नगर पालिका मा दर्ता हुने भनी तोकिएका उद्योग व्यवसायलाई नगरपालिकामा दर्ता गर्ने व्यवस्था मिलाई त्यसको अभिलेखीकरण गर्ने कार्यलाई प्रभावकारी रुपमा अगाडि बढाइनेछ ।

२.५ आन्तरिक आय सङ्कलन तथा राजस्व संरचनाको अवस्था

नगरपालिकासँग विगत आर्थिक वर्षहरूको तथ्याङ्कको शीर्षकगत रुपमा अभिलेख राख्ने परिपाटी रहेको देखिन्छ । आन्तरिक आयको अनुमान गर्दा समेत शीर्षकगत रुपमा नगरेर एकमुष्ट गर्ने गरेकोमा चालु आ.व.बाट शीर्षकगत गर्ने प्रयास गरेको देखिन्छ तर पनि उक्त अनुमान कुनै आधारमा नटेकेर एकमुष्ट अनुमान गरिएको छ जुन पूर्ण समेत देखिँदैन ।

नगरपालिकाबाट प्राप्त तथ्याङ्क अनुसार नगरपालिकाले आ.व. २०७९/०८० मा सङ्कलन गरेको यथार्थ आयको विवरण केहि शीर्षक बाहेक अन्यको शीर्षकगत रुपमा नछुट्याइको कारण कुन आय शीर्षकमा कति आम्दानी भयो भनि एकिन नभए तापनि एकमुष्ट रु. २९ लाख २८ हजार सङ्कलन भएको देखिन्छ । गत आ.व. २०७८/७९ मा रु. २२ लाख ३६ हजार मात्र सङ्कलन भएको देखिन्छ भने आ.व. २०७७/०७८ मा रु. १६ लाख २५ हजार संकलन भैको देखिन्छ ।

२.६ राजस्व परिचालनका लागि प्रशासनिक व्यवस्था

स्थलगत अवलोकन तथा विभिन्न सूचनाका आधारमा हेर्दा हाल त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिकाको राजस्व सङ्कलनको अवस्था देहाय अनुसार रहेको छ :

- राजस्व उपशाखाका लागि बेग्लै कार्यक्ष तथा भौतिक सुविधा (कम्प्युटर, प्रिन्टर, तथा फर्निचर) र दक्ष कर्मचारी सहित प्रभावकारी रूपमा सेवा उपलब्ध भएको ।
- सबै वडाहरु (११ वटै) बाट Online services मार्फत राजस्व संकलन प्रभावकारीद्वि ढंगले गरिएको ।
- सङ्कलन गरेको तथ्याङ्कहरु सहित विगत आ.व.मा सङ्कलन भएका राजस्व सम्बन्धी तथ्याङ्क, विभिन्न आर्थिक वर्षहरुको राजस्व बजेट जस्ता आवश्यक तथ्याङ्क तथा दस्तावेजहरु अभिलेखिकरण भएको ।
- राजस्व शाखामा कार्यरत कर्मचारीले नम्र व्यवहारका साथ सेवाग्राहीलाई सेवा दिने गरेको ।
- संकलित रकम नियमित रुपमा बैकमा दाखिला गर्ने गरेको ।
- गत आ.व. बाट मासिक रुपमा वडा कार्यालयहरुबाट प्राप्त विवरणहरु समेत समावेश गरी शीर्षकगत रुपमा सङ्कलित रकमको विवरण सहित बैक भौचरहरु लेखा शाखामा बुझाइने गरेको ।
- राजस्व सङ्कलनको स्पष्ट ऐन तथा कार्यविधि भएकाले राजस्व सङ्कलन गर्दा शीर्षकहरु चयनमा अस्पष्टता नरहेको ।
- राजस्व सङ्कलनको जिम्मेवारी सहित कार्यरत कर्मचारीहरुका लागि थप तालिम तथा समय सापेक्षित विविध शीर्षक तथा विषयहरुमा अन्तरक्रियाहरु आवश्यक भएको ।
- राजस्व परामर्श समितिको नियमित रुपमा बैठक वस्ने तथा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन एवं अन्तरपालिका छलफल / अध्ययन भ्रमण भएको समिक्षा गरिएबाट समिती क्रियाशिल हुनुको साथै प्रभावकारी समेत भएको ।

परिच्छेद-तीन: स्थानीय तहको राजस्व अधिकार तथा आय सम्भाव्यता

३.१ राजस्व अधिकार सम्बन्धि कानुनी व्यवस्था

यस परिच्छेदमा नगरपालिकाको राजस्व अधिकार सम्बन्धी संवैधानिक तथा कानुनी व्यवस्था, नगरपालिकाको परिचय, उपलब्ध कानुनी व्यवस्था अनुसार नगरपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको सम्भाव्यतालाई शीर्षकगत रुपमा विश्लेषण गरिएको छ । यसबाट नगरपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको विद्यमान अवस्था तथा सम्भावनाको विस्तृत विश्लेषण भई पहिचान गरिएको मुद्दाहरुलाई राजस्व सुधार कार्ययोजनाले संवोधन गर्ने

विश्वास लिइएको छ । त्यसैगरी नगरपालिकाले राजस्व परिचालनमा गरेका प्रयासहरू तथा आय सङ्कलनको अवस्थालाई छोटकरीमा व्याख्या गरिएको छ । यसले नगरपालिकाको आय सङ्कलनको लागि संस्थागत क्षमतामा सुधार गर्न गर्नुपर्ने कार्यहरू पहिचान गर्न सहयोग पुग्ने छ ।

अ. राजस्व अधिकारको वाँडफाँड

संविधान तथा कानूनमा राजस्व अधिकारको वाँडफाँड: नेपालको संविधानले नेपाल सरकारले उठाउन पाउने एकल करका अधिकार तथा प्रदेश र स्थानीय तहको एकल तथा साझा कर अधिकारहरूको वाँडफाँड गरेको छ । संविधानको यस प्रावधान अनुसार स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ र अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्था ऐन, २०७४ ले राजस्व श्रोतका अधिकारहरू देहाय अनुसार वाँडफाँड गरेको छ

तालिका ३ संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको एकल तथा साझा अधिकारहरू

संघ प्रदेश र स्थानीय तहको एकल राजस्व अधिकार			प्रदेश तथा स्थानीय तह दुबैको अधिकारमा रहेका राजस्व श्रोतहरू
संघ	प्रदेश	स्थानीय	
● भन्सार महसुल ● मूल्य अधिवृद्धि कर ● व्याक्तिगत आय कर ● संस्थागत आय कर ● पारिश्रमिक कर ● राहदानी कर ● भिसा शुल्क	कृषी आयमा कर	● सम्पत्ति कर ● घर जग्गा बहाल कर ● घर जग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क ● सवारी साधन कर ● सेवा शुल्क, दस्तुर ● पर्यटन शुल्क ● विज्ञापन कर ● व्यवसाय कर ● भूमिकर (मालपोत) ● दण्ड जरिवाना	● घर जग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क ● सवारी साधन कर ● मनोरन्जन कर ● विज्ञापन कर ● नदीजन्य तथा खानीजन्य निर्माण पदार्थ

आ.साझा अधिकार र करको प्रशासन:

अन्तर सरकारी वित्तीय ऐन, २०७४ ले प्रदेश र स्थानीय तहको साझा अधिकारको करको प्रशासनका लागि देहायको व्यवस्था गरेको छ । यस ऐनले दुई तहको अधिकारको क्षेत्रमा परेको कर उठाउने तहले ६० प्रतिशत राखी ४० प्रतिशत वाँडफाँड गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । प्रदेश तहले उठाउने सवारी साधन करको हकमा राष्ट्रिय प्राकृतिक श्रोत तथा वित्त आयोगले निर्धारण गरेको आधार र ढाँचा अनुसार हुने गरेको छ ।

तालिका ४ राजस्व श्रोतको नीति तथा कार्यन्वयन गर्ने निकायहरू

राजस्व श्रोत	नीति वनाउने र दर तोक्ने	राजस्व उठाउने
सवारी साधन कर	प्रदेश सरकार	प्रदेश सरकार
मनोरन्जन कर	प्रदेश सरकार	स्थानीय सरकार
घर जग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क	प्रदेश सरकार	स्थानीय सरकार
विज्ञापन कर	स्थानीय सरकार	स्थानीय सरकार

३.२ स्थानीय सरकारको राजस्व अधिकार

नेपालको संविधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन तथा अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐनमा स्थानीय सरकारको राजस्व अधिकार सम्बन्धी गरिएको प्रावधानहरू यस शीर्षक अन्तर्गत प्रस्तुत गरिएको छ ।

३.२.१ राजस्व अधिकार सम्बन्धी संवैधानिक व्यवस्था

नेपालको संविधानको अनुसूची – ८ (स्थानीय तहको अधिकार सूची) को प्रावधान अनुसार स्थानीय सरकारलाई निम्नानुसार राजस्व अधिकार प्रदान गरेको छ :

- सम्पत्ति कर
- घर जग्गा बहाल कर
- घर जग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क
- सवारी साधन कर
- सेवा शुल्क, दस्तुर
- पर्यटन शुल्क
- विज्ञापन कर
- व्यवसाय कर
- भूमिकर (मालपोत)
- दण्ड जरिवाना
- मनोरञ्जन कर

त्यसैगरी नेपालको संविधानमा स्थानीय सरकारको राजस्व अधिकार सम्बन्धी निम्न धारामा थप प्रावधान देहाय अनुसार रहेको छ:

धारा २२८: कर लगाउन वा ऋण लिन नपाइने

नेपालको संविधानको भाग १९ मा स्थानीय आर्थिक कार्यप्रणालीको व्याख्या गरेको छ जस अनुसार धारा २२८ ले निम्न अनुसारको व्यवस्था गरेको छ :

(१) कानून बमोजिम बाहेक कुनै कर लगाउन, उठाउन र ऋण लगाउन पाइने छैन ।

(२) आफ्नो अधिकार क्षेत्र भित्रको विषयमा राष्ट्रिय नीति, वस्तु तथा सेवाको ओसार पसार, पूँजी तथा श्रम बजार, छिमेकी प्रदेश वा स्थानीय तहलाई प्रतिकूल नहुने गरी कानून बनाई कर लगाउन सक्नेछ ।

त्यसरी नै संविधानको धारा २२९ ले स्थानीय संचित कोषको व्यवस्था गरेको छ जस अनुसार स्थानीय तह अन्तर्गत प्रत्येक नगरपालिकामा एक स्थानीय सञ्चित कोष रहनेछ । त्यस्तो कोषमा नगरपालिकालाई प्राप्त हुने सबै प्रकारको राजस्व, नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने अनुदान तथा नगरपालिकाले लिएको ऋण रकम र अन्य स्रोतबाट प्राप्त हुने रकम जम्मा हुनेछ । साथै स्थानीय सञ्चित कोषबाट गर्न सकिने खर्च सम्वन्धित व्यवस्था स्थानीय कानून बमोजिम हुनेछ भनेर व्याख्या गरेको छ ।

धारा २३६: अन्तर प्रदेश व्यापार

संविधानमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि एक प्रदेश वा स्थानीय तहबाट अर्को प्रदेश वा स्थानीय तहको क्षेत्रमा हुने वस्तुको ढुवानी वा सेवाको विस्तारमा कुनै किसिमको बाधा अवरोध गर्न वा कुनै कर, शुल्क, दस्तुर वा महशुल लगाउन वा त्यस्तो सेवा वा वस्तुको ढुवानी वा विस्तारमा कुनै किसिमको भेदभाव गर्न पाइने छैन ।

३.१.२ राजस्व अधिकार सम्बन्धी संघीय ऐनका व्यवस्था

स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ (केही नेपाल ऐन संसोधन गर्ने ऐन, २०७५ को संसोधन समेत समावेश) अनुसार स्थानीय सरकारलाई निम्नानुसार आय सङ्कलन गर्ने अधिकार प्रदान गरेको छः

(क) नगरपालिकाको एकल अधिकारः

अ) कर

- **सम्पत्ति कर:** आफ्नो क्षेत्रभित्रको घर र घरजग्गामा घर र सो घरले चर्चेको जग्गामा सम्पत्ति कर लगाई बाँकी जग्गा र घर नभएका अन्य जग्गामा भूमिकर (मालपोत) लगाउनु पर्ने। “घरले चर्चेको जग्गा” भन्नाले घरले ओगटेको जग्गाको क्षेत्रफल र अधिकतम सो क्षेत्रफल बराबरको थप जग्गा सम्म पर्ने।
- **भूमि कर (मालपोत):** आफ्नो क्षेत्र भित्रको जग्गामा त्यस्तो जग्गाको उपयोगका आधारमा लगाउने, तर सम्पत्ति कर लगाएको अवस्थामा भूमिकर (मालपोत) लगाउन नपाइने।
- **घर जग्गा बहाल कर:** कुनै व्यक्ति वा संस्थाले भवन, घर, पसल, ग्यारेज, गोदाम, टहरा, छप्पर, कारखाना, जग्गा वा पोखरी पूरै वा आंशिक तवरले बहालमा दिएकोमा।
- **व्यवसाय कर:** पूँजीगत लगानी र आर्थिक कारोबारको आधारमा।
- **सवारी कर:** टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, विद्युतीय रिक्सामा।
- **जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर:** आफ्नो क्षेत्रभित्र ऊन, खोटो, जडीबुटी, बनकस (खर), कवाडी माल, जीवजन्तुको हाड, सीड, प्वाँख, छालाको ब्यावसायिक उपयोग गरे बापत।
- **मनोरञ्जन कर:**

आ) शुल्क

- **बहाल बिटौरी शुल्क:** आफूले निर्माण, रेखदेख वा सञ्चालन गरेको हाट, बजार वा पसल वा सरकारी जग्गामा बनेका संरचनाको उपयोग बापत।
- **पार्किङ शुल्क:** आफ्नो क्षेत्रभित्र कुनै सवारीलाई पार्किङ्ग सेवा उपलब्ध गराए बापत।

इ) सेवा शुल्क

- आफ्नो क्षेत्रभित्र सञ्चालनमा रहेका केवलकार, ट्रेकिङ्ग, हायकिङ्ग, बज्जी जम्प, जिपफ्लायर, प्याराग्लाइडिङ्ग आदि मनोरञ्जन तथा साहसी खेलकुद सम्बन्धी सेवा वा व्यवसायमा।
- आफूले निर्माण, संचालन वा व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पूर्वाधार वा उपलब्ध गराएको देहायको सेवामा सेवामा (खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, फोहरमैला व्यवस्थापन, सरसफाई, ढल निकास, सडक बत्ती, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, ब्यायामशाला, पर्यटकीय स्थल, हाटबजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, धोविघाट, सडक, वसपार्क, पुल आदि)
- अचल सम्पत्ति वा अन्य कुनै विषयको मूल्याङ्कन सेवा शुल्क।
- सिफारिश सम्बन्धी कुनै सेवा शुल्क।

ई) दस्तुर

- दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर
 - एफएम रेडियो संचालन, “घ” वर्गको निर्माण इजाजत पत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका व्यापारिक फर्म, सहकारी, प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम, ट्युसन, कोचिङ, औषधि पसल, प्लटिङ्ग।

○ ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग ।

- नक्सा पास दस्तुर ।
- पञ्जीकरण व्यवस्थापन दस्तुर ।
- वडामार्फत गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर ।

उ) बिक्री गर्न सक्ने

- नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणबाट तोकिएको परिमाणमा स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा एबम् माटोजन्य वस्तुको बिक्री गर्न सक्ने ।
- नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रको सार्वजनिक तथा ऐलानी जग्गामा रहेको काठ दाउरा, जराजुरी, दहत्तर बहत्तर आदिको बिक्री गर्न सक्ने ।
- यस्तो बिक्रीबाट प्राप्त रकम नगरपालिकाको सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने ।

ऊ) सामुदायिक वनबाट आय प्राप्त गर्ने

- सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिले वन पैदावार बिक्री तथा उपयोग सम्बन्धी आफ्नो वार्षिक कार्ययोजना बनाई नगरपालिकाबाट स्वीकृत गराउनु पर्ने ।
- वन पैदावारको बिक्री वापत प्राप्त हुने रकमको दश प्रतिशत रकम सम्बन्धीत नगरपालिका तथा नगरपालिकाको सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने ।

(ख) प्रदेश तथा संघीय कानून अनुसार प्राप्त हुने (स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ दफा ११ (४ घ))

- प्राकृतिक स्रोत साधन र सेवा शुल्क रोयल्टी ।
- खनिज पदार्थको उत्खनन रोयल्टी ।
- सामुदायिक वनको संचालन व्यवस्थापनबाट प्राप्त रोयल्टी ।
- पानी घट्ट, कूलो पैनी जस्ता सेवाबाट रोयल्टी ।
- खानेपानी महसुल ।
- स्थानीय साना सतह तथा भूमिगत सिंचाई सेवा शुल्क ।
- स्थानीय स्तरमा जडिवुटी तथा गैरकाष्ठ वन पैदावार उत्पादन, सङ्कलन, प्रसोधन र बजार व्यवस्थापन ।
- जनरल अस्पताल, नर्सिङ्ग होम, निदान केन्द्र र स्वास्थ्य संस्थाको दर्ता, संचालन अनुमति ।
- स्थानीय सार्वजनिक यातायातको रुट अनुमति, नवीकरण ।
- इन्टरनेट सेवा, टेलीसेन्टर, केवल, तारविहिन टेलिभिजन प्रसारण अनुमति, नवीकरण ।
- स्थानीय सरकारका पत्रपत्रिकाको दर्ता ।

अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ (केही नेपाल ऐन संसोधन गर्ने ऐन, २०७५ को संसोधन समेत समावेश) अनुसार स्थानीय सरकारलाई निम्नानुसार राजस्व सम्बन्धी वित्तीय अधिकार प्रदान गरेको छः

(क) एकल कर प्रशासन सम्बन्धी व्यवस्था (आर्थिक ऐन २०७५ वाट संसोधित व्यवस्था)

१. सवारी साधन करको दर प्रदेशले लगाउने र उठाउने । तर टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा र विद्युतिय रिक्सामा सवारी साधन करको दर नगरपालिकाले लगाउने र उठाउने ।
२. घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्कको दर प्रदेशले लगाउने र नगरपालिकाले उठाउने
३. मनोरंजन करको दर प्रदेशले लगाउने र नगरपालिकाले उठाउने ।

४. विज्ञापन करको दर नगरपालिकाले लगाउने र उठाउने ।

(२), (३) र (४) बमोजिमको करबाट उठेको रकममध्ये ६० प्रतिशत रकम नगरपालिकाको संचित कोषमा जम्मा गरी ४० प्रतिशत रकम मासिक रुपमा प्रदेश सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नु पर्ने ।

५. प्रदेशले सवारी साधन कर करबाट उठेको रकम प्रदेश विभाज्य कोषमा जम्मा गर्नु पर्ने ।

- प्रदेश विभाज्य कोषमा जम्मा भएको रकम ४० प्रतिशत रकम प्रदेश सरकारलाई र ६० प्रतिशत स्थानीय सरकारलाई वाँडफाँड गरिने ।
- आयोगले निर्धारण गरेको आधार र ढाँचा बमोजिम प्रदेश सरकारले स्थानीय सरकारलाई वाँडफाँड गर्ने
- प्रदेशले मासिक रुपमा सम्बन्धित स्थानीय सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नु पर्ने ।

(ख) राजस्व बाँडफाँड

वित्तीय संघीयताको अर्को महत्वपूर्ण पक्ष भनेको एक तहको सरकारले उठाएको राजस्व अन्य तहहरूमा समेत वाँडफाँड गर्नु हो । माथिल्लो तहका सरकारबाट तल्लो तहमा वाँडफाँड हुने (Vertical Revenue Sharing) प्रणाली हाम्रो देशले अपनाएको छ । अन्तर (सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ ले व्यवस्था गरे अनुसार, मूल्य अभिवृद्धी कर र अन्तशुल्को वाँडफाँड) निम्न तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ५ मूल्य अभिवृद्धी कर र अन्तशुल्को वाँडफाँड

श्रोतहरू	संघ प्रतिशत	प्रदेश प्रतिशत	स्थानीय तह प्रतिशत
मूल्य अभिवृद्धी कर (भ्याट)	७०	१५	१५
अन्तशुल्क	७०	१५	१५

प्राकृतिक श्रोतको रोयल्टीको वाँडफाँड निम्न तालिकामा देखाए वमोजिम गरिएको छ ।

तालिका ६ प्राकृतिक श्रोतको रोयल्टी वाँडफाँड

श्रोतहरू	संघ प्रतिशत	प्रदेश प्रतिशत	स्थानीय तह प्रतिशत
पर्वतरोहण	५०	२५	२५
विद्युत	५०	२५	२५
वन	५०	२५	२५
खानी तथा खनिज	५०	२५	२५
पानी तथा अन्य श्रोत	५०	२५	२५

१. नेपाल सरकारले सङ्कलन गरेको मूल्य अभिवृद्धी कर र अन्तशुल्कबाट सङ्कलन भएको रकमको १५ प्रतिशत स्थानीय विभाज्य कोषमा जम्मा हुने ।

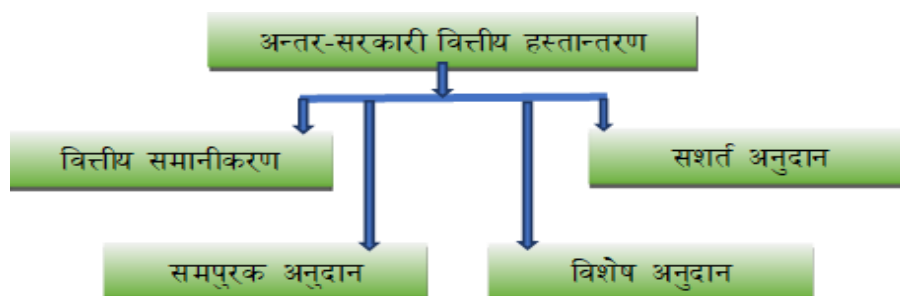
- आयोगले निर्धारण गरेको आधार र ढाँचा बमोजिम बाँडफाँड हुने ।
- स्थानीय सञ्चित कोषमा मासिक रुपमा प्राप्त हुने ।

२. प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त हुने रोयल्टीको बाँडफाँड आयोगको सिफारिसमा प्राकृतिक स्रोतको उपयोगबाट प्रभावित हुने स्थानीय सरकारलाई २५ प्रतिशत

- प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त हुने रोयल्टी वार्षिक रुपमा प्राप्त हुने ।

(ग) अनुदान (वित्तीय हस्तान्तरण)

नेपालको संविधानको धारा ६० को उपधारा (३) मा प्रदेश र स्थानीय तहले प्राप्त गर्ने वित्तीय हस्तान्तरणको परिमाण राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगको सिफारिस बमोजिम हुने व्यवस्था गरेको छ । नेपालमा राजस्व बाँडफाँको अतिरिक्त मूलतः चार प्रकारका अनुदान माध्यमबाट अन्तर – सरकारी वित्तीय हस्तान्तरण गरिने व्यवस्था संविधान र कानूनमा गरिएको छ ।

१. **वित्तीय समानीकरण अनुदान:** खर्चको आवश्यकता र राजस्वको क्षमताको आधारमा आयोगको सिफारिसमा संघ र प्रदेशबाट प्राप्त ।
२. **सशर्त अनुदान:** कुनै योजना कार्यान्वयन गर्न आयोगले तोकेको आधारमा संघ र प्रदेशबाट प्राप्त हुने ।
३. **सम्पूरक अनुदान:** पूर्वाधार विकास सम्बन्धी कुनै योजना कार्यान्वयन गर्न योजनाको कूल लागतको अनुपातका आधारमा संघ र प्रदेशबाट प्राप्त हुने ।
४. **विशेष अनुदान:** कुनै खास उद्देश्य र योजनाको लागि संघ र प्रदेशबाट ।

(घ) वैदेशिक सहायता तथा आन्तरिक ऋण

उपर्युक्त व्यवस्थाहरूले स्थानीय सरकारलाई प्राप्त हुन सक्ने आयका स्रोतहरूलाई व्याख्या गरेको छ । स्थानीय सरकारले कानून बमोजिम वाहेक आफ्नो अधिकार क्षेत्रमा कुनै कर लगाउन, उठाउन र ऋण लिन नपाउने व्यवस्था हुनुका साथै निम्न अनुसारका थप व्यवस्थाहरू रहेका छन् ।

१. नेपाल सरकारको पूर्व स्वीकृति लिएर मात्र वैदेशिक अनुदान वा सहयोग लिन वा बैदेशिक अनुदान वा सहयोगमा योजना वा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न गराउन सक्ने ।
२. नेपाल सरकारको सहमति लिएर मात्र वित्त आयोगले सिफारिस गरेको सिमाभित्र आन्तरिक ऋण लिन सक्ने ।
३. नेपाल सरकारसँग मनासिव कार्यका लागि ऋण लिन सक्ने ।
४. कर लगाउदा राष्ट्रिय आर्थिक नीति, वस्तु तथा सेवाको ओसार पसार, पूँजी तथा श्रम बजार, छिमेकी प्रदेश तथा स्थानीय सरकारलाई प्रतिकूल असर नहुने गरी लगाउनु पर्ने (संवैधानिक व्यवस्था) ।
५. **कर नलाग्ने:** कूटनीतिक नियोग, कूटनीतिज्ञ, वैदेशिक ऋण वा सहायताबाट संचालित परियोजनाबाट हुने पैठारी, सामुहिक वा संयुक्त आवासको बिक्री नभएको स्टक, सामुहिक आवासको सार्वजनिक उपयोगको क्षेत्र ।

सेवा शुल्क असुली कार्य आफैं वा व्यवस्थापन करार वा सार्वजनिक निजी साझेदारीबाट गर्न सक्ने ।

आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था

नगरपालिकाको आन्तरिक आय सम्भाव्यता थाहा पाउनको लागि हालको कानुनी प्रावधान अनुसार नगरपालिकालाई उपलब्ध आय शिर्षकहरूको परिचालन कसरी गरिएको छ भनी जान्नु उपयुक्त हुन आउँछ । नगरपालिकाले उपरोक्त आय शिर्षकहरू मध्ये कति वटामा राजस्व असुली गरिरहेको, कति वटामा संकलनको निर्णय मात्र गरेको र भएका शिर्षक मध्ये कति वटामा दर र दायरा वढाउन सकिने र कतिवटा शिर्षक परिचालन गर्न सकिने हो भनी नगरपालिकाका पदाधिकारीहरूसँगको छलफलबाट यथार्थ अवस्था झल्काउन कोशिस गरिएको छ ।

तालिका ७ आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण	सङ्कलन भएको/नभएको	दर निर्धारणको अवस्था
क.	कर तर्फ			
१	भूमि कर (मालपोत)	छ	भएको	भएको
२	सम्पत्ति कर	छ	भएको	नभएको
३	व्यवसाय कर	छ	भएको	भएको
४	घर जग्गा बहाल कर	छ	भएको	भएको
५	सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा)	छैन	नभएको	नभएको
६	जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तु कर	छ	नभएको	भएको
७	विज्ञापन कर	छ	भएको	भएको
८	मनोरन्जन कर	छ	भएको	भएको
ख.	अन्य राजस्व			
१	ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, माटो, काठ, दाउरा, जराजुरी, स्लेट, खरीढुङ्गा आदि प्राकृतिक एवं खानीजन्य वस्तुको विक्री तथा निकासी शुल्क	छ	भएको	भएको
२	नक्सापास दस्तुर	छ	भएको	भएको
३	व्यक्तिगत घटना दर्ता शुल्क	छ	भएको	भएको
४	वहाल विटौरी शुल्क	छ	भएको	भएको
५	पार्किङ्ग शुल्क	छ	नभएको	भएको
६	अस्पताल संचालन	छैन	नभएको	नभएको
७	फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क	छ	नभएको	नभएको
८	स्थानीय खानेपानी महसुल	छैन	नभएको	नभएको
९	स्थानीय विद्युत महसुल	छैन	नभएको	नभएको
१०	केवलकार, टेकिङ्ग, कायाकिङ्ग, वन्जीजम्प, जिपफ्रलायर, प्याराग्लाइडिङ्ग आदि मनोरंजन तथा साहसी खेलकुद सम्बन्धी सेवा तथा व्यवसायमा सेवाशुल्क	छ	नभएको	नभएको
११	निर्माण, संचालन र व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पुर्वाधार तथा सेवामा सेवाशुल्क (खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, ढल निकास, सडक वत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, ब्यायामशाला, पर्यटकिय स्थल, हाटवजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, घोविधाट, सडक, वसपार्क, पुलआदि	छ	नभएको	नभएको
१२	मूल्याङ्कन सेवा शुल्क	छ	नभएको	नभएको

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण	सङ्कलन भएको/नभएको	दर निर्धारणको अवस्था
१३	दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर (एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजतपत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका ब्यापारिक फर्म	छ	भएको	भएको
१४	ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, नुन, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग शुल्क	छ	नभएको	भएको
१५	वडा मार्फत गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर	छ	भएको	भएको
१६	दण्ड जरिवाना	छ	भएको	भएको

उल्लिखित तालिकाका आधारमा विश्लेषण गर्दा नगरपालिकाले करतर्फ ८ वटा मध्ये ७ वटा शीर्षकहरूमा आय सङ्कलन गर्ने सम्भावना देखिन्छ, जसमध्ये नगरपालिकाले हालसम्म ६ वटा शीर्षकहरूको करका दरहरू निर्धारण गरी ४ वटा शीर्षकहरूबाट कर सङ्कलन गरिरहेको छ । तर सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा) करको हकमा भने करको दर निर्धारण भएको भएता पनि कर उसुल उपर हुने सम्भावना रहेको छैन । त्यसैगरी जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तु करको सम्भावना रहेको भएता पनि दर निर्धारण तथा सङ्कलन हुन सकेको छैन ।

त्यसैगरी गैरकरतर्फ समग्रमा जम्मा १६ वटा शीर्षकहरू मध्ये १३ वटा शीर्षकहरूबाट आय सङ्कलन गर्ने सम्भावना रहेको देखिन्छ भने ३ वटा शीर्षकहरूबाट आय सङ्कलन गर्ने सम्भावना रहेको देखिदैन । हालसम्म नगरपालिकाले जम्मा १० वटा शीर्षकहरूमा दर निर्धारण गरेको भए तापनि ६ वटा शीर्षकहरूमा मात्र आय सङ्कलन गरिरहेको छ । यस परिच्छेदमा नगरपालिकाको आन्तरिक आय, राजस्व सङ्कलनका प्रमुख क्षेत्रहरूको आय सङ्कलनको अवस्था, सम्भावना, समस्या तथा चुनौतीहरू शीर्षकगत रूपमा विश्लेषण गरिएको छ । त्यसैगरी राजस्व परिचालनमा रहेका सवालहरूको पहिचान, विश्लेषण र समस्या सामाधानका उपायहरूको खोजी गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष २०८०/०८१ का लागि कूल आय **रु. ५१ करोड ८८ लाख ३७ हजार ६४५** सहित निम्न बमोजिमको आय अनुमान गरिएको छ:

आय अनुमान:

- आन्तरिक आम्दानी स्रोतको अनुमान रू. १,८६,०८,७५०।-

नेपाल सरकारबाट प्राप्त हुने अनुदान:

- ससर्त पूँजीगत अनुदान रू. ४,०७,००,०००।-
- ससर्त चाँलु अनुदान रू. २२,५४,००,०००।-
- बित्तिय समानिकरण अनुदान रू. ८,४४,००,०००।-
- राजस्व वाडफाँड तर्फ रू. ७,६६,३५,४००।-
- संघिय समपुरक अनुदान रू. ५०,००,०००
- संघिय बिशेष अनुदान रू. १,००,००,०००।-

प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने अनुदान:

- वित्तिय समानिकरण अनुदान रू. ९२,९८,०००।-
- बिशेष अनुदानक रू. ०।-
- समपुरक अनुदान रू. १,००,००,०००।-
- ससर्त अनुदान रू. १,४८,६३,०००।-
- राजस्व बाडफाँड रू. ४,३२,४९५।-
- मुख्य मन्त्रि रोजगार रू. २,३५,००,०००।-

संघीयताको मर्म बमोजिम स्थानीय सरकारले आफैं आम्दानी गर्ने, आफैं बजेट निर्माण गर्ने, आफैं खर्च गर्ने, आफैं लेखांकन गर्ने, प्रतिवेदन तयार गर्ने र लेखापरीक्षण गर्ने नीति अनुरूप नगरपालिकाको विगत ३ (तीन) वर्षको आन्तरिक स्रोतको अवस्था विश्लेषण गर्दा आन्तरिक आम्दानीको लागि विभिन्न पहलहरू हुदै आईरहेको देखिन्छ। आगामी दिनहरूमा नगरपालिकाले करका दायराहरू, आम्दानीका स्रोतहरू र उत्पादनमूलक क्षेत्रहरू बढाउनुको विकल्प नभएको अवस्थामा यस नगरपालिकामा करको दायरा बढाउनुको विकल्प छैन।

३.३ आन्तरिक आय स्रोतका प्रमुख क्षेत्र र सम्भावना विश्लेषण

३.३.१ सम्पत्ति कर

हालको अवस्था:

स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को संशोधन अनुसार स्थानीय तहले आफ्नो क्षेत्र भित्रको घर, जग्गामा सम्पत्ति कर लगाउन पाउने व्यवस्था गरेको छ। यसरी सम्पत्ति कर लगाउदा घर र सो घरले चर्चेको जग्गामा सम्पत्ति कर लगाई बाँकी जग्गा र घर नभएका अन्य जग्गामा भूमीकर (मालपोत) लगाउनु पर्ने व्यवस्था गरेको छ। “घरले चर्चेको जग्गा” भन्नाले घरले ओगटेको जग्गाको क्षेत्रफल र अधिकतम सो क्षेत्रफल बराबरको थप जग्गा सम्म पर्नेछ। घर जग्गामा सम्पत्ति कर लगाउदा घर जग्गाको मूल्यांकनका आधारहरू देहाय बमोजिम हुनेछन:

- (क) घर र घर जग्गाको आकार, प्रकार, बनौट र उपयोगको अवस्था,
- (ख) घर र घर जग्गाको चलन चल्तीको मूल्य र घरको हास मूल्य,
- (ग) घर र घर जग्गाको व्यापारिक वा आवासीय उपयोगको अवस्था
- (घ) सम्पत्ति करको दर निर्धारण गर्दा नागरिकको जीवनस्तर, आर्थिकस्तर र कर तिर्न सक्ने क्षमताका आधारमा गर्नुपर्नेछ।

यस व्यवस्था अनुसार नगरपालिकाले आर्थिक ऐनमा नगरपालिकाको क्षेत्रभित्र कुनैपनि व्यक्तिको स्वामित्वमा रहेको सम्पूर्ण घर र जग्गाको एकिकृत रुपमा हिसाब गरी मुल्यांकनका आधारमा सम्पत्ति कर लगाउदै आएको छ । आर्थिक ऐनमा सम्पत्ति मूल्याङ्कनको दर (आधार) निर्धारण गरेको छ । नगरपालिकाले सम्पत्ति कर सम्बन्धी कार्यविधि तयार पारेर सम्पत्ति कर सम्बन्धी दर निर्धारण गरी घर र घरले चर्चेको जग्गाको मूल्याङ्कन दर र घर तथा संरचना हासकट्टी समेत मूल्याङ्कन दर निर्धारण गर्नुपर्ने देखिन्छ । आर्थिक ऐनमा सम्पत्ति कर सम्बन्धि स्पष्ट व्यवस्था नभए सम्म कर सङ्कलन गर्न नहुने भएकाले आगामी आ.व. मा सम्पत्ति कर सङ्कलनका लागि आर्थिक ऐनमा करको दर सहित व्यवस्था गर्नु पर्ने देखिन्छ । सम्पत्ति कर कार्यान्वयनका लागि नगरपालिकाले कर तथा शुल्क सङ्कलन सम्बन्धि कार्यविधि समेत निर्माण गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

यस नगरपालिकामा राष्ट्रिय जन गणना २०७८ को प्रारम्भिक नतीजा अनुसार जम्मा २६२२ घरपरिवार रहेको देखिन्छ । विद्यमान कानुनी व्यवस्थाले घर र घरले चर्चेको जग्गा र अधिकतम सो जग्गा बराबरको थप जग्गामा मात्र सम्पत्ति कर लाग्दछ । यसरी विगतका आ.व.हरूमा सम्पत्ति कर बापतको कुनै पनि रकम संकलन नभएकोमा आगामी आ.व. देखि आर्थिक ऐनमा नै सम्पत्ति करको न्यूनतम करका दर रेट र मुल्यांकनका आधारहरू समावेश गरी सम्पत्ति कर असुल गर्न उपयुक्त हुने देखिन्छ ।

संभाव्यता:

विद्यमान कानुनी व्यवस्थाले घर र घरले चर्चेको जग्गा र अधिकतम सो जग्गा बराबरको थप जग्गामा मात्र सम्पत्ति कर लाग्ने हुँदा उल्लिखित घरधुरी संख्यालाई नै यस अध्ययनको प्रयोजनका लागि कूल सम्पत्ति करदाता संख्या कायम गरिएको छ । आर्थिक ऐनमा निम्नानुसारका करका दररेट प्रस्ताव गरी सम्पत्ति कर असुल गर्न सकिने सम्भावना देखिन्छ । जस अनुसार शुरुवाट्टी वर्ष भएकोले यस शीर्षकमा लगभग रु ०८ लाख संकलन हुने देखिन्छ ।

तालिका ८ सम्पत्ति करका करदाता सम्बन्धी विवरण

कर योग्य सम्पत्तिको मूल्य	यथार्थ करको दर (प्रति लाख रु.)	करदाता संख्या (अनुमानित)	प्रति करदाता औसत कर रु.	संभाव्य सङ्कलन कर रु
बीस लाख रुपैयाँ सम्म	१५	११३३	२५०	२८३२५०
बीस लाख एक देखी ५० लाख सम्म	२०	८१३	३००	२४३९००
पचासलाख लाख एक देखी ८० लाख सम्म	२५	४४०	३७५	१६५०००
असी लाख क देखी १ करोड सम्म	३०	२१६	४७५	१०२६००
एक करोड भन्दा माथि	४०	२०	८००	१६०००
जम्मा	१३०	२६२२	२२००	८१०७५०

जनगणना २०७८ अनुसार त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिकामा जम्मा २६२२ घरधुरी रहेकोले उक्त संख्यालाई आधार मानिएको हो । घरका किसिमहरू र प्रस्तवित करका दरहरूका फरक पर्न सक्दछन ।

३.२.२ मालपोत वा भूमि कर

हालको अवस्था:

यस नगरपालिकाले नगरपालिका गठन भएदेखि नै कानून अनुसार मालपोत सङ्कलन गर्दै आएको छ । आर्थिक वर्ष २०८०/०८१ को आर्थिक ऐनमा मालपोतको दर निर्धारण गरिएको छ । आ.व. २०८०/०८१ मा यस शिर्षकमा रु ३६२ हजार को लक्ष्य राखेको छ ।

भूमि करको दर

जग्गाको किसिम	प्रति इकाई करको दर (रु)
पाखो जग्गा प्रति रोपनी	१५
सिंचाई योग्य जग्गा प्रति रोपनी	२५

सुधारका पक्षहरू:

नगरपालिकामा भूमि तथा करदाता सम्बन्धी विस्तृत र एकीन तथ्याङ्क उपलब्ध छैन । यसकारण भूमि र करदाता सम्बन्धी विस्तृत र एकीन तथ्याङ्क सङ्कलन र नियमित अद्यावधिकरणको व्यवस्था गर्नु मालपोत सम्बन्धमा प्रमुख आवश्यकताको रूपमा रहेको देखिन्छ । थप सुधारका पक्षहरू देहायअनुसार छन् :

- नगरपालिकामा भूमि तथा करदाता सम्बन्धी विस्तृत र यकीन तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने ।
- आगामी दिनमा जग्गाको मूल्यको आधारमा भूमिकर सङ्कलन गर्ने गरी व्यवस्था गर्दै जाने ।

३.३.३ घर बहाल कर

हालको अवस्था:

नगरपालिकाले आर्थिक ऐनमा उल्लेख गर्दै नगरपालिका क्षेत्रभित्रको घर, पसल, ग्यारेज, गोदाम, टहरा, शेड, काराखाला, जग्गा पूरै वा आंशिक रूपमा बहाल लगाएमा घरधनी वार्षिक रूपमा बहाल रकमको १० प्रतिशत असुल गर्ने व्यवस्था गरेको छ । यस पालिकामा विगतका वर्षदेखि नै यस शिर्षकमा कर लगाउदै आईरहेको र करको दायरा समेत बढाएको छ । आ.व. २०८०/०८१ मा यस शिर्षकमा रु १० लाख उठने अनुमान गरेको छ ।

सुधारका पक्षहरू:

- बहालमा भएका घरको लगत सङ्कलन गरी अद्यावधिक गर्ने र सम्पत्ति करसँग आवद्ध गर्ने ।
- बहाल करको दर पुनरावलोकन गरी प्रगतिशिल दर निर्धारण गर्ने ।
- घर बहाल कर सङ्कलन कार्यविधि तर्जुमा गर्ने ।
- आर्थिक ऐन वा कार्यविधिमा बहाल कर नतिरेमा हुन सक्ने दण्ड सजाय सम्बन्धी स्पष्ट प्रावधान राख्ने ।
- घरबहाल कर तिर्ने करदाताहरूसँग विभिन्न माध्यमबाट सम्पर्कमा रहने तथा कर शिक्षाको जानकारी समय समयमा दिने ।

३.३.४ व्यवसाय कर:

व्यापार व्यवसाय वा सेवामा पूँजिगत लगानी र आर्थिक कारोवारको दर्ता नविकरण र खारेजी गर्दा समेत कर लगाउने गरिन्छ । यस्ता किसिमका करहरू यस शीर्षक अन्तर्गत राखिएको छ । आर्थिक वर्ष २०८०/०८१ को आर्थिक ऐनमा यस शिर्षकमा रु ८७६ हजार को लक्ष्य राखेको छ ।

हालको अवस्था:

नगरपालिकाले आर्थिक ऐनमा व्यवसायहरूलाई व्यवसायको किसिमको आधारमा विभाजन गरी वार्षिक करको दर निर्धारण गरेको छ । यस नगरपालिकाको स्थानीय तहको आर्थिक ऐन २०८०/०८१

अनुसार निर्धारण गरिएका व्यवसाय करका वार्षिक दररेटहरू निर्धारण गरेकोछ । त्यसै गरी पटके करका लागि यसमा उल्लेख गरेको पाइदैन ।

संभाव्यता:

यस नगरपालिकामा दर्ता भएका करिव ५०८ भन्दा धेरै व्यवसायहरू रहेका छन् । राजस्व शाखासंगको छलफलका दौरान प्राप्त नतिजाका आधारमा हेर्दा जम्मा व्यवसायीलाई ठूला, मध्यम, साना र उत्पादनमूलक व्यवसाय करदाता गरी चार तहमा वर्गीकरण गरिएको छ । यस शीर्षकमा करिव रु ८८८ हजार उठने देखिन्छ ।

तालिका ९ : व्यवसाय करको सम्भाव्यता विवरण

क्र.स.	कर शिर्षक	परीमाण	इकाई	दर प्रति इकाई	जम्मा रु
१	स्टेशनरी पशल	६	वटा	२०००	१२०००
२	होटल (लजिङ,फुडिङ)	३०	प्रत्येक	२५००	७५०००
३	होटल (खाना,खाजा)	४०	प्रत्येक	२०००	८००००
४	गहना पशल	५	प्रत्येक	५०००	२५०००
५	इलेक्ट्रोनिक पशल	१५	प्रत्येक	२०००	३००००
६	थोक किराना पशल	१०	प्रत्येक	३०००	३००००
७	खुद्रा किराना पशल	१००	प्रत्येक	१५००	१५००००
८	फेन्सि स्टोर	१५	प्रत्येक	२०००	३००००
९	हार्डवेयर पशल	५	प्रत्येक	५०००	२५०००
१०	भाडा पशल	५	प्रत्येक	२०००	१००००
११	मदिरा तथा सुर्तिजन्य पशल	५०	प्रत्येक	३०००	१५००००
१२	मेडिकल क्लिनिक	५	प्रत्येक	३०००	१५०००
१३	अन्य पशल	२०	प्रत्येक	१५००	३००००
१४	डोके, घुमन्ते, पोके	१५०	वटा	५००	७५०००
१५	पुल हाउस	२	प्रत्येक	३०००	६०००
१६	क्यारेम बोर्ड	५०	वटा	५००	२५०००
१७	पशु बधशाला (पन्छि सहित)				१२००००
जम्मा		५०८	०	३८५००	८८८०००

सुधारका पक्षहरू:

नगरपालिकाको व्यवसाय कर संकलनमा सुधार ल्याउनका लागि निम्न कार्यहरू गर्न आवश्यक देखिन्छ:

- नगरपालिकामा सञ्चालित सबै किसिमको व्यवसायको विवरण लगत तयार गर्ने (कर कार्यालयसंग समन्वय गरी व्यवसाय गर्ने करदाता संख्या यकीन गर्ने) ।
- घुम्ती टोलीहरू खटाई स्थलगत रुपमै व्यवसाय दर्ता गरी प्रमाणपत्र दिने र कर संकलन गर्ने व्यवस्था गर्ने ।
- एकै प्रकारको व्यवसायलाई व्यवसायमा भएको लगानी तथा कारोबारको आधारमा वर्गीकरण गरी करको दरमा परिमार्जन गर्ने ।
- व्यवसाय दर्ता, नवीकरण र खारेजीसम्बन्धी स्पष्ट कार्यविधि तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने ।
- व्यवसाय करलाई दर्ता र नवीकरणमा लिने गरी कानूनी व्यवस्था परिमार्जन गर्ने ।
- बजार अनुगमन गर्ने, यसका लागि राजस्व परामर्श समितिलाई बढी सक्रिय बनाउने ।
- कर अभियान सञ्चालन गरी कर सचेतना अभिवृद्धि गर्ने साथसाथै यस सम्बन्धमा नागरिकका गुनासो सुनुवाइ गरी जायज गुनासो सम्बोधनको व्यवस्था गर्ने ।
- कर प्रशासनमा दण्ड र पुरस्कारलाई नियमित प्रक्रियाका रुपमा स्थापित गर्ने । जस्तै– नियमित र अधिकतम कर तिर्ने करदातालाई सम्मान एवं पुरस्कृत गर्ने । करको दायरामा नआउनेलाई उच्च दरमा जरिवानाको व्यवस्था गर्ने ।
- कृषि क्षेत्रको व्यवसाय करलाई केहि न्यूनीकरण गर्ने र अन्य क्षेत्रहरूमा आम्दानीको आधारमा व्यवसाय कर लगाउने र छुटेका क्षेत्रहरूलाई करको दायरामा ल्याउने ।
- यस पालिका त्रिपुरासुन्दरी संरक्षित क्षेत्रमा पर्नुका साथै उच्च हिम श्रृखलाहरू त्रिपुरासुन्दरी हिमलका विभिन्न चुचुराहरूका साथै त्रिपुरासुन्दरी हिमालको आधार (Annapurna Base Camp – ABC) समेत यसै नगरपालिकामा पर्ने भएकोले राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय पर्यटकहरूको आकर्षक गन्तव्य भएकोले उचित व्यवस्थापन भएको खण्डमा हाल विद्यमान अवस्थामा भन्दा संख्यात्मक तथा गुणात्मक पर्यटकको संख्यामा बृद्धी भै मुलुककै अर्थतन्त्रमा सकारात्मक प्रभाव पर्नु को साथै त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिकाको हकमा भने प्रत्यक्ष रुपमा ३ किससबाट प्रत्यक्ष लाभ पुग्ने देखिन्छ ।

पहिलो पक्ष: पर्यटन व्यावसायीको संख्या बढ्दा उक्त स्थानमा संचालन हुने होटलहरूको संख्या बढ्ने, उनीहरूको आय बढ्दा नगरपालिकाको आन्तरिक राजस्व बढ्न पुग्दछ ।

दोस्रो पक्ष: रोजगारीमा बृद्धी भै स्थानीय स्तरमा नै रोजगारी सृजना भएबाट गरिवी घटाउन सहयोगी हुनेछ ।

३.३.५ जडिवुटी, कवाडी, जीवजन्तु कर

हालको अवस्था:

नगरपालिकाका बजार क्षेत्रबाट कवाडी सङ्कलन गरी बेचबिखन गर्ने व्यवसायहरू रहेका छैनन् साथै अन्य जीवजन्तु तथा जडिवुटी सङ्कलन तथा बिक्रीका सन्दर्भमा भने तथ्याङ्क तथा सूचनाको अभाव देखिन्छ । नगरपालिकाले आर्थिक ऐनमा यो कर सङ्कलनको प्रावधान र दरहरू उल्लेख भने गरिएको छ । नगरपालिकाले यस्ता व्यवसाय संचालन गर्नेलाई इजाजत प्रदान गरी प्रति क्विन्टलका दरले यस्ता कारोवार गर्नेसँग कर सङ्कलन गर्न उपयुक्त देखिन्छ । पालिकाको धेरै भु-भागहरू जंगल तथा हिमाली भागले ढाकेको भएको केही क्षेत्रमा चिराइतो लगायतका

जडिबुटी प्रचुर मात्रामा रहेको भए तापनि न्यून रूपमा सङ्कलन हुने साथै नियमन कमजोर भएका कारण राजस्व सङ्कलन अपेक्षित हुन सकेको छैन तर यस नगरपालिकाले जडिबुटी कर सङ्कलनको व्यवस्था र दर निर्धारण गरेको भए पनि रकम सङ्कलन गर्न सकेको छैन ।

त्रिपुरासुन्दरी हिमश्रृङ्खला, जैविक विविधताको क्षेत्र र मध्यबर्ति संरक्षण क्षेत्र सँगै यहाँका वन र जैविकतासँगै पर्या पर्यटनबाट निरन्तर लाभ लिन सकिने अवसर बनेको छ । वैज्ञानिक वन लेखाजोखा (इनभेन्ट्री) गरेर जडीबुटी केन्द्रको स्थापना, वन पैदावरको सङ्कलन केन्द्रको स्थापना, व्यवसायिक जडीबुटी खेती र आयुर्वेद प्रणालीमा बजारीकरण, वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन गरिए जडिवुटी अदिको प्रवल सम्भावना देखिन्छ ।

संभाव्यता: (कवाडी तथा जडिबुटी कर):

जडिबुटी र कवाडी सम्बन्धमा कुनै तथ्याङ्क नभएकाले आगामी आ.व.मा जम्मा रु. १७५८ हजार सङ्कलन हुन सक्ने अनुमान गरिएको छ ।

तालिका १० : जडिवुटी, कवाडी, जीवजन्तु कर

क्र.स.	कर शिर्षक	परीमाण	इकाई	दर प्रति इकाई	जम्मा रु
१	जटामसि	१५०	क्विन्टल	२५००	३७५०००
२	गुच्चि च्याउ	२५०	किलो	५००	१२५०००
३	पदमचाल	२	क्विन्टल	२०००	४०००
४	चिराइतो	२	क्विन्टल	२०००	४०००
५	सुगन्धवाल	२	क्विन्टल	२०००	४०००
६	धुपिजरा	२	क्विन्टल	२०००	४०००
७	अत्तिस	२	क्विन्टल	२०००	४०००
८	सतुवा	२	क्विन्टल	२०००	४०००
९	कटुकि	२	क्विन्टल	२०००	४०००
१०	शिलाजित	५	क्विन्टल	२०००	१००००
११	यार्सागुम्बा	५०	किलो	५०००	२५००००
१२	सेतो चिनि	३००	क्विन्टल	२५००	७५००००
१३	कवाडि	१	नियमानुसार	३००००	३००००
१४	मृत जीवजन्तु (नियशोधित बाहेक)	१	नियमानुसार	३००००	३००००
१५	खसि, भेडा, बाख्रा	१०००		५०	५००००
१६	भैसी, राँगा	१००		५००	५००००
१७	कुखुरा	१०००		२०	२००००
१८	अन्य	२०००		२०	४००००
जम्मा		४८७१		८७०९०	१७५८०००

सुधारका पक्षहरू:

- यासागुम्वा अन्य जडीबुटीको बारेमा अध्ययन र अनुसन्धान हुनुपर्ने ।
- जडिबुटीको चोरी निकाशीलाई गरेको दायरमा ल्याउन छिमेकी पालिकाहरूसँग सहकार्य गर्नुपर्ने ।
- जडिबुटी, कवाडी तथा जीवजन्तु कारोवारको अनुगमन गरी सबैलाई गरेको दायरामा समावेश गर्नुपर्ने ।
- कवाडी वस्तुहरूको व्यावसायिक रुपमा सङ्कलन तथा कारोवार गर्नेलाई इजाजत प्रदान गरी कारोवारको आधारमा कर सङ्कलन गर्ने ।

३.३.६ विज्ञापन कर

हालको अवस्था:

नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रका सडक, चोक, सार्वजनिक स्थलमा विज्ञापन, प्रचार-प्रसार आदिका लागि राख्न दिने साइन बोर्ड, ग्लो बोर्ड स्टल आदिमा विज्ञापन कर लगाउन सक्नेछ । संघीय कानून अनुसार यो प्रदेश सरकारसँग बाँडफाँड हुने कर हो । विज्ञापन करको दर निर्धारण तथा सङ्कलन नगरपालिकाले गरी सङ्कलित रकममध्ये ४० प्रतिशत प्रदेश सरकारलाई दिनु पर्दछ । विज्ञापन करका सन्दर्भमा नगरपालिकाले विभिन्न विज्ञापनका सामग्री अनुसार करको दरहरू निर्धारण गरेको छ । नगरपालिकाले स्थानीय तहको आर्थिक ऐन २०८० मा विज्ञापन करका दररेट निर्धारण गरिएको छ, जस अनुसार होडिङ्ग बोर्ड प्रति बर्ग फिट रु. ५००, पोष्टर पम्पलेट टाँसेको रु १००, वाल पेन्टिङ्ग प्रति वटा रु. १००० दरले निर्धारण गरेको छ ।

संभाव्यता:

त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिका वडा नं. ७ मा अबस्थित विमानस्थललाई सञ्चालनमा ल्याउन सकिनेमा पर्यटकिय तथा राजमार्गले छोएर जाने तथा कर्णालि प्रदेशकै पवित्र तिर्थ स्थल त्रिपुरासुन्दरी भगवती भएकोले यस नगरपालिकामा विज्ञापन करको सम्भावना देखिन्छ । नगरपालिका क्षेत्रमा हुने विज्ञापन सामग्री सम्बन्धी आवश्यक तथ्याङ्क नभएको भएतापनि यस आ.ब. का लागि जम्मा रु. ५५ हजार सङ्कलन गर्ने लक्ष्य राखिएको छ ।

सुधारका पक्षहरू:

- विज्ञापनका सामग्री तथा प्रयोग भएका स्थानका सन्दर्भमा यथार्थ तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने ।
- सङ्कलित विवरण अनुसार विज्ञापन करको दर निर्धारण गर्ने ।
- न्यूनतम सङ्कलन हुन सक्ने रकम यकिन गरी ठेक्का अंक निर्धारण गर्ने ।

३.३.७ बिक्रीबाट प्राप्त रकम (ढुंगा, गिट्टी, बालुवा तथा माटोजन्य वस्तु बिक्री)

हालको अवस्था:

केही नेपाल ऐन संशोधन गर्ने ऐन, २०७५ ले स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ६२ क थप गरी नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षणबाट तोकिएको परिमाणमा स्लेट, ढुंगा, गिट्टी, बालुवा एवम् माटोजन्य वस्तु बिक्री गर्न सक्ने प्रावधान राखेको छ । स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ मा भएको यस संशोधनसँगै संघीय कानूनमा स्रोत बाँडफाँडको अर्को स्पष्ट कानुनी व्यवस्था नभएसम्म यस शीर्षकको राजस्व नगरपालिकाको एकल अधिकार क्षेत्रभित्र पर्ने देखिन्छ । साविकमा प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षणको मात्र व्यवस्था भएकोमा यस संशोधनसँगै वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको समेत व्यवस्था भएको छ र आवश्यकता अनुसार यी दुई अध्ययनको सिफारिशका आधारमा स्थानीय सरकारले ढुंगा, गिट्टी, बालुवा, माटो वा स्लेट बिक्री गर्न सक्ने कानुनी व्यवस्था रहेको छ । संघीय कानूनको रुपमा रहेको स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ६२ क मा खानीजन्य तथा प्राकृतिक वस्तुको बिक्री नगरपालिकाले गर्न सक्ने व्यवस्था रहेको छ । यसमा

नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणबाट तोकिएको परिमाणमा स्लेट, ढुंगा, गिट्टी, बालुवा, माटोजन्य वस्तु र सार्वजनिक तथा ऐलानी जग्गामा रहेका काठ, दाउरा, जराजुरी, दहत्तर बहत्तर आदिको विक्री गर्न सक्ने र त्यसरी विक्री गरिएको रकम नगरपालिकाको संचित कोषमा दाखिला गर्ने व्यवस्था गरिएको छ । वन ऐन, २०७६ ले वन पैदावारको परिभाषा गर्दै वनमा रहेका वा पाइएका वा वनबाट ल्याइएका काष्ठ पैदावार, गैरकाष्ठ वन पैदावार वा चट्टान, माटो, नदिजन्य र खनिज पदार्थलाई सम्झनु पर्छ भनी व्यवस्था गरेकोले र नेपाल सरकारले जारी गरेको ढुंगा, गिट्टी, बालुवा उत्खनन, व्यवस्थापन तथा विक्री सम्बन्धी मापदण्ड, २०७७ ले सार्वजनिक खोला, नालाको आफ्नै निर्णयले, खानी क्षेत्रको सम्बन्धित निकायबाट अनुमति प्राप्त गरेपछि आफ्नै निर्णयले र वन तथा चुरे क्षेत्रको ढुंगा, गिट्टी, बालुवा उत्खनन, सङ्कलन र विक्री गर्दा सम्बन्धित निकायको सहमतिमा वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदनमा उल्लिखित विधि अनुसार गर्नु पर्ने उल्लेख गरिएको छ । यसरी उत्खनन र विक्री वितरणबाट प्राप्त आयको ४० प्रतिशत सम्बन्धित प्रदेश सञ्चित कोषमा दाखिला गर्नुपर्ने प्रावधान रहेको छ ।

यसैगरी, २०७७ असार १ नेपाल र प्रकाशित वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७ अनुसार खानीको हकमा दैनिक ५०० घन मीटरसम्म र खोलाको हकमा जतिसुकै भए पनि ढुंगा, गिट्टी, बालुवा, माटो आदि उत्खनन गर्न प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण (Initial Environmental Examination-IEE) मात्र गर्नु पर्ने र यस सम्बन्धी अध्ययन तथा स्वीकृति कार्यको ढुंगो स्थानीय तहले नै लगाउन सक्ने गरी व्यवस्था गरिएको छ । यस पालिकाले पनि सोही प्रवधानमा रही काम गरिरहेको छ ।

संभाव्यता:

उल्लिखित हालको अवस्थाका आधारमा विश्लेषण गर्दा यस नगरपालिकामा रहेका विभिन्न खोलाको किनारा क्षेत्रमा ढुंगा, गिट्टी, बालुवा जस्ता नदीजन्य वस्तुको उत्खनन परिमाण प्रसस्त रहेको र प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदनका आधारमा ठेक्का लगाउनुपर्ने देखिन्छ । शुरुवाति पहल भएकोले र नगरपालिका लगायत अन्य स्थानहरूमा निर्माण कार्यहरू तिब्र गतिमा भै रहेकोले ढुंगा, गिट्टी, बालुवा जस्ता नदीजन्य वस्तुको माग नियमित रुपमा आउने देखिन्छ ।

सुधारका पक्षहरू:

- ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवा ठेक्का प्रक्रिया अगाडि बढाउनु पूर्व नगर सभाबाट बिक्रीको दर निर्धारण गरी आर्थिक ऐनमा व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
- वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदनले सिफारिश गरेका मापदण्डभित्र रहेर उत्खनन गर्ने कार्य गराउन आवश्यक कार्यविधि तर्जुमा गर्ने ।
- सङ्कलन कार्यको नियमित रुपमा अनुगमन गरी अध्ययन प्रतिवेदनले सिफारिश गरेको मापदण्डभित्र मात्र रहेर उत्खनन हुने कार्य सुनिश्चित गर्ने ।
- ठेक्का नलागेको अवस्था नगरपालिका स्वयंले अमानतबाट सङ्कलन गर्न सक्ने व्यवस्थाका बारेमा आवश्यक प्रावधान सहित निर्णय गर्ने ।
- नगरपालिकाले आर्थिक ऐनमा नियम विपरित गर्ने ठेकदारलाई कारबाही गर्ने र ठूलो परिमाणमा दण्ड जरिवाना गर्न सकिने प्रावधान समावेश गर्ने ।

३.३.८ सिफारिस दस्तुर,

हालको अवस्था

नगरपालिकाले विभिन्न किसिमका सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुरको दर आर्थिक ऐन मार्फत निर्धारण गरी कार्यपालिकाको कार्यालय तथा वडावाट सङ्कलन गरी आएको छ । आर्थिक ऐनले सिफारिश तथा प्रमाणितको दर न्यूनतम रु. १०० देखि १०००० सम्म निर्धारण गरेको छ र नगरपालिकाले नगर कार्यपालिका तथा वडा कार्यालयहरूबाट यस्तो दस्तुर सङ्कलन गरि आएको छ । वडावाट सङ्कलित सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुरबाट सङ्कलित रकम वडा सचिवहरूले नगरपालिकाको राजस्व शाखामा online दाखिला गर्ने गरेका छन् । आ.ब. २०८०/०८१ मा रु ८६५ हजार सिफारिस दस्तुर उठाउने लक्ष्य राखिएको छ ।

संभाव्यता

नगरपालिकाले प्रदान गर्ने संघसंस्था सिफारिस, इजाजत सिफारिस, नाता प्रमाणित, ठेगाना प्रमाणित, घरजग्गा नामसारी, घरजग्गाको चारकिल्ला सिफारिस लगायतका विभिन्न सिफारिसहरू गरे बापत लिईने दस्तुर यस शिर्षक अन्तर्गत पर्दछ, जुन नगरपालिकाको प्रमुख आन्तरिक आय मध्ये एक हो । आगामी आ.व.मा हुन सक्ने सिफारिस तथा प्रमाणित दस्तुरको अनुमानित संख्या र प्राप्त तथ्यांक तथा विगतको आय प्रवृत्तिका आधारमा सिफारिस तथा प्रमाणित दस्तुर बढ्ने सम्भावना देखिन्छ ।

सुधारका पक्षहरू

- विभिन्न किसिमका सिफारिश तथा दस्तुरहरूको वर्गीकरण गरी दस्तुरका दर स्पष्ट गर्ने ।
- सिफारिश वा प्रमाणित गर्नु पूर्व दस्तुर तिरे नतिरेको एकीन गर्ने ।
- दस्तुर नबुझाएसम्म सम्बन्धित अधिकारीले सिफारिश वा प्रमाणित नगर्ने ।

व्याक्तिगत घटना दस्तुर:

नगरपालिकाले विभिन्न किसिमका सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुरको दर आर्थिक ऐन मार्फत निर्धारण गरी कार्यपालिकाको कार्यालय तथा वडावाट सङ्कलन गरी आएको छ । आर्थिक ऐनले सिफारिश तथा प्रमाणितको दर न्यूनतम रु. १०० देखि १००० सम्म निर्धारण गरेको छ र नगरपालिकाले नगर कार्यपालिका तथा वडा कार्यालयहरूबाट यस्तो दस्तुर सङ्कलन गरि आएको छ । वडावाट सङ्कलित सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुरबाट सङ्कलित रकम वडा सचिवहरूले नगरपालिकाको राजस्व शाखामा online दाखिला गर्ने गरेका छन् । चालु आ.ब.मा यस शीर्षकमा रु १५७ हजार संकलन हुने अनुमान गरेको छ ।

संभाव्यता

नगरपालिकाले प्रदान गर्ने संघसंस्था सिफारिस, इजाजत सिफारिस, नाता प्रमाणित, ठेगाना प्रमाणित, घरजग्गा नामसारी, घरजग्गाको चारकिल्ला सिफारिस लगायतका विभिन्न सिफारिसहरू गरे बापत लिईने दस्तुर यस शिर्षक अन्तर्गत पर्दछ, जुन नगरपालिकाको प्रमुख आन्तरिक आय मध्ये एक हो । आगामी आ.व.मा हुन सक्ने सिफारिस तथा प्रमाणित दस्तुरको अनुमानित संख्या र प्राप्त तथ्यांक तथा विगतको आय प्रवृत्तिका आधारमा व्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर बढ्ने सम्भावना देखिन्छ ।

अन्य दस्तुर:

नगरपालिकाले विभिन्न किसिमका सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुरको दर आर्थिक ऐन मार्फत निर्धारण गरी कार्यपालिकाको कार्यालय तथा वडावाट सङ्कलन गरी आएको छ । आर्थिक ऐनले सिफारिश तथा प्रमाणितको वडावाट सङ्कलित सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुरबाट सङ्कलित रकम वडा सचिवहरूले नगरपालिकाको राजस्व शाखामा online दाखिला गर्ने गरेका छन् ।

संभाव्यता

नगरपालिकाले प्रदान गर्ने संघसंस्था सिफारिस, इजाजत सिफारिस, नाता प्रमाणित, ठेगाना प्रमाणित, घरजग्गा नामसारी, घरजग्गाको चारकिल्ला सिफारिस लगायतका विभिन्न सिफारिसहरू गरे बापत लिईने दस्तुर बाहेकका

पालिकाबाट गरिने विविध शीर्षकका दस्तुरहरु यसमा पर्दछ, जुन नगरपालिकाको प्रमुख आन्तरिक आय मध्ये एक हो। आगामी आ.व.मा हुन सक्ने सिफारिस तथा प्रमाणित दस्तुरको अनुमानित संख्या र प्राप्त तथ्यांक तथा विगतको आय प्रवृत्तिका आधारमा दस्तुर बढाउदै जाने सम्भावना देखिन्छ।

पर्यटन तथा पर्यटन उद्योग

हालको अवस्था

नेपाल पर्यटनको लागि विश्वमै चर्चित रहेको छ। नेपालका सुन्दर हिमाल, पहाड, खोला नदी, ताल, विषम भूगोल लगायतका प्राकृतिक सम्पदाहरु पर्यटनका हिस्सा हुन्। नेपालमा यस्ता प्राकृतिक सम्पदाहरु असंख्य रहेका छन्। त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिकामा पनि प्राकृतिक सम्पदाहरुको भरिपूर्णता रहेको छ। यहाँका सुन्दर हिमालहरुको मनोरम दृश्य यस क्षेत्रका आर्कषणका केन्द्रहरु हुन्। कर्णालि प्रदेशकै पवित्र तिर्थ स्थल त्रिपुरासुन्दरी भगवती मण्डिर यसै नगरपालिकामा पर्छ। हाल पर्यटन क्षेत्रको आयलाई उद्योग क्षेत्रमा नै जोडेर राजस्व संकलन गरिरहेकोले यस शीर्षकमा आम्दानीलाई छुट्याएर राखेको छैन।

संभाव्यता

यहाँ पर्यटन शुल्क सङ्कलनको प्रसस्त संभावना रहेको छ, यहाँका पर्यटकिय स्थानमा भ्रमण गर्न वर्षेनी हजारौं आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटक आउने गर्छन्। पर्यटकीय पूर्वाधारको विकासलाई प्राथमिकताका साथ अगाडी बढाइएको खण्डमा आगामी वर्षहरुमा प्रसस्त पर्यटन शुल्क सङ्कलन हुन सक्ने देखिन्छ। कोरोनाको महामारीमा घटेका पर्यटकको संख्या हाल आएर बाह्य पर्यटकसँगै आन्तरिक पर्यटकहरुको उल्लेखनिय बृद्धी भई रहेको छ। अत्यन्तै रमणीय स्थानहरु भएकोले चलचित्र निर्माण र अन्य डकुमन्ट्रीहरु समेत यी स्थानहरुमा निर्माण गर्न सकिनेमा नगरपालिकालाई राम्रो रोयल्टीको श्रोत देखिन्छ।

३.३.९ सामुदायिक वनबाट प्राप्त रकम

हालको अवस्था

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ६२ ख. मा सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिले वन पैदावार विक्री तथा उपयोग सम्बन्धी आफ्नो वार्षिक कार्ययोजना नगरपालिकाबाट स्वीकृत गर्नुपर्ने र त्यसबाट भएको आम्दानीको १०% रकम सम्बन्धीत नगरपालिकाको संचित कोषमा जम्मा गर्नु पर्ने व्यवस्था गरेको छ। यसैगरी वन ऐन, २०७६ को दफा १८ (५) मा सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले समूहको चाहना र आवश्यकताको आधारमा वन व्यवस्थापन कार्यलाई प्रभावकारी बनाउन उपभोक्ता समूहले सम्बन्धित स्थानीय तहको परामर्शमा सामुदायिक वनको कार्ययोजना बनाउन वा आवश्यकता अनुसार संशोधन गर्न सक्ने प्रावधान रहेको छ। यसैगरी सोही ऐनको दफा २२ मा सामुदायिक उपभोक्ता समूहले कार्ययोजना बमोजिम आर्जन गरेको वार्षिक आयबाट कम्तिमा पच्चिस प्रतिशत रकम वनको विकास, संरक्षण, व्यवस्थापन कार्यमा खर्च गरी बाँकी रहेको रकमको कम्तिमा पचास प्रतिशत रकम सम्बन्धित स्थानीय तहसँग समन्वय गरी गरिबी न्यूनीकरण, महिला सशक्तिकरण तथा उद्यम विकास कार्यमा खर्च गर्नु पर्नेछ र बाँकी रहेको रकम उपभोक्ता समूहको हितमा प्रयोग गरिने उल्लेख छ।

उपर्युक्त स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको व्यवस्था र वन ऐनको व्यवस्था एक अर्कामा बाझिएको हो की भन्ने देखिए तापनि सामुदायिक वन समूहसँग सहमति गरी दुबैलाई फाइदा हुने गरी व्यवस्थापन गर्न सकिने देखिन्छ। यस अनुसार सामुदायिक वन समूहले नगरपालिकाको परामर्शमा स्वीकृत गरेको कार्य योजना बमोजिम भएको आम्दानीको १० प्रतिशत स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको प्रावधान बमोजिम स्थानीय सरकारको खातामा दाखिला गर्ने र बाँकी ९० प्रतिशतलाई शतप्रतिशत मानी त्यसको २५ प्रतिशत वनको विकासमा, ५० प्रतिशत नगरपालिकाको समन्वयमा गरिबी न्यूनीकरण, महिला सशक्तिकरण तथा उद्यम विकासमा खर्च गर्ने र बाँकी रकम समूहको हितमा खर्च गर्ने गर्दा सबै कानूनका प्रावधानलाई कार्यान्वयन गर्न सकिने हुन्छ। यसमा स्थानीय तहले यसरी

सामुदायिक वन समूहबाट प्राप्त गरेको रकम सामुदायिक वनको हितमा र वातावरणीय संरक्षणमा मात्र खर्च गर्न पाउने प्रावधान अगाडि सारेर सामुदायिक वन समूहहरूसँग छलफल गरी सहमति गर्नु उपयुक्त हुन्छ ।

सामुदायिक वनबाट नगरपालिकालाई रकम प्राप्त हुने प्रावधान स्थानीय सरकारसञ्चालन ऐनमा २०७५/११/१९ मा भएको केही नेपाल ऐन संशोधनबाट भएको हुनाले यस शीर्षकमा विगतमा आम्दानी भएको थिएन । साथै आ.व.२०८०/०८१ का लागि पनि नगरपालिकाबाट यस शीर्षकमा रकम प्राप्त हुने अनुमान गरेको देखिँदैन ।

संभाव्यता

यस नगरपालिकामा बिभिन्न सामुदायिक वन रहेका हुनाले यहाँबाट प्राप्त आम्दानीको वन ऐन, २०७६ वमोजिम तोकिएको प्रतिशत रकम स्थानीय विकासका लागि महत्वपूर्ण स्रोत हुने देखिन्छ । यसरी ति सामुदायिक वनको कुल आम्दानीको १० प्रतिशतले बार्षिक अनुमानित रकम **रु. ५० हजार** आय हुने देखिन्छ ।

सुधारका पक्षहरू

- सामुदायिक वन समितिलाई नगरपालिकाले प्राप्त गर्ने आयबाट गरिने विकासका क्रियाकलाप सम्बन्धमा विश्वस्त बनाई उक्त रकम स्थानीय कोषमा जम्मा गर्न पहल गर्नु पर्ने ।
- नगरपालिकाको क्षेत्रमा रहेका सबै सामुदायिक वनको अभिलेखीकरण गर्ने कार्य योजना तर्जुमा गर्न प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराउने ।
- वन संरक्षण र विकास तथा जडिबुटी खेती, ओखर, स्याउ, कृषि, वन लगायतका जीविकोपार्जन सम्बन्धी क्रियाकलापहरूको व्यवस्थापन गर्न सहयोग तथा सहजीकरण गर्ने ।
- वन संरक्षण तथा उपयोग सम्बन्धी कार्यविधि स्वीकृत गरी लागु गर्नुपर्ने ।

३.३.१० अन्य सेवा शुल्क (फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क)

हालको अवस्था

त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिकाका केही स्थानहरूमा बाक्लो बस्तीहरूको विकास हुदै गईरहेको छ । नगरपालिकाले अलि बाक्लो तथा ठूलो बस्ती भएका क्षेत्रमा फोहरमैला सङ्कलन तथा व्यवस्थापनको काम शुरु गर्नु पर्ने देखिन्छ । नगरपालिकाले फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क लिन सक्ने व्यवस्था आर्थिक ऐनमा उल्लेख गरेको छैन । त्यसैले आगामी आर्थिक ऐनमा फोहरमैला सङ्कलन तथा व्यवस्थापन शुल्क निर्धारण गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

संभाव्यता

नगरपालिकाले तत्कालै आफ्ना मुख्य बस्तीहरूबाट फोहरमैला व्यवस्थापन कार्यक्रमसँगै शुल्क सङ्कलन कार्य प्रारम्भ गर्नु पर्ने देखिन्छ । व्यवसायी तथा घरधुरीसँग मासिक औसत रु. २० मात्र पनि सङ्कलन गरेको खण्डमा आगामी आ.व.मा यस बापत करिब **रु. १ लाख ५० हजार** हाराहारीमा सङ्कलन हुन सक्ने देखिन्छ । यद्यपि यस कार्यका लागि नगरपालिकासँग आवश्यक पूर्वाधारहरू जस्तै फोहोर सङ्कलन सामग्री तथा विसर्जन केन्द्र निर्माण नभैसकेकोले आगामी आ.व. को आय स्रोतमा संलग्न गरिएको छैन । आवश्यक पूर्वाधार निर्माण पश्चात भने यस शीर्षक मार्फत आय सङ्कलन गर्न सकिनेछ ।

सुधारका पक्षहरू

- हालको आर्थिक ऐनको व्यवस्थालाई पुनरावलोकन गरी फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्कको दर, उत्पादन हुने फोहरको प्रकार र परिमाणलाई मध्यनजर गर्दै परिमार्जन गर्ने ।
- मुख्य बजार क्षेत्रमा रहेका व्यवसायी, संघ संस्था तथा घरधुरीहरूको लगत तयार गर्ने ।
- यस्तो शुल्क बेग्लै फोहोर मैला व्यवस्थापन शुल्क शीर्षक अन्तर्गत सङ्कलन गर्ने ।

३.३.११ अन्य विविध आय

नगरपालिका नगर कार्यपालिकाले विभिन्न किसिमका फारमहरू बिक्रीबाट प्राप्त आयलाई बिक्री अन्तर्गत राखेको छ भने अन्य विविध आयमा, तोकिएका शीर्षकहरू बाहेकका अन्य शीर्षकहरूलाई बुझ्नु पर्छ । यस शीर्षक अन्तर्गत नगरपालिकाले करिब **रु. ५ लाख** सम्म संकलन गर्न सक्ने अनुमान गरिएको छ ।

परिच्छेद – चार आय संकलनको संस्थागत क्षमता तथा संकलन अवस्था

क. राजस्व, यसको अबधारणा, उद्देश्य र नीतिहरू

करको मुख्य उद्देश्य भनेको राज्यको लागि आवश्यक आय आर्जन (Revenue Generation) गर्नु हो । करलाई आर्थिक स्थायित्व हिसल गर्ने औजारको रूपमा पनि लिने गरिन्छ (Fiscal Instrument for Economic stability) । करको राज्य सन्चालनमा ठूलो भूमिका रहन्छ । खास गरेर युरोपियन, अमेरिकन मुलुकहरूमा राज्यले व्याक्तीवाट ठूलो परिमाणमा कर उठाउदछ र नागरिकलाई समाजिक सुरक्षा प्रदान गर्दै आएको पाईन्छ भने नेपालमा राज्य सन्चालनमा नै प्राय सबै रकम खर्च हुन्छ तर केही अंश भने सामाजिक सुरक्षामा समेत खर्च हुदै आएको पाईन्छ । स्थानीय तहलाई प्राप्त राजस्व सम्बन्धी अधिकार र सो अधिकार कार्यान्वयनका लागि नगरपालिकाका तर्फबाट गरिएका कानूनी व्यवस्था र नगरपालिकाको राजस्व संकलनको अवस्था, सम्भावना, समस्या तथा चुनौतिहरू शीर्षकगत रूपमा यस परिच्छेदमा विश्लेषण गरिएको छ ।

नेपाली शब्दकोष अनुसार राजस्वमा दाखिला हुने गरि नागरिकले सरकारी सरोकारवाला कार्यालयलाई अनिवार्य दातव्यको रूपमा दिनुपर्ने बिभिन्न प्रकारका तिरो वा रकम आदिलाई कर (Tax) भनिन्छ । नेपालको केन्द्रको हकमा संघीय संसद, प्रदेशको हकमा प्रदेशशभा बाट र नगरपालिकामा नगरसभाबाट आर्थिक ऐन बनाएर मात्र कर लगाउन पाउने व्यवस्था रहेको छ । त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिकाले राजस्व परिचालनमा गरेका प्रयासहरू तथा आय संकलनको अवस्थालाई यस परिच्छेदमा छोटकरीमा व्याख्या गरिएको छ । यसबाट नगरपालिकाको आय संकलनको लागि संस्थागत क्षमतामा सुधारका लागि गर्नुपर्ने कार्यहरू पहिचान गर्न मद्दत पुग्ने छ ।

ख. करको दर तथा आधार निर्धारण सम्बन्धि सिद्धान्त

कुन शिर्षकमा कर लगाउने र कति कर लगाउने भन्नेवारे विधिन्न अर्थशास्त्रीहरूले बिभिन्न सिद्धान्तहरू प्रतिपादन गरिरहेका छन । जस मध्ये व्यवहारमा आएका मुख्य दुई सिद्धान्त रहेका छन । ती हुन्:

- तिर्न सक्ने सिद्धान्त (Ability to pay)
- करको फाईदाको सिद्धान्त (Benefit Principle)

खास गरेर करको दर र आधार निर्माण गर्दा करदातासंग उक्त कर तिर्न सक्ने क्षमता छ वा छैन सो को विश्लेषण गरिनु पर्छ । कर तिर्न सक्नेसंग उठाउने श्रोत हो । करको भार उसको आय र सम्पतीमा निर्भर रहनु पर्छ । जो संग बढी आय छ उसले बढी तिर्नु पर्छ । करको सम्बन्धमा पूर्वीय प्रतीन अर्थशास्त्री चाणक्यले मौरीले मह निकाले झै कर निर्धारण गर्नु पर्छ ता कि महुरीले मह पनि पाउने र फूल पनि फक्रिन गरोस भन्ने सिद्धान्त प्रतिपादन गरेका थिए । कर लाभको सिद्धान्त भनेको सार्वजनिक सेवा वा वस्तु र सेवा बाट लाभ पाउनेले कर कर तिर्नु पर्छ भन्ने सद्धान्त हो । करबाट उठेको रकम जनहितमा खर्च गरिनु पर्छ भनि यस सिद्धान्तले वकालत गर्दछ ।

४.१ राजस्व परिचालन सम्बन्धी नीति

नगरपालिकाले आन्तरिक राजस्व परिचालन सम्बन्धमा लिएका नीतिहरू यस प्रकार रहेका छन्:

- आन्तरिक आयका क्षेत्रहरू पहिचान र परिचालन गरी आन्तरिक आयलाई क्रमशः वढवा दिदै लगिनेछ ।
- राजस्वका थप क्षेत्र पहिचान गरी राजस्व वृद्धि गर्ने नीति लिइनेछ । नगरपालिकाको राजस्व सुधार कार्य योजना तयार गरी लागु गरिनेछ ।
- यस नगरपालिका क्षेत्रभित्र बसोबास गर्ने पालिकावासीहरूको क्षमता, स्थानीय स्रोत र अन्य नगरपालिकाको तुलनात्मक अध्ययन तथा प्रचलित ऐन नियमका आधारमा करका दरहरू निर्धारण गरिनेछ ।
- नगरपालिकाको राजस्व प्रशासनलाई सुधार गर्दै लगिनेछ ।

- “राजस्व संकलन भार होइन, समृद्धिको आधार हो” भन्ने जागरण गराउन राजस्व सचेतना अभियान सञ्चालन गरिनेछ ।
- त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिका क्षेत्रभित्रका उत्कृष्ट करदातालाई पुरस्कृत गर्दै आन्तरिक आय प्रवर्धनका कार्यक्रमहरू लागु गरिनेछ । महिला, विपन्न तथा सीमान्तकृत समुदायलाई करमा छुट तथा प्रोत्साहन गर्ने नीति लिइनेछ ।
- यस नगरपालिकाले कर प्रणालीलाई सवल, सक्षम र प्रभावकारी तुल्याउन करको दायरा आवद्ध नभएका सबै व्यवसायीहरूलाई करको दायरामा ल्याउने, सम्पत्ति कर, भूमिकर (मालपोत), नक्सा पास असुलीका लागि कडा नीति अवलम्बन गरिने र घरवहाल करलाई स्व घोषणाको नीति अवलम्बन गर्दै नगरपालिकाको आन्तरिक आम्दानी वृद्धि गरिनेछ ।
- नगरपालिकाको राजस्व परामर्श समिति, राजस्व शाखालाई सुदृढ र सक्षम बनाइनेछ ।
- नगरपालिकाको राजस्व अभिवृद्धिमा टेवा पुर्याउन स्थानीय उद्योगी, व्यापारी (उद्योग वाणिज्य संघ) सँग समन्वय गरिनेछ ।

४.२ आय संकलनको संस्थागत क्षमता

राजस्व परामर्श समितिले राजस्वका दररेटहरू तथा राजस्व सम्बन्धी नीतिगत निर्णयहरू नगर सभा समक्ष पेस गरी नगरसभाले पारित गरेर स्थानीय राजपत्रमा समेत प्रकाशन गरेको छ । पुनर्संरचित नगर पालिको संवैधानिक व्यवस्थाको आधारमा नगरपालिकाले चालु वर्षको लागि आर्थिक ऐन पारित गरेको छ । राजस्व परामर्श समितिको बैठक वसी आन्तरिक आयको दररेट प्रस्ताव गरी नगर सभाले सो दररेट स्वीकृत गरी राजपत्रमा प्रकाशन गरेका छ । आयका शीर्षकगत दायरा तथा उक्त दायराका दररेटहरू राखी नगर सभा मार्फत आर्थिक ऐन पारित गरिएको हो ।

४.२.११ नगरपालिकाको राजस्व प्रशासन

नगरपालिकाको राजस्व प्रशासनलाई अझ प्रभावकारी बनाउने नीति चालु बजेट मार्फत पनि नगरपालिकाले लिएको छ । यसको प्रभावकारिताका लागि गर्नुपर्ने कार्यहरूमा जनशक्ति व्यवस्थापन, राजस्व शाखाको संस्थागत विकास, राजस्व सम्बन्धी कार्ययोजना तर्जुमा, मालपोत कार्यालयबाट स्थानीय जग्गाको लगत अद्यावधिक, करदाताहरूको पहिचान र लगत अभिलेखीकरण, कर तथा गैर करका स्रोतहरूको पहिचान गर्नुपर्ने रहेको छ । यसैगरी राजस्व प्राप्त हुने पूर्णगीत निर्माण, पर्यटकीय क्षेत्रहरूको प्रवर्द्धन, ऐतिहासिक स्थलहरूको प्रचार प्रसारका साथै होमस्टे विकास र प्रवर्द्धन गर्नुपर्ने छ । वडास्तरमा काम गर्ने कर्मचारीलाई प्रभावकारी सेवा प्रवाह र राजस्व संकलन कार्यमा परिचालन गर्नुपर्ने हुन्छ । साथै नगरपालिका तथा वडा कार्यालयका राजस्व प्रशासनसँग सम्बन्धित कर्मचारीहरूलाई राजस्व र आयका शीर्षकका विषयमा अभिमुखीकरण र अभिलेख व्यवस्थापन सम्बन्धी क्षमता विकास महत्वपूर्ण हुने देखिन्छ ।

४.२.२ विगतको आय परिचालनको अवस्था

त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिकाको आन्तरिक आयका प्रमुख स्रोतमा मालपोत, सिफारिस तथा अन्य दस्तुर, सेवा शुल्क दस्तुर, सम्पत्ति कर, व्यवसाय दर्ता तथा नवीकरण दस्तुर आदि रहेका छन् । त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिकाको मुख्य आन्तरिक श्रोत कृषि, जडिबुटि तथा पर्यटन क्षेत्र रहेको छ ।

यस नगरपालिकामा रहेको त्रिपुरासुन्दरी भगवती मण्डिर आन्तरिक तथा हिन्दु पर्यटकहरूको आकर्षक गन्तव्य भएकोले उचित व्यवस्थापन भएको खण्डमा हाल विद्यमान अवस्थामा भन्दा संख्यात्मक तथा गुणात्मक पर्यटकको संख्यामा बृद्धि भै नगरपालिकाकै अर्थतन्त्रमा सकारात्मक प्रभाव पर्दछ । यसैगरी से फोक्सुण्डो यात्राका लागि जाने मुख्य प्रवेशद्वारका रूपमा यस नगरपालिकालाई लिइने हुदा यहाँ पर्यटकहरूलाई केहि दिन राख्न सक्ने वातावरण श्रृजना गर्नसक्ने हो भने यहाँ रहेका अन्य हिमाल तथा धार्मिक स्थलहरूको अबलोकनमा लान सकिने अबसर पनि छ ; जसबाट सबै भन्दा बढी फाइदा हुन पुग्दछ , पर्याटन व्यावसायीको संख्या बढ्दा उक्त स्थानमा संचालन हुने

होटलहरूको संख्या बढ्ने, उनीहरूको आय बढ्दा नगरपालिकाको आन्तरिक राजस्व बढ्न पुग्दछ साथै स्थानीय स्तरमा रोजगारी सृजना हुनु पुग्दछ ।

नगरपालिकाको आन्तरिक राजस्वको सम्भावनालाई अधिकतम उपयोगमार्फत राजस्व अझ बृद्धि गरी स्थानीय आवश्यकता परिपूर्तिका लागि स्रोत व्यवस्थापन गर्नुपर्नेमा यहाँ राजस्वको प्रस्ताव र यथार्थमा ज्यादै उतारचढाव देखिन्छ । यसको समाधानका लागि नगरपालिकाको क्षेत्राधिकार भित्रका कर लगाउन सकिने सम्भाव्य क्षेत्रहरूको यथार्थ अवस्था विश्लेषण सहितको राजस्व सुधारकार्ययोजना तर्जुमा, जमिनको लगत अध्यावधिक, करदाताहरूको पहिचान र विवरण संकलन, पर्यटकीय क्षेत्रहरूको विकास, प्रवर्धन र प्रचार प्रसारका साथै स्थानीय आर्थिक विकास र रोजगारी सिर्जना हुने कार्यक्रम सञ्चालनमा थप पहलबाट नगरपालिकालाई आर्थिक रुपमा सुदृढीकरण गर्न पुग्दछ । नगरपालिकाका राजस्वका स्रोतका आधारमा आन्तरिक आयको वर्तमान अवस्था देहायको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका ११: आन्तरिक आयको वर्तमान अवस्थाको विश्लेषण

आय	वास्तविक आय (रु)		
शीर्षक	आ.ब. २०७७/०७८	आ.ब. २०७८/०७९	आ.ब.२०७९/०८०
आन्तरिक श्रुत			
सम्पत्ति बहाल तथा पट्टामा लाग्ने कर	७१७७००	४०६०००	८०६०००
भूमिकर / मालपोत	११६०००	१२४०००	१३४०००
विज्ञापन कर	०	०	०
घरवहाल कर	१३६०००	१०४०००	१५४०००
अन्य मनोरन्जन कर	१२०००	२१०००	२५०००
अखेटोपहरामा लाग्ने कर	०	०	०
बहाल विरौटी कर	०	७३०००	७५०००
कृषी तथा पशुजन्य कारोबारमा लाग्ने कर	२३१०००	२१००००	२६००००
बैदेशिक रोजगासेवा शुल्क	०	०	०
परिक्षा शुल्क	०	०	०
पार्किङ्ग शुल्क	०	०	०
नक्सापास शुल्क	५६०००	७१०००	७५०००
सिफारिस दस्तुर	१२१५००	१०४०००	१८४०००
व्याक्तिगत घटना दस्तुर	७१२५०	२३०००	८४०००
नाता प्रमाणीत दस्तुर	१३२५०	१३०००	२३०००
सडक मर्मत सम्भार	०	०	०
प्राकृतिक स्रोत साधन उपयोग	०	०	०
अन्य दस्तुर	०	४५००००	४५००००

आय	वास्तविक आय (रु)		
शीर्षक	आ.ब. २०७७/०७८	आ.ब. २०७८/०७९	आ.व.२०७९/०८०
अन्य क्षेत्रको आय	०	०	०
प्रशासनिक दण्ड जरिवना र जफत	२५६००	३८६०००	३८६०००
अन्य राजस्व	१२५०००	१८६०००	१७६०००
व्यवसाय कर		६५०००	९६०००
बैंक मौजात	८६०००००	८५०००००	१३००००००
जनसहभागिता	०	०	०
अन्य संस्थागत आन्तरिक अनुदान	०	०	०
अन्य व्यक्तिगत आन्तरिक अनुदान	०	०	०

राजस्व परिचालनमा रहेका सवालहरू

नगरपालिकाको स्थानीय आन्तरिक आय परिचालनमा नयाँ व्यवस्था अनुसारको क्षमता विकास गर्न आवश्यक देखिन्छ। आन्तरिक आय परिचालनमा देखिएका सवालहरूलाई संवोधन गर्न निम्न कार्य गर्न आवश्यक देखिन्छ:

क. राजस्व प्रशासनका लागि उपयुक्त संगठन निर्माण

राजस्व परिचालन क्षमता सुधार तथा राजस्वको स्रोत र आधारहरू बृद्धि गर्न नगरपालिकाको राजस्व प्रशासनको वर्तमान संगठनको विस्तार गर्नु पहिलो कार्यको रूपमा देखिन्छ। नगरपालिकाको नयाँ क्षेत्र तथा परिवर्तित राजस्व अधिकारको आधारमा नगरपालिकाले भौतिक सुविधा, उपयुक्त मानव संसाधन व्यवस्था, क्षमता विकास तालिम, कार्यविधि, सूचना तथा अभिलेख प्रणालीको आवश्यकता देखिन्छ। त्यसका अतिरिक्त वडाहरूबाट समेत तोकिएका शीर्षकहरूमा आय सङ्कलन गर्न क्षमता विकास गरी आवश्यक स्रोत तथा साधन उपलब्ध गराउन आवश्यक रहेको देखिन्छ।

ख. उपयुक्त आर्थिक ऐन निर्माण

संवैधानिक व्यवस्था अनुसार कानून नबनाई कुनै पनि राजस्व सङ्कलन गर्न सकिदैन। नगरपालिकाले आफ्नो बैग्लै आर्थिक ऐन बनाई लागू गर्दछ। यस नगरपालिकाले पनि सोही अनुरूप आर्थिक ऐन तर्जुमा गरेको भए तापनि पूर्ण देखिदैन। तसर्थ नगरपालिकाले सङ्कलन गर्ने सम्भाव्य राजस्व शीर्षकहरूको दर, सङ्कलनको व्यवस्था, दण्ड सजाय तथा पुरस्कारको व्यवस्था समेत उल्लेख गरी उपयुक्त आर्थिक ऐन निर्माण गर्नुपर्ने देखिन्छ।

ग. आन्तरिक आय परिचालन नीति तथा कार्यविधि

नगरपालिकाले आय परिचालन सम्बन्धी नीति तथा मुख्य आय शीर्षकहरूबाट आय सङ्कलन गर्ने कार्यविधि तयार गरी वडा समितिहरूलाई समेत उपलब्ध गराउनु पर्दछ। यसमा आय सङ्कलन गर्ने तरिका, प्रतिवेदन बुझाउने ढाँचा, नगद दाखिला सम्बन्धि व्यवस्था, अनुगमन जस्ता विषयवस्तु पर्दछन्।

घ. राजस्वका दर निर्धारण तथा प्रचार प्रसार

नगरपालिकाले हालको कानुनी व्यवस्था अनुसार राजस्व सङ्कलनको लागि दर निर्धारण गरी त्यसको प्रचार प्रसार गर्न आवश्यक देखिन्छ। त्यसैगरी करदातालाई तिर्नु पर्ने कर रकम सम्बन्धी जानकारी उपलब्ध गराउन कर शिक्षा कार्यक्रम संचालन गर्नुपर्ने हुन्छ। यसका अतिरिक्त समयमा राजस्व नतिरेमा दण्ड जरिवाना लाग्ने विषयमा पनि प्रचार प्रसार गर्नु पर्दछ।

ड. तथ्याङ्कमा आधारित अभिलेख

आन्तरिक आयको अधिकतम परिचालनकालागि यसका आधारहरूको अभिलेख अद्यावधिक हुनु जरुरी छ । नगरपालिकालाई प्राप्त राजस्वका अधिकारसँग सम्बन्धीत व्यक्तिगत सम्पत्तिहरू, व्यापार व्यवसायहरू, सेवा तथा सुविधाहरू आदिको अभिलेख तयारी तथा अद्यावधिक गर्न आवश्यक रहेको छ । अद्यावधिक अभिलेख विना राजस्व सम्बन्धी नीति निर्धारण, प्रक्षेपण, असुली व्यवस्थाको अनुगमन प्रभावकारी हुन सक्दैन ।

च. समन्वय संयन्त्र

राजस्व परिचालन नीति निर्माण, शुल्क तथा दस्तुरको दर निर्धारण, राजस्व सङ्कलन विधि निर्धारण जस्ता कार्यमा आन्तरिक तथा बाह्य निकायहरूसँग समन्वय अपरिहार्य हुन्छ । यसका लागि राजस्वका आधार निर्धारण तथा दरहरूमा परिमार्जनका लागि राजस्व परामर्श समितिको भूमिकालाई स्थापना गर्नु पर्दछ । आय सङ्कलनमा वडा समितिको भूमिकालाई स्पष्ट ब्याख्या गरी वडा र राजस्व शाखाबीच निरन्तर समन्वय हुन जरुरी देखिन्छ । त्यसैगरी राजस्व बाँडफाँड सम्बन्धमा केन्द्र, प्रदेश तथा अन्य स्थानीय सरकारहरूसँग समन्वय गर्न आवश्यक पहल गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

छ. चुहावट नियन्त्रण, पारदर्शिता र जवाफदेहिता

आयको सङ्कलन अवस्थाको अनुगमन गरी राजस्व चुहावट भएको पाइएमा त्यसलाई नियन्त्रण गर्न तत्काल आवश्यक कार्य गर्नु पर्दछ । नगरपालिकाले आय व्ययको विवरण आवधिक रूपमा प्रकाशमा ल्याउनु, करदातासँग निरन्तर संवाद गर्नु, सूचना प्रविधि तथा सामाजिक मिडिया मार्फत राजस्व र खर्चको विवरणबारे जनता तथा सरोकारवालालाई जानकारी गराउनु यस दिशातर्फका केही सकारात्मक प्रयासहरू हुन सक्दछन् ।

परिच्छेद पाँच - राजस्व सुधार कार्ययोजना

यस परिच्छेदमा सूचना विश्लेषण तथा सहभागितामूलक छलफलबाट तयार पारिएको नगरपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना प्रस्तुत गरिएको छ । यस कार्ययोजनालाई नगरपालिकाले कार्यपालिकाबाट स्वीकृत गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने विश्वास लिइएको छ ।

यसमा नगरपालिकाको राजस्व सम्बन्धी अधिकार, करको दायरा, दररेट सम्बन्धी सरोकारवालाहरूसंगको छलफल, कार्यशालामा भएको प्रस्तुतीकरण र सुझाव संकलनका आधारमा राजस्व सुधारका क्षेत्रहरूको पहिचान गरी निश्चित समयावधिमा गरिने जिम्मेवारी सहितको सुधारका क्रियाकलापहरू तय गरिएको छ । यस कार्ययोजनाका क्रियाकलापहरूलाई देहाय अनुसार निम्न तीन क्षेत्रमा विभाजन गरिएको छः

५.१ कर तथा गैरकर राजस्व सुधार योजना

तालिका १२: कर राजस्व सुधार योजना

सुधारका क्षेत्रहरू	कर तथा गैरकर राजस्व सुधारका क्रियाकलापहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
सम्पत्ति कर	- सम्पत्ति कर प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि सरोकारवालासंग थप अभिमुखीकरण तथा अन्तरक्रिया । - सम्पत्ति कर दररेट तथा स्थानीय सरोकारवालासंग छलफल एवं सम्पत्ति कर कार्यविधि निर्माण ।	२०८१ असार मसान्त सम्म	नगर सभा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत राजस्व परामर्श समिति
	राजस्व उपशाखा अन्तर्गत रहने गरि सम्पत्ति कर इकाईको स्थापना तथा भौतिक सुविधाको व्यवस्था ।	२०८१ साउनको पहिलो हप्तासम्म	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत राजस्व उपशाखा
	एकीकृतरूपमा राजस्व असुलीका लागि सफ्टवेयर अपग्रेडिङ र ई-पेमेन्ट सहितको अनलाइन विलिंग प्रणालीको स्थापना ।		राजस्व उपशाखा वडा कार्यलय
	सम्पत्तिकरको असुली प्रकृया, दण्ड जरिवाना र प्राप्त करको सदुपयोग सम्बन्धमा जनचेतना तथा जानकारी ।	२०८१ असार मसान्त सम्म एक पटक र चौमासिक रूपमा निरन्तर	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत वडा कार्यलय राजस्व उपशाखा
	सम्पत्ति कर असुलीको अवस्थाको बारेमा टोली बनाई वडा वडामा अनुगमन गर्ने ।	निरन्तर	नगर कार्यपालिका राजस्व परामर्श समिति
	सम्पत्ति कर प्रभावकारी कार्यान्वयन भएका नगरपालिका तथा नगरपालिकाहरूको अध्ययन अवलोकन भ्रमण तथा अनुभव साटासाट गर्ने ।	२०८१ असोज मसान्तसम्ममा	नगर कार्यपालिका प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत राजस्व उपशाखा
	वडागत रूपमा सम्पूर्ण जग्गाको वर्गीकरण अनुसार अभिलेख राख्ने र नियमित अद्यावधिक गर्ने ।	२०८१ शौष मसान्तसम्ममा	नगरपालिका, राजस्व उपशाखा,

त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिका डोल्पाको राजस्व सुधार कार्ययोजना

सुधारका क्षेत्रहरू	कर तथा गैरकर राजस्व सुधारका क्रियाकलापहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
मालपोत			वडा कार्यालय
	● जग्गाको वर्गीकरण अनुसार मालपोतको दर पुनरावलोकन गरी आर्थिक ऐनमा उल्लेख गर्ने ।	२०८१ आषाढ १० गतेसम्म	राजस्व परामर्श समिति, नगर सभा
	● मालपोत सङ्कलन गर्ने ।	निरन्तर	राजस्व उपशाखा तथा वडा कार्यालय
व्यवसाय कर	● नगरपालिका भित्र रहेका व्यवसायीहरूको तथ्यांक अध्यावधिक गर्ने ।	२०८१ असोज मसान्त सम्म	राजस्व उपशाखा वडा कार्यालयहरू
	● व्यवसायीहरूलाई कर सम्बन्धी सबै वडाहरूमा १ दिने सचेतना अभिमुखीकरण आयोजना गर्ने ।	२०८१ आषाढ मसान्तसम्म	राजस्व परामर्श समिति, वडा कार्यालयहरू
	● कृषि क्षेत्रमा काम गर्ने व्यवसायका लागि करका दरमा पुनरावलोकन गर्ने ।		
	● दर्ता नभएका व्यवसायीलाई नगरपालिकामा दर्ताकोलागि सार्वजनिक सञ्चार माध्यम मार्फत सूचना जारी गर्ने ।		
	● निर्धारित समय भन्दा ढिलो कर तिर्नेलाई जरिवाना तथा छिटो तिर्नेलाई प्रोत्साहनको व्यवस्था गर्ने ।	निरन्तर नगर सभा	नगर सभा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
सवारी कर	● नगरपालिका क्षेत्रमा रहेका साना सवारी (इ-रिक्सा, ठेला लगायत) को लगत संकलन गर्ने । ● दर्ता नवीकरणको प्रकृया अगाडी बढाई कर संकलन गर्ने । ● अन्य सवारी करको विषयमा प्रदेश कानून र प्रदेश सरकारसंग समन्वय अनुसार गर्ने ।	२०८१ कार्तिक मसान्तसम्म	राजस्व उपशाखा वडा कार्यालयहरू
घर बहाल कर	● नगरपालिका भित्र रहेका वहालमा दिने घरधनीहरूको विवरण वडा कार्यालय मार्फत अध्यावधिक गर्ने । ● घर वहालकर तिर्नका लागि घरधनीलाई प्रोत्साहित गर्ने । ● बसोवास प्रयोजनको लागि दिइने घर वहाल कर असुलीको विशेष अभियान संचालन गर्ने र अनुगमन गर्ने ।	आ.व. २०८०/०८१ भित्र निरन्तर	राजस्व उपशाखा, वडा कार्यालयहरू

सुधारका क्षेत्रहरू	कर तथा गैरकर राजस्व सुधारका क्रियाकलापहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
	घरवहालको लागि स्वयंकर घोषणा पद्धति लागु गर्ने र घरजग्गा धनीबाटै कर असुली गर्ने व्यवस्थाका लागि कडाई गर्ने ।		
जडीबुटी, कवाडी, जिवजन्तु कर	- जडीबुटी, कवाडी, जिवजन्तुको व्यावसायीक कारोवार गर्ने व्यावसायीको समेत सहयोगमा कारोवारको प्रकृति र परिमाणको सम्बन्धमा सूचना संकलन गर्ने । - जडिवुटीको प्रकृति अनुसार करको दर निर्धारण गरी आर्थिक ऐनमा समावेश गर्ने । - कवाडी करको दर पुनरावलोकन गरी परिमार्जन गर्ने र आर्थिक ऐनमा समावेश गर्ने ।	२०८१ असार मसान्तसम्म	नगर कार्यपालिका राजस्व परामर्श समिति
नदिजन्य पदार्थको विक्री (स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा एवम् माटोजन्य पदार्थ)	- प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदनमा उल्लेख भए बमोजिमको परिमाणमा ठेक्का आव्हान गर्ने । - ठेक्का नलागेका स्थानमा अमानतबाट सङ्कलन गर्न सकिने व्यवस्था लाई समावेश गरी सो अनुरूप कार्यान्वयन गर्ने । - ठेक्कामा उल्लेख भएको शर्त नमानेमा हुन सक्ने कारबाही र दण्ड सजायको व्यवस्था आर्थिक ऐनमा उल्लेख गर्ने । - अनुगमनलाई नियमित र प्रभावकारी बनाई प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदनले सिफारिश गरेको परिमाण तथा प्रावधानहरूको पालना सुनिश्चित गर्ने । - चोरी निकासी र चुहावट नियन्त्रण गर्ने । - राजस्व असुली तथा वरपरको वातावरणमा प्रतिकुल असरबाट जोगाउन स्थानीय समुदायहरू सँग अन्तरक्रिया तथा सहयोगको आदान प्रदान गर्ने ।	निरन्तर	नगर कार्यपालिका, राजस्व परामर्श समिति राजस्व उपशाखा, वातावरण उपशाखा
वहाल विटौरी शूलक	वहाल विटौरी लगाउन सकिने क्षेत्रहरूको निर्धारण गर्ने ।	२०८१ असार मसान्तसम्म	नगर कार्यपालिका राजस्व परामर्श समिति

त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिका डोल्पाको राजस्व सुधार कार्ययोजना

सुधारका क्षेत्रहरू	कर तथा गैरकर राजस्व सुधारका क्रियाकलापहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
	- सार्वजनिक जग्गा, ऐलानी जग्गामा रहेका घरहरूको सम्बन्धमा सरोकारवालाहरू संग छलफल गरी दरलाई प"नरावलोकन गर्ने । - सार्वजनिक जग्गाहरू वार्षिक ठेक्का लगाई शूलक असुली गर्ने । - साविक गाविसबाट बनेका स्थायी संरचनाहरूको संरक्षण र उपभोगलाई प्रभावकारी बनाउने ।		
व्यवसाय रजिष्ट्रेसन दस्तुर	- रजिष्ट्रेसन गर्नुपर्ने व्यवसायहरूको विवरण संकलन तथा अध्यावधिक गर्ने । - व्यवसाय रजिष्ट्रेसनका लागि प्रचार प्रसार र समन्वय गर्ने ।	२०८१ असोज मसान्तसम्म र निरन्तर	नगर कार्यपालिका राजस्व उपशाखा
अचल सम्पत्ति मूल्यांकन शूलक	- सम्पत्ति कर र अचल सम्पत्ति मूल्यांकन अभिलेखलाई एकत्रित गर्ने । - मूल्यांकन शूलक दर निर्धारण गर्ने । - वैदेशीक र वैकिंड प्रयोजनको रुपमा वर्गिकरण गर्ने ।	२०८१ असार मसान्तसम्म	राजस्व परामर्श समिति राजस्व शाखा
पर्यटन सेवा शूलक	नगरपालिकामा अवस्थित ऐतिहासिक, पर्यटकीय क्षेत्रहरू तथा अन्य धार्मिक स्थलहरू र ती क्षेत्रहरूको प्रचार प्रसार तथा विकास केहि स्थानहरूमा पर्यटन शूलक लगाउने ।	निरन्तर	नगर कार्यपालिका राजस्व उपशाखा प्रशासन शाखा
नक्सा पास दस्तुर	घर, टहरा, कम्पाउण्ड, नक्सापास नियमनलाई थप प्रभावकारी बनाउने ।	निरन्तर	नगर कार्यपालिका वडा कार्यालयहरू प्राविधिक शाखा
	नियमित अनुगमन गर्ने र आवश्यकता अनुसार दण्ड जरिवाना गर्ने ।	निरन्तर	प्राविधिक शाखा राजस्व उपशाखा
	अभिलेखिकरण प्रकृत्यालाई सचेतना सहित प्रोत्सहान गर्ने ।	२०८०/०८१ सम्म	प्राविधिक शाखा

५.२ नयाँ क्षेत्र पहिचान तथा परिचालन सुधार योजना

तालिका १३: : नयाँ क्षेत्र पहिचान तथा परिचालन सुधार योजना

सुधारका क्षेत्रहरू	नयाँ क्षेत्र पहिचान तथा परिचालन सुधारका क्रियाकलापहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
सार्वजनिक सम्पत्तिको अभिलेखिकरण तथा परिचालन	नगरपालिका क्षेत्र भित्रका सार्वजनिक जग्गाहरू, सार्वजनिक स्थलहरू, रुखबिरुवा अभिलेखिकरण गर्ने, संरक्षण गर्ने र सो को परिचालन संभाव्यता अध्ययन गर्ने ।	२०८१ असार मसान्तसम्म	नगर कार्यपालिका नगर सभा प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत सम्बन्धित वडा कार्यालयहरू
सम्भाव्य सुविधाको निर्माण, संचालन तथा व्यवस्थापन	- नगरपालिका को दिर्घकालिन आय स्रोत हुने गरि सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने । - कृषी तथा तरकारी बजार केन्द्र (हाट बजार) व्यवस्थापन गर्ने । - सार्वजनिक शौचालयहरू निर्माण तथा ब्यवस्थित गर्ने । - संघसंस्था तथा निजी क्षेत्रका स्कुलहरू आदिसंग छलफल गरि तिनिहरूलाई करको दायरामा ल्याउने । - मेलापर्वहरूमा मनोरञ्जन गराउने ब्यवसायीहरूलाई करको दायरामा ल्याउने । - धर्मशाला, सामुदायिक भवन, सभाहल निर्माण गरि आय आर्जन गर्ने । - नगरपालिका को मुख्य बजार क्षेत्रमा वाइफाइ जोनको विकास गरि आय आर्जन वृद्धि गर्ने । - पार्किङ्ग स्थलहरूको निर्माण तथा व्यवस्थापन ।	आ.व. २०८०/०८१ देखि २०८२/०८३ मसान्तसम्म	नगर कार्यपालिका सम्बन्धित वडाकार्यालयहरू निजी क्षेत्र
महत्वपूर्ण धार्मिक तथा पर्यटकिय स्थलहरूको विकास, संरक्षण तथा प्रवर्द्धन	नगरपालिका भित्र रहेका धार्मिक तथा पर्यटकिय स्थलहरूको विकास, संरक्षण तथा प्रवर्द्धनका लागि गुरुयोजना बनाउने ÷ अध्ययन गर्ने	अगामी ३ वर्ष भित्रमा	नगर कार्यपालिका सम्बन्धित वडाकार्यालयहरू निजी क्षेत्र

५.३ राजस्व प्रशासन सुधार योजना

तालिका १४ राजस्व प्रशासन सुधार योजना

सुधारका क्षेत्रहरू	राजस्व प्रशासन सुधारका क्रियाकलापहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
नीतिगत व्यवस्था	- राजस्व सुधार कार्ययोजना लगायत राजस्व ऐन तथा अन्य आवश्यक कार्यविधि तर्जुमा गर्ने । - भैरहेका कर नीतिहरूको समयानुकूल परिमार्जन गर्ने ।	२०८१ आषाढ मसान्त भित्रमा	नगर सभा प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत
सांगठनिक व्यवस्था	- नगरपालिकाको संगठनात्मक ब्यवस्था अन्तर्गत राजस्व उपशाखामा दक्ष कर्मचारी थप गर्ने . - राजस्व प्रशासनका लागि आवश्यक भौतिक सुविधाहरू (कार्य स्थल, फर्निचर, ल्यापटप, प्रिन्टर, कम्प्युटर सफ्टवेयर, आदि) - आवश्यक क्षमता विकास तथा तालिमहरू उपलब्ध गराउने ।	२०८१ आषाढ मसान्त भित्रमा	राजस्व परामर्श समिति राजस्व उपशाखा
राजस्व संकलन तथा अभिलेख	- राजस्व अभिलेख सम्वन्धी सफ्टवेयर अध्यावधिक गर्ने, करदाताको विवरण सोही सफ्टवेयरमा इन्ट्री गर्ने - राजस्व उपशाखामा सफ्टवेयर तथा कम्प्युटरकृत, अनलाइन, मोवाइल एप्स मार्फत सेवा दिने व्यवस्था मिलाउने	२०८१ असार मसान्तसम्ममा	नगर कार्यपालिका राजस्व उपशाखा
सूचना तथा पारदर्शिता	सञ्चार माध्यमहरू (स्थानीय एफ एम रेडियो, टेलिभिजन) बाट कर तिर्न प्रोत्साहित गर्ने सम्वन्धी सूचना सम्प्रेषण गर्ने । नगरपालिका र वडामा करको दररेट सहित नागरिक बडापत्र राख्ने ।	२०८१ आषाढ मसान्त भित्र निरन्तर	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत, वडा सचिवहरू
समन्वय र अनुगमन	- अनुगमन गरि छुटेका करदातालाई करको दायरामा ल्याउने - करका दरको पुनरावलोकन र राजस्व वाँडफाँडलाई प्रभावकारी बनाउन प्रदेश तथा संघीय कार्यालय सँग समन्वय र सहकार्य - राजस्वसँग सम्बन्धित सरोकारवालाहरूसँग नियमित समन्वय तथा छलफल गर्ने । - आवश्यकता अनुसार राजस्वका सङ्कलन क्षेत्रमा अनुगमन गर्ने ।	प्रत्येक तीन महिनामा	नगर कार्यपालिका प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिका डोल्पाको राजस्व सुधार कार्ययोजना

सुधारका क्षेत्रहरू	राजस्व प्रशासन सुधारका क्रियाकलापहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
पारदर्शिता	- मासिक रुपमा आय ब्यायको सार्वजनिकीकरण गर्ने । - करदाताहरू सम्मिलित सार्वजनिक अन्तरक्रिया कार्यक्रम आयोजना गर्ने ।	नियमित	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत
करदाता तथा कर्मचारी प्रोत्साहन कार्यक्रम	- करदातालाई सम्मान (बढि कर तिर्ने र नियमित तिर्नेलाई) । - राजस्व उपशाखाका कर्मचारीलाई राजस्व असुलीको आधारमा कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन गरी प्रोत्साहन गर्ने । - राजस्व असुलीमा उत्कृष्ट कार्य गर्ने कर्मचारीलाई पुरस्कृत गर्ने ।	वार्षिक रुपमा (नगर सभा गर्ने दिनमा)	नगर कार्यपालिका प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत
समिक्षा र मूल्यांकन	- वार्षिक रुपमा समिक्षा तथा मूल्यांकन गर्ने । - स्थानीय राजस्व परामर्श समितिको बैठक नियमित बसी राजस्व सङ्कलन प्रगतिको समीक्षा गरी सुधारका कदम चाल्ने । - प्रतिवेदन तयार गर्ने र सार्वजनिकीकरण गर्ने ।	चौमासिक रुपमा (आर्थिक वर्ष समाप्त भएको पहिलो चौमासिक)	नगर कार्यपालिका प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत राजस्व उपशाखा

परिच्छेद छ - आगामी तीन वर्षको आय प्रक्षेपण

यस परिच्छेदमा आगामी तीन आर्थिक वर्षहरूका लागि नगरपालिकाको राजस्व प्रक्षेपण गरिएको छ । महालेखा परिक्षकले स्वीकृत गरेको एकीकृत आर्थिक संकेत तथा वर्गीकरण र व्याख्या, २०७४ को आधारमा आय प्रक्षेपण गरिएको छ । नगरपालिकाको राजस्व अधिकार, हालको आय सङ्कलन अवस्था तथा राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयन पश्चात् आय सङ्कलनमा पार्ने प्रभाव समेतलाई मध्यनजर गर्दै आगामी तीन वर्षको आय प्रक्षेपण गरिएको छ । यस प्रक्षेपणले नगरपालिकाको आय वजेट तर्जुमा गर्न सहयोग पुग्ने छ ।

सामान्यतया राजस्व प्रक्षेपण गर्दा अर्थतन्त्रका बृहत् चरहरूमध्ये कुल गार्हस्थ उत्पादनलाई र विगत वर्षको राजस्व असुलीलाई नै आधार मानेर गरिन्छ साथै राजस्व प्रक्षेपणका तीन विधिहरू: दीर्घकालीन प्रवृत्ति तथा वृद्धि दर विधि (Long term trend and growth rate method), कर उल्लावकता विधि (Tax Buoyancy Method) र औसत हिँड्ने विधि (Moving Average Rate Method) पनि अपनाइन्छ यद्यपि त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिकाको भौगोलिक विकटताका कारण हालसम्म पनि नगरपालिकाले तथ्याङ्क समायोजन गरि नसकेको अवस्थामा कुनै पनि प्रकारका आवश्यक तथ्याङ्कहरू उपलब्ध नभएकोले बिज्ञ, नगरपालिकाका जनप्रतिनिधिहरू, कर्मचारीहरूसँग परामर्श तथा छलफलका आधारमा यो नगरपालिकाको राजस्व प्रक्षेपण गरिएको छ ।

६.१ राजस्व सुधार कार्ययोजनाका आधारमा राजस्व प्रक्षेपण

राजस्व सुधार कार्ययोजनाको कार्यान्वयन पश्चात् आगामी तीन वर्ष (आ.व. २०८१/०८२ देखि २०८३/०८४) को लागि आय प्रक्षेपण गरिएको छ । यो आय अनुमान राजस्व सुधार योजनामा प्रस्ताव गरिएको क्रियाकलापहरूको आधारमा गरिएको छ । धेरैजसो शीर्षकहरूको आय प्रक्षेपण प्राप्त तथ्याङ्कमा आधारित छ भने भविष्यमा आयका आधारको दायरा बढ्न गई सोबाट हुने योगदानलाई समेत मध्यनजर गरिएको छ । त्यसैगरी केही शीर्षकहरूको आय प्रक्षेपण गर्दा विगतको नेपाल राष्ट्रबैंकले निकालेको विगतको मुद्रास्फीति (Inflation) जस्ता सूचकहरू प्रक्षेपणका आधारहरू रहेका छन् । यसका साथै विज्ञहरूको पालिकामा भएको अन्तरक्रिया, स्थलगत अवलोकन, सरोकारवलाहरू र विभागीय कर्मचारी प्रशासन तथा पालिकाका जनप्रतिनिधिहरूसँगको सुझावको आधारमा राजस्व प्रक्षेपण गरिएको छ ।

तालिका १५ आगामी आ.व.का लागि राजस्व प्रक्षेपका आधारहरू

राजस्व संकेत.	राजस्व शीर्षक	कूल सम्भाव्य आय (रु हजारमा)	प्रक्षेपणको आधार
११३१३	सम्पत्ति कर	७००	कूल सम्भावनाको ५० प्रतिशत र त्यसपछिका आ. व. मा १५ प्रतिशतले बढ्दै जाने अनुमान ।
११३१४	भूमी कर (मालपोत)	४००	सम्भावनाको ९० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा ५ प्रतिशतले बढ्दै जाने अनुमान
११३२१	घर बहाल कर	११००	कूल सम्भावनाको ९० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने अनुमान
११६३२	जडिबुटी तथा कवाडी	२०००	कूल सम्भावनाको ९० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १५ प्रतिशतले बढ्दै जाने
११४७०	विज्ञापन कर	१५०	कूल सम्भावनाको ८० प्रतिशत (४० प्रतिशत प्रदेशसंग बाँडफाँड हुने) र त्यसपछिका आ.व.मा १५ प्रतिशतले बढ्दै जाने

त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिका डोल्पाको राजस्व सुधार कार्ययोजना

राजस्व संकेत.	राजस्व शीर्षक	कूल सम्भाव्य आय (रु हजारमा)	प्रक्षेपणको आधार
१४६११	व्यवसाय कर	१०००	कूल सम्भावनाको ९० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने अनुमान
१४२१३	अन्य बिक्रीबाट प्राप्त नदीजन्य ढुंगा, गिट्टी, बालुवा अन्य बिक्री	१०००	कूल सम्भावनाको शत प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा ५ प्रतिशतले बढ्दै जाने अनुमान
१४२४२	नक्सा पास दस्तुर	३००	कूल सम्भावनाको ९० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने अनुमान
१४२४३	सिफारिश दस्तुर	४०००	कूल सम्भावनाको ९० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने अनुमान
१४२४४	ब्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर	४०००	कूल सम्भावनाको ९० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने अनुमान
१४२४५	नाता प्रमाणित दस्तुर	१००	कूल सम्भावनाको ९० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने अनुमान
१४३१२	प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफत	१५०	कूल सम्भावनाको ९० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा ५ प्रतिशतले बढ्दै जाने अनुमान
१४५२९	अन्य राजस्व (समुदायीक वन लगायत अन्य विविध आय)	१०००	कूल सम्भावनाको ९० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने
१४२२४	परिक्षा शुल्क	१००	कूल सम्भावनाको ७० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा ५ प्रतिशतले बढ्दै जाने
१४२४१	पार्किङ्ग शुल्क	२०००	पार्किङ्ग स्थल व्यवस्थित भई आगामी आ.व.मा सम्भावना पहिलो बर्ष ८० प्रतिशत र बाकि १० प्रतिशतले बढ्ने अनुमान
११४७९	अन्य मनोरन्जन कर	५००	पहिलो बर्ष ७० प्रतिशत र तथा वार्षिक १०% ले बृद्धि हुदै जाने अनुमान
१३३११	संघिय सरकार - समानिकरण अनुदान	८,४४,००,	चालु आ.व.को अनुमानमा ५ प्रतिशतका दरले बृद्धि हुँदै जाने अनुमान
१३३१२	संघिय सरकार - शसर्त अनिदान	२२,५४,००,	चालु आ.व.को अनुमानमा ५ प्रतिशतका दरले बृद्धि हुँदै जाने अनुमान
१३३१३	संघिय सरकार - शसर्त अनुदान पुँजिगत	४,०७,००	चालु आ.व.को अनुमानमा ५ प्रतिशतका दरले बृद्धि हुँदै जाने अनुमान

त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिका डोल्पाको राजस्व सुधार कार्ययोजना

राजस्व संकेत.	राजस्व शीर्षक	कूल सम्भाव्य आय (रु हजारमा)	प्रक्षेपणको आधार
१३३१५	संघिय सरकार - बिषेश अनुदान पुँजीगत	१,००,००	चालु आ.ब.को अनुमानमा ५ प्रतिशतका दरले बृद्धि हुँदै जाने अनुमान
१३३१७	संघिय सरकार - समपुरक अनुदान पुँजीगत	५०,००	चालु आ.ब.को अनुमानमा ५ प्रतिशतका दरले बृद्धि हुँदै जाने अनुमान
१३३११	प्रदेश सरकार - समानिकरण अनुदान	९२,९८	चालु आ.ब.को अनुमानमा ५ प्रतिशतका दरले बृद्धि हुँदै जाने अनुमान
१३३१२	प्रदेश सरकार - शसर्त अनुदान चालु	१३,६३	चालु आ.ब.को अनुमानमा ५ प्रतिशतका दरले बृद्धि हुँदै जाने अनुमान
१३३१३	प्रदेश सरकार - शसर्त अनुदान पुँजीगत	३,७०,००	चालु आ.ब.को अनुमानमा ५ प्रतिशतका दरले बृद्धि हुँदै जाने अनुमान
१३३१७	प्रदेश सरकार - समपुरक अनुदान पुँजीगत	१,००,००	चालु आ.ब.को अनुमानमा ५ प्रतिशतका दरले बृद्धि हुँदै जाने अनुमान
११४५६	प्रदेश सरकार - बाडफाडबाट प्राप्त हुने सवारी साधन कर	४,३२	चालु आ.ब.को अनुमानमा ५ प्रतिशतका दरले बृद्धि हुँदै जाने अनुमान
११४११	प्रदेश सरकार - बाडफाडबाट प्राप्त हुने मुल्य अभिवृद्धि कर	७,६६,३५	चालु आ.ब.को अनुमानमा ५ प्रतिशतका दरले बृद्धि हुँदै जाने अनुमान
११३१३	आन्तरीक श्रोत - एकीकृत सम्पपती कर	६,६०	चालु आ.ब.को अनुमानमा ५ प्रतिशतका दरले बृद्धि हुँदै जाने अनुमान
११३१४	आन्तरीक श्रोत - भुमिकर/ मालपोत	३,६२	चालु आ.ब.को अनुमानमा ५ प्रतिशतका दरले बृद्धि हुँदै जाने अनुमान
११३२१	आन्तरीक श्रोत - वहाल कर	१०,००	चालु आ.ब.को अनुमानमा ५ प्रतिशतका दरले बृद्धि हुँदै जाने अनुमान
११४५१	आन्तरीक श्रोत - सवारी साधन कर (साना सवारी)	१९,८२	चालु आ.ब.को अनुमानमा ५ प्रतिशतका दरले बृद्धि हुँदै जाने अनुमान
११४७९	आन्तरीक श्रोत - अन्य मनोरञ्जन कर	३२	चालु आ.ब.को अनुमानमा ५ प्रतिशतका दरले बृद्धि हुँदै जाने अनुमान
११६९१	आन्तरीक श्रोत - अन्य कर	१७,५८	चालु आ.ब.को अनुमानमा ५ प्रतिशतका दरले बृद्धि हुँदै जाने अनुमान

त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिका डोल्पाको राजस्व सुधार कार्ययोजना

राजस्व संकेत.	राजस्व शीर्षक	कूल सम्भाव्य आय (रु हजारमा)	प्रक्षेपणको आधार
१४२४२	आन्तरीक श्रोत - व्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर	७,०७	चालु आ.ब.को अनुमानमा ५ प्रतिशतका दरले बृद्धि हुँदै जाने अनुमान
१४२४४	आन्तरीक श्रोत - नक्सापास दस्तुर	१,५७	चालु आ.ब.को अनुमानमा ५ प्रतिशतका दरले बृद्धि हुँदै जाने अनुमान
१४२४९	आन्तरीक श्रोत - अन्य दस्तुर	१,००,३६	चालु आ.ब.को अनुमानमा ५ प्रतिशतका दरले बृद्धि हुँदै जाने अनुमान
१४२६५	आन्तरीक श्रोत - अन्य क्षेत्रको आय	८,७५	चालु आ.ब.को अनुमानमा ५ प्रतिशतका दरले बृद्धि हुँदै जाने अनुमान
१४५२१	आन्तरीक श्रोत - प्रदुषण नियन्त्रण शुल्क	१,०६	चालु आ.ब.को अनुमानमा ५ प्रतिशतका दरले बृद्धि हुँदै जाने अनुमान
१४५२९	आन्तरीक श्रोत - अन्य राजस्व	५५	चालु आ.ब.को अनुमानमा ५ प्रतिशतका दरले बृद्धि हुँदै जाने अनुमान
१४६११	आन्तरीक श्रोत - व्यवसाय कर	८,७६	चालु आ.ब.को अनुमानमा ५ प्रतिशतका दरले बृद्धि हुँदै जाने अनुमान

आगामी तीन आर्थिक वर्षको आयको प्रक्षेपण:

आय शीर्षकको संभाव्य आधार तथा राजस्व सुधार कार्ययोजनाको कार्यान्वयनलाई आधार मानी नगरपालिकाको आगामी ३ वर्षको प्रक्षेपित आयको विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ । प्रक्षेपणको लागि राजस्व संकेत वर्तमानमा सिफारिश गरिएको लेखा कोडको आधारमा गरिएको छ । माथिका अध्यायहरूमा प्रस्ताव गरिए अनुसार ऐनले दिइबमोजिम करका दायरा विस्तार गर्न सकेको खण्डमा निम्न तालिकामा दिए अनुसार नगरपालिकाको आय वृद्धि हुने देखिन्छ ।

तालिका १६: आगामी तीन आर्थिक वर्षको आयको प्रक्षेपण: रु हजारमा

वास्तविक आय (रु)			प्रक्षेपित आय (रु हजारमा)		
आ.ब. २०७७/०७८	आ.ब. २०७८/०७९	आ.ब. २०७९/०८०	आ.ब. २०८१/०८२	आ.ब. २०८२/०८३	आ.ब. २०८३/०८४
७१७७००	४०६०००	८०६०००	८८६६००	९३०९३०	९७७४७७
११६०००	१२४०००	१३४०००	१४७४००	१५४७७०	१५४७७०
०	०	०	०	०	०
१३६०००	१०४०००	१५४०००	१६९४००	१७७८७०	१७७८७०
१२०००	२१०००	२५०००	२७५००	२८८७५	२८८७५

त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिका डोल्पाको राजस्व सुधार कार्ययोजना

०	०	०	०	०	०
०	७३०००	७५०००	८२५००	८६६२५	८६६२५
२३१०००	२१००००	२६००००	२८६०००	३००३००	३००३००
०	०	०	०	०	०
०	०	०	०	०	०
०	०	०	०	०	०
५६०००	७१०००	७५०००	८२५००	८६६२५	८६६२५
१२१५००	१०४०००	१८४०००	२०२४००	२१२५२०	२१२५२०
७१२५०	२३०००	८४०००	९२४००	९७०२०	९७०२०
१३२५०	१३०००	२३०००	२५३००	२६५६५	२६५६५
०	०	०	०	०	०
०	०	०	०	०	०
०	४५००००	४५००००	४९५०००	५१९७५०	५१९७५०
०	०	०	०	०	०
२५६००	३८६०००	३८६०००	४२४६००	४४५८३०	४४५८३०
१२५०००	१८६०००	१७६०००	१९३६००	२०३२८०	२०३२८०
	६५०००	९६०००	१०५६००	११०८८०	११०८८०
८६०००००	८५०००००	१३००००००	०	०	०
०	०	०	०	०	०
०	०	०	०	०	०
०	०	०	०	०	०

परिच्छेद सात – आपेक्षित जतिजा

यस नगरपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाका क्रममा विभिन्न स्रोतहरूबाट तथ्यांक तथा सूचनाहरू सङ्कलन गरिएको छ। विभिन्न फारामहरूको प्रयोग गरी नगरपालिकाको कार्यालय तथा वडा कार्यालयहरूबाट समेत तथ्यांक तथा सूचनाहरू सङ्कलन गरिएको छ। हालको राजस्व सङ्कलन तथा प्रशासनको अवस्थालाई सुधार गर्नका लागि सहभागितामूलक पद्धति (कार्यशाला) मार्फत राजस्व सुधार कार्य योजना तर्जुमा गरिएको छ। सङ्कलित तथ्याङ्क, सूचनाको विश्लेषण तथा राजस्व सुधार कार्य योजनामा निर्दिष्ट गरिएको क्रियाकलापहरूको कार्यान्वयन हुने मान्यता र त्यसको नतिजा समेतलाई मध्यनजर गरी नगरपालिकाको आगामी तीन आर्थिक वर्षका लागि राजस्व प्रक्षेपण गरिएको छ।

राजस्व सुधार कार्ययोजनाले औल्याएका करका क्षेत्रहरूमा आवश्यक सुधार तथा कार्यान्वयन गर्न सकिएमा त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिकालाई आगामी ३ वर्षमा प्राप्त हुने हुने आय संरचनालाई तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका १७ : प्रक्षेपित आय संरचना (राजस्व सुधार कार्ययोजनाको कार्यान्वयनको आधारमा)

क्र.स.	बजेटको स्रोत	२०७९/०८० को यर्थात	२०८०/८१ को अनुमान	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.ब.को)		
				२०८१/०८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४
	राजस्व तथा अनुदान	१,५३,५४,१६५	१,८६,०८,७५०	१९१६७०१२	१९७४२०२२	२०३३४२८२
१	आन्तरिक आय	१८६०८७५०	१९१६७०१२	१९७४२०२२	२०३३४२८२	२०९४४३१०
२	राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त आय					
	संघीय सरकार	७६६३५४००	७८९३४५०३२	८१३०२५३८२	८३७४१६१४३	८६२५३८६२७
	प्रदेश सरकार	४३२४९५	४४५४६९	४५८८३३	४७२५९७	४८६७७४
३	नेपाल सरकारको वित्तिय हस्तान्तरण	८४४०००००	८६९३२०००	८९५३९९६०	९२२२६१५८	९४९९२९४२
	सशर्त अनुदान	३६५५०००००	३७६४६५०००	३८७७५८९५०	३९९३९१७१८	४११३७३४६९
	संघीय विशेष अनुदान	१०००००००	१०३०००००	१०६०९०००	१०९२७२७०	११२५५०८८
	संघीय समपुरक अनुदान	५००००००	५१५००००	५३०४५००	५४६३६३५	५६२७५४४
४	प्रदेश सशर्त अनुदान	२८३६३०००	२९२१३८९०	३००९०३०६	३०९९३०१५	३१९२२८०५

त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिका डोल्पाको राजस्व सुधार कार्ययोजना

क्र.स .	बजेटको श्रोत	२०७९/०८० को यर्थात	२०८०/८१ को अनुमान	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.ब.को)		
				२०८१/०८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४
	प्रदेश विशेष अनुदान	०	०	०	०	०
	प्रदेश समपुरक अनुदान	१०००००००० ०	१०३०००००	१०६०९०००	१०९२७२७०	११२५५०८८
५	आन्तरिक ऋण	०	०	०	०	०
६	अन्य अनुदान (संघ, जिल्ला समन्वय, लगायत अरु)	०	०	०	०	०
७	जनसहभागि ता	५८९०	६२०२	६४२०	६६०३	६९१२

नगरपालिकालाई राजस्व संकलन अधिकार उल्लेख्य रुपमा प्रदान गरिए जस्तै नगरपालिकाको दायरा आगामी दिनमा बढाउनु पर्ने हुन्छ । नगरपालिकाले आफ्नो अधिकार क्षेत्रका सम्भाव्य सबै कर, शूलक तथा दस्तुर संकलन गर्ने प्रयास गरेको देखिन्छ । सिमित साधन र श्रोतका कारण राजस्व प्रशासन प्रभावकारी हुन नसक्ने भएकोले तत्काल राजस्व बृद्धिमा योगदान पुर्याउन मद्दत गर्ने केहि महत्वपूर्ण र प्रभावकारी श्रोतहरूको संकलन तर्फ ध्यान दिनु उपयुक्त देखिन्छ । साथै राजस्व सुधार कार्य योजनामा उल्लेख भएका क्रियाकलापहरूलाई पनि प्राथमिकीकरण गरी कार्यान्वयन गर्नु उचित हुन्छ । नगरपालिकापालिकाले राजस्वको प्रभावकारी संकलनका लागि प्राथमिकताका आधारमा तत्काल जोड दिनुपर्ने देखिन्छ । जसका लागि नगरपालिकाले निम्न कदम चाल्नु पर्ने देखिन्छ:

- राजस्व परामर्श समितिलाई थप क्रियाशिल बनाउने ।
- आर्थिक ऐन थप वस्तुपरक बनाउने ।
- सम्पत्ति कर लागु गर्ने र मालपोत वा भूमीकर असुली व्यवस्था कानून सम्मत बनाउने ।
- प्राकृतिक तथा नदीजन्य वस्तुको विक्रीको दर व्यावहारिक रुपमा निर्धारण गर्ने ।
- सम्भाव्य बिक्री परिमाण एकिन गरी न्यूनतम ठेक्का अंक निर्धारण गर्ने ।
- आय अनुमान र आय प्रतिवेदनका लागि तोकिएको ढाँचा व्यवहारमा ल्याउने ।
- घरजग्गा बहाल करको दरलाई प्रगतिशिल बनाउने र न्यूनतम बहाल मुल्य तोकी सोही अनुसार असुल गर्ने ।

राजस्व सुधार कार्य योजनामा उल्लेख भएका क्रियाकलापहरूलाई पनि प्राथमिकीकरण गरी कार्यान्वयन गर्नु उचित हुन्छ ।

परिच्छेद आठ – अनुगमन तथा मूल्यांकन

कार्ययोजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

स्थानीय सरकार संचालन ऐनको व्यवस्था अनुसार राजस्व परामर्श समितिलाई राजस्वका स्रोत, दायरा तथा दरको विश्लेषण गरी आय अनुमान गर्ने र स्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण समितिलाई फाल्गुण महिनाभित्र आगामी ३ आर्थिक वर्षको आय अनुमान गर्ने कार्यमा यो राजस्व सुधार कार्ययोजनाले सहयोग गर्दछ। त्यसैले हरेक आर्थिक वर्षको फागुन महिना सम्ममा राजस्व सुधार कार्ययोजना तयार गरी सम्बन्धीत समितिलाई उपलब्ध गराएमा समितिबाट गरिने निर्णयहरूका लागि आवश्यक आधार हुनेछ। राजस्व सुधारका नीति, क्रियाकलापहरू तथा बजेट अनुमान पश्चात् राजस्व सुधार कार्ययोजना अनुसारका क्रियाकलापहरू संचालन भए नभएको तथा अनुमान अनुसार आय असुली भएको नभएको सम्बन्धमा नियमित रूपमा अनुगमन गर्ने, आगामी आर्थिक वर्षको आय प्रक्षेपणको लागि त्यस अवधिसम्मको क्रियाकलाप तथा आय असुली अवस्थाको मूल्याङ्कन गर्ने तथा आर्थिक वर्ष सम्पन्न भएपछि सो आर्थिक वर्षको लागि तय गरिएको क्रियाकलापहरू तथा आय असुली अवस्थाको मूल्याङ्कन गर्न आवश्यक हुन्छ। योजनाले सार्थकता पाउने मुख्य माध्यम नै योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन हो। कार्यान्वयनमा प्रभावकारिताका लागि अन्य कुराको अतिरिक्त यसको अनुगमनको लागि भरपर्दो विधि र संयन्त्र किटान हुन आवश्यक भए जस्तै राजस्व सुधार कार्ययोजनामा समावेश भएका क्रियाकलापहरूको कार्यान्वयन सुनिश्चितताका लागि पनि यसको नियमित र भरपर्दो अनुगमनको व्यवस्था गरिनु जरुरी हुन्छ। राजस्व सुधार कार्ययोजनाको अनुगमनमा मुख्य रूपमा राजस्व शाखा/उपशाखा, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजस्व परामर्श समिति तथा कार्यपालिकाको भूमिका महत्वपूर्ण हुन्छ।

यो राजस्व सुधार कार्य योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको लागि निम्न चार तहको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन व्यवस्था सिफारिश गरिएको छ :

(क) कार्यालय स्तरको अनुगमन: यो स्तरको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको लागि प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजस्व उपशाखा तथा अन्य सम्बन्धित शाखाका प्रतिनिधिहरूलाई जिम्मेवार बनाउनु पर्दछ। स्थानीय सरकारले कम्तिमा महिनामा एक पटक बैठक बसी योजनाको कार्यान्वयनको अवस्था तथा असुली अवस्थाको अनुगमन गरी लक्ष हासिल गर्नेतर्फ आवश्यक कार्यगत निर्णयहरू गरी कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्दछ।

(ख) राजस्व परामर्श समितिबाट अनुगमन तथा मूल्याङ्कन: राजस्व परामर्श समितिले चौमासिक रूपमा राजस्व सुधार योजनाको कार्यान्वयनको अवस्था, आय सङ्कलनको अवस्थाको नियमिति अनुगमन गरी कार्यपालिकालाई आवश्यक परामर्श प्रदान गर्ने कार्य यस अन्तर्गत पर्दछ। त्यसैगरी आगामी आर्थिक वर्षको लागि आयको अनुमान गर्ने कार्य, पूर्व भएका कार्यको मूल्याङ्कन गरी स्रोत, दर तथा दायरामा सुधारको लागि क्रियाकलाप सिफारिश गर्ने र त्यसको आधारमा आयको अनुमान गर्नु पर्दछ। यसका अतिरिक्त आर्थिक वर्षको समाप्ती पश्चात् राजस्व सुधार योजनाको समिक्षा गरीन्छ।

(ग) कार्यपालिकाबाट अनुगमन तथा मूल्याङ्कन: कार्यपालिकाको बैठकले राजस्व परामर्श समितिबाट प्रस्तुत गरेका सुझावहरूलाई छलफलमा ल्याई आवश्यक निर्णय गर्ने कार्य यस अन्तर्गत पर्दछ। छलफलको क्रममा राजस्व सुधार योजना तथा आय असुली अवस्थाको समिक्षा गरी आवश्यक नीतिगत तथा कार्यगत निर्णय गर्नु आवश्यक भएमा निर्णय गरीन्छ।

(घ) बाह्य अनुगमन तथा मूल्याङ्कन: राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयनमा सहजिकरण गर्न चाहने संघिय मामला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग, प्रदेश मन्त्रालय, दातृ निकायहरू आदिले अनुगमनको लागि सहयोग प्रदान गर्न सक्नेछन्। यस्तो अनुगमन प्रणालीको स्थापनाले स्थानीय सरकारको अनुगमन तथा प्रतिवेदन गर्ने क्षमतामा विकास हुनेछ।

सन्दर्भ सामग्रीहरू

- ❖ अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४
- ❖ एकीकृत आर्थिक संकेत तथा वर्गीकरण र व्याख्या, २०७४
- ❖ त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिकाको आर्थिक ऐन २०८०/०८१
- ❖ त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण २०७५
- ❖ नेपाल सरकारको आर्थिक ऐन, २०८०/०८१
- ❖ नेपाल सरकारको वजेट वक्तव्य, २०८०/०८१
- ❖ नेपालको संविधान, २०७२
- ❖ प्रदेश तथा स्थानीय कर सम्बन्धी अध्ययन तथा सुझाव प्रतिवेदन, २०७५ – नेपाल सरकार (मन्त्रिपरिषद्) निर्णयबाट गठित कार्यदलले अर्थ मन्त्रालय समक्ष पेश गरेको
- ❖ राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४
- ❖ स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४

अनुसूचीहरू

अनुसूची –१: तथ्याङ्क सङ्कलन औजारहरू

१.१ तथ्याङ्क सङ्कलन सूची

नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय तथा हालको अवस्था:

संक्षिप्त परिचय:

- नामाकरण
- घरधुरी तथा जनसंख्या
- क्षेत्रफल तथा वडा विभाजन
- प्रशिद्ध स्थलहरू

मुख्य पूर्वाधारको अवस्था:

- सडक, बाटो, पुल
- बिजुली
- खानेपानी तथा सिंचाई
- सावर्जनिक भवन तथा पूर्वाधारहरू
- फोहरमैला व्यवस्थापन (फोहरको परिमाण र व्यवस्थापनको अवस्था)

आर्थिक अवस्था र भौगोलिक बोनोट:

- उद्योग, व्यवसाय तथा कलकारखाना
- मुख्य व्यापारिक केन्द्रहरू
- भौगोलिक अवस्थिति
- प्राकृतिक तथा पर्यटकिय सम्पदा

नगरपालिकाको संगठन तथा राजस्व प्रशासन:

हालको संगठन संरचना

- निर्वाचित पदाधिकारीहरूको विवरण (सङ्कलन गर्ने)
- कर्मचारीहरूको विवरण (संगठन संरचना सहित सङ्कलन गर्ने)

राजस्व शाखा तथा राजस्व प्रशासन

राजस्व शाखामा कार्यरत कर्मचारीहरूको विवरण

क्र.सं.	नाम	पद	जिम्मेवारी
१			
२			
३			

- कार्यक्षेत्र तथा कार्य स्थलको पर्याप्तता
- फर्निचर, कम्प्यूटर, प्रिन्टर तथा अन्य भौतिक सुविधाहरू

- राजस्व सम्बन्धी डाटा वेस
- राजस्व प्रशासनमा सफ्टवेयर र त्यसको प्रयोग
- कम्प्युटर विलिङ्ग प्रणालिको प्रयोग

भौतिक सुविधाहरू

- कार्यालयका भवनहरू
- सवारी साधन
- फर्निचर, कम्प्युटर, प्रिन्टर

नगरपालिकाको आय (आन्तरिक तथा बाह्य) सम्बन्धी विवरणः

- विगत तीन आर्थिक वर्षहरू (२०७६/७७, ०७७/७८ र ०७८/७९) को यथार्थ आय विवरण
- चालु आर्थिक वर्षको (२०७९/८०) को अनुमानीत/बजेट विवरण
- चालु आर्थिक वर्षका लागि नगरसभाले पारित गरेको कर, शुल्क तथा दस्तुरका दरहरू

अन्य दस्तावेज तथा सूचनाहरू

- नगरसभाले पारित गरेको आर्थिक ऐन
- राजस्व सँग सम्बन्धीत अन्य नीति तथा कार्यक्रमहरू
- नगरपालिकाको बस्तुस्थिति विवरण
- राजस्व परिचालनकालागि भएका प्रभावकारी प्रयासहरू

१.२ तथ्याङ्क सङ्कलन फाराम

नगरपालिकाका आयका स्रोतहरू तथा हालको अवस्था

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण	सङ्कलन भएको/नभएको	दर निर्धारणको अवस्था
क.	कर तर्फ			
	भूमि कर (मालपोत)			
	एकीकृत सम्पत्ति कर			
	सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा)			
	घर जग्गा बहाल कर			
	व्यवसाय कर			
	जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तु कर			
ख.	अन्य राजस्व			
	दुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, माटो, काठ, दाउरा, जराजुरी, स्लेट, खरीदुङ्गा आदि प्राकृतिक एवं खानीजन्य वस्तुको विक्री तथा निकासी शुल्क			
	नक्सापास दस्तुर			

त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिका डोल्पाको राजस्व सुधार कार्ययोजना

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण	सङ्कलन भएको/नभएको	दर निर्धारणको अवस्था
	व्यक्तिगत घटना दर्ता शुल्क			
	वहाल विटौरी शुल्क			
	पार्किङ्ग शुल्क			
	अस्पताल संचालन			
	फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क			
	स्थानीय खानेपानी महसुल			
	स्थानीय विद्युत महसुल			
	केवलकार, टेकिङ्ग, कायाकिङ्ग, वन्जीजम्प, जिपफ्रलायर, प्याराग्लाइडिङ्ग आदि मनोरंजन तथा साहसी खेलकुद सम्बन्धी सेवा तथा ब्यवसायमा सेवाशुल्क			
	निर्माण, संचालन र व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पुर्वाधार तथा सेवामा सेवाशुल्क (खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, ढल निकास, सडक वृत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, ब्ययमशाला, पर्यटकिय स्थल, हाटवजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, घोविधाट, सडक, वसपार्क, पुलआदि			
	मूल्याङ्कन सेवाशुल्क			
	दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर (एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजतपत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका ब्यापारिक फर्म			
	ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, नुन, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खननतथाउपयोग शुल्क			
	वडा मार्फत गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर			

त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिका डोल्पाको राजस्व सुधार कार्ययोजना

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण	सङ्कलन भएको/नभएको	दर निर्धारणको अवस्था
	दण्ड जरिवाना			

नगरपालिकाको स्वामित्व वा भोगचलनमा रहेका जग्गा

क्र.सं.	जग्गा रहेका स्थान	कि.न.	क्षेत्रफल	हालको उपयोग	भाडा वा बहाल रकम (यदी भएमा)
क	स्वामित्वमा रहेको जग्गा				
ख	भोगचलनमा रहेको जग्गा				

नगरपालिकाको स्वामित्वमा रहेका भवन

क्र.सं.	स्थान	भवनको विवरण (कोठा समेत)	हालको उपभोग	भाडा वा बहाल रकम (यदी भएमा)
१				
२				
३				
४				
५				
६				
७				

नोट: विवरण लेख्ने ठाउँ अपुग भएमा छुट्टै पानामा लेख्ने ।

१. करमा आधारित सूचनाहरू

क. सम्पत्ति कर सम्बन्धी विवरण

नगरपालिकामा दर्ता भएका जम्मा करदाता संख्या:

आ.व. २०७९/०८० मा कर तिर्ने करदाता संख्या:

सङ्कलित रकम:

ख. भवन सम्बन्धी विवरण

भवन सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	घरको वर्गीकरण	अनुमानित संख्या	बहालमा भएको संख्या	औसत बहाल दर
१	व्यापारीक प्रयोजनकालागि निर्मित भवन/घरहरु (नोट: ब्यापारीक कम्पलेक्स, पार्टी प्यालेस, अस्पताल, कोल्ड स्टोर, नीजि विद्यालय तथा क्यापस आदी)			
२	औद्योगिक प्रयोजनका भवन/घरहरु			
३	आवासिय भवन/घरहरु			
३.१	कच्ची घरहरु (कच्ची जोडाई तथा छाना)			
३.२	अर्ध कच्ची घरहरु (माटोको जोडाई र कंक्रीट वा स्टीलको छाना भएका)			
३.३	पिलर सिस्टम नभएको पक्कि घर			
३.४	पिलर सिस्टम भएको पक्कि घर			
	जम्मा			

ग. जग्गा सम्बन्धी विवरण

जग्गा सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	जग्गाको किसिम	स्थान	अनुमानीत जग्गाधनी	अनुमानित क्षेत्रफल	औसत मूल्याङ्कन दर (मालपोत कार्यालयको आधारमा)
१	शहरी क्षेत्र				
२	आवासिय क्षेत्र				
३	कृषी क्षेत्र				
४	वन तथा अन्य क्षेत्र				
	जम्मा				

घ. सवारी साधन सम्बन्धी विवरण

नगरपालिकामा दर्ता भएका जम्मा करदाता संख्या:

आ.व. २०७९/०८० मा कर तिर्ने करदाता संख्या:

सङ्कलित रकम:

सवारी साधन सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	सवारी साधन	अनुमानित संख्या	कैफियत
१	अटो रिक्सा तथा ई-रिक्सा		
२	ठेलागाडा, टाँगा, रिक्सा		
	जम्मा		

ड. व्यापार व्यवसाय सम्बन्धी विवरण

नगरपालिकामा दर्ता भएका जम्मा करदाता संख्या:

आ.व. २०७९/०८० मा कर तिर्ने करदाता संख्या:

सङ्कलित रकम:

व्यापार व्यवसाय सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	व्यापार व्यवसायको विवरण	साना लगानी	मझौला लगानी	ठुला लगानी	कैफियत
१	उद्योग				
२	वित्तिय संस्था (बैंक, विकास बैंक, सहकारी, विमा आदि)				
३	ब्यापारिक भवन, मल, निजी अस्पताल, संस्थागत कलेज विद्यालय				
४	डिलर तथा थोक बिक्रेता				
५	अन्य व्यवसायहरु				

च. खानीजन्य वस्तु विक्री तथा निकासी

खानीजन्य वस्तु विक्री तथा निकासी

क्र.सं.	उत्पादन/उत्खनन स्थल	वस्तुहरु	कुल उत्खनन योग्य परिणाम	विक्री मुल्य	संभाव्य निकासी परिमाण
१		ढुङ्गा			
		गिट्टी			
		बालुवा			
		मिस्कट			
		दहत्तर वह्तर			
		अन्य			
२		ढुङ्गा			
		गिट्टी			
		बालुवा			
		मिस्कट			

त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिका डोल्पाको राजस्व सुधार कार्ययोजना

३		दहत्तर वहत्तर			
		अन्य			
		ढुङ्गा			
		गिट्टी			
		बालुवा			
		मिस्कट			
		दहत्तर वहत्तर			
		अन्य			

नोट: विवरण लेख्ने ठाउँ अपुग भएमा छुट्टै पानामा लेख्ने ।

छ. जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तु (ब्यवसायिक उपयोग)

जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तु (ब्यवसायिक उपयोग)

क्र.सं.	बस्तुहरु	इकाई	कुल सङ्कलन परिणाम	अनुमानित मुल्य
क.	जडिबुटी जन्य बस्तुहरु			
ख.	कवाडी जन्य बस्तुहरु			
ग.	जिवजन्तु			

ज. वहाल विटौरी

वहाल विटौरी

क्र.सं.	सम्पत्तिहरु	स्थान	इकाई	परिमाण	दर
क.	भवन तथा कोठाहरु				
ख.	मेसिनहरु				

त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिका डोल्पाको राजस्व सुधार कार्ययोजना

क्र.सं.	सम्पत्तिहरु	स्थान	इकाई	परिमाण	दर
ग.	सार्वजनिक सम्पत्ति				
घ.	हाट बजार				

झ. नगरपालिकाले निर्माण, संचालन तथा व्यवस्थापन गरेका तथा सेवाग्राहीलाई उपलब्ध गराउने सेवा
नगरपालिकाले निर्माण, संचालन तथा व्यवस्थापन गरेका तथा सेवाग्राहीलाई उपलब्ध गराउने सेवा

क्र.सं.	सेवाहरु	उपलब्ध गराईएको स्थान वा क्षेत्र	इकाई र परिमाण	सेवा शुल्कको संभावना के छ ?	हालको अवस्था (आय)
१	फोहरमैला व्यवस्थापन				
२	स्थानीय खानेपानी				
३	बिजुली				
४	धारा				
५	अतिथि गृह				
६	धर्मशाला				
७	पुस्तकालय				
८	सभागृह				
९	ढल निकास				
१०	सडक बत्ति				
११	सार्वजनिक शौचालय				
१२	पार्क				
१३	पौडी पोखरी				
१४	व्यायमशाला				
१५	पर्यटकिय स्थल				
१६	पशु बधशाला				
१७	शवदाह गृह				
१८	बसपार्क				

क्र.सं.	सेवाहरु	उपलब्ध गराईएको स्थान वा क्षेत्र	इकाई परिमाण	र सेवा शुल्कको संभावना के छ ?	हालको अवस्था (आय)
१९	अन्य पार्किङ्ग क्षेत्र				
२०	सिफारिश तथा प्रमाणित				
२१	दर्ता, अनुमाति, नविकरण दस्तुर				
२२	मूल्याङ्कन सेवा शुल्क				
२३	नक्सापास				
	अन्य				
जम्मा					

अनुसूची- २: अन्तर्क्रिया/छलफलकालागि समुह बिभाजन

२.१ विषय क्षेत्र १: राजस्वका शीर्षकगत दर, दायरा तथा प्रक्षेपण

राजस्वका शीर्षकगत दर, दायरा तथा प्रक्षेपण उपसमिति

क्र. सं.	सहभागीको नाम	पद	संलग्न संस्था/कार्यालय
१			
२			
३			
४			
५			

राजस्वका शीर्षकगत दर निर्धारण

राजस्वका शीर्षकगत दर निर्धारण

राजस्वका शीर्षकहरु	करका दर		अनुमानित करदाता संख्या	जम्मा
	न्यूनतम	अधिकतम		
सम्पत्ति कर				
घरजग्गा बहाल कर				
व्यवसाय कर				
बहाल बिटौरी शुल्क				
पार्किङ्ग शुल्क				
जडीबुटी, कवाडी जीवजवन्तु कर				
सेवा शुल्क नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र सञ्चालनमा रहेका केबलकार, ट्रेकिङ्ग, कायाकिङ्ग, क्यानोनिङ्ग, बज्जीजम्प, जिपफ्लायर, प्याराग्लाइडिङ्ग लगायतका				

त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिका डोल्पाको राजस्व सुधार कार्ययोजना

राजस्वका शीर्षकहरु	करका दर		अनुमानित करदाता संख्या	जम्मा
	न्यूनतम	अधिकतम		
स्थानीय पर्यटन, मनोरञ्जन तथा साहसिक खेलकुद सम्बन्धी सेवा वा व्यवसायमा सेवा शुल्क लगाउनेछ				
पूर्वधार सेवा उपयोग वापतको कर आफैँले निर्माण, सञ्चालन वा व्यवस्थापन गरेको देहायको कुनै सेवा उपलब्ध गराए बापत सेवाग्राहीलाई सेवा शुल्क लगाउन सक्ने				
क) खानेपानी, बिजुली, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह र त्यस्तै अन्य सेवा सुविधा				
ख) फोहरमैला व्यवस्थापन, ढल निकास, सडक बत्ति				
ग) शौचालय, पार्किङ्ग, स्नानगृह, पौडी पोखरी, व्यायामशाला, पर्यटकीय स्थल, छात्रावास, हाट बजार, पशु बधशाला, शवदाहगृह, धोवीघाट र त्यस्तै अन्य सुविधा				
घ) सडक, बस पार्क, पुल जस्ता सेवा				
ड) अचल सम्पत्ति वा अन्य कुनै विषयको मूल्याङ्कन सम्बन्धी सेवा				
च) सिफारिस सम्बन्धी कुनै सेवा				
अन्य: ढुंगा, गिट्टी, वालुवा, माटो, काठ दाउरा, जडिबुटी, स्लेट, खरीढुंगा आदि प्राकृतिक एवं खानीजन्य वस्तुको बिक्री तथा निकासी शुल्क दस्तुर सङ्कलन				

२.२ विषय क्षेत्र २: कर राजस्व सुधार योजना

तालिका कर राजस्व सुधार योजना उपसमिति

क्र. सं.	सहभागीको नाम	पद	संलग्न संस्था/कार्यालय
१			
२			
३			
४			
५			

राजस्व सुधार योजना

तालिका: राजस्व सुधार योजना

राजस्वका शीर्षकहरु	सुधारका लागि गर्नुपर्ने कार्य	समयावधि	जिम्मेवारी	कैफियत
सम्पत्ति कर				
घरजग्गा बहाल कर				

त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिका डोल्पाको राजस्व सुधार कार्ययोजना

राजस्वका शीर्षकहरु	सुधारका लागि गर्नुपर्ने कार्य	समयावधि	जिम्मेवारी	कैफियत
व्यवसाय कर				
बहाल बिटौरी शुल्क				
पार्किङ्ग शुल्क				
जडीबुटी, कवाडी जीवजवन्तु कर				
सेवा शुल्क: नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र सञ्चालनमा रहेका केबलकार, ट्रेकिङ्ग, कायाकिङ्ग, क्यानोनिङ्ग, बज्जीजम्प, जिपफ्लायर, ज्याजफिटङ्ग, प्याराग्लाइडिङ्ग लगायतका स्थानीय पर्यटन, मनोरञ्जन तथा साहसिक खेलकुद सम्बन्धी सेवा वा व्यवसायमा सेवा शुल्क लगाउनेछ				
पूर्वाधार सेवा उपयोग वापतको कर आफैँले निर्माण, सञ्चालन वा व्यवस्थापन गरेको देहायको कुनै सेवा उपलब्ध गराए बापत सेवाग्राहीलाई सेवा शुल्क लगाउन सक्ने				
क) खानेपानी, बिजुली, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह र त्यस्तै अन्य सेवा सुविधा				
ख) फोहरमैला व्यवस्थापन, ढल निकास, सडक बत्ति				
ग) शौचालय, पार्किङ्ग, स्नानगृह, पौडी पोखरी, व्यायामशाला, पर्यटकीय स्थल, छात्रावास, हाट बजार, पशु बधशाला, शवदाहगृह, धोवीघाट र त्यस्तै अन्य सुविधा				
घ) सडक, बस पार्क, पुल जस्ता सेवा				
ड) अचल सम्पत्ति वा अन्य कुनै विषयको मूल्याङ्कन सम्बन्धी सेवा				
च) सिफारिस सम्बन्धी कुनै सेवा				
अन्य: ढुंगा, गिट्टी, वालुवा, माटो, काठ दाउरा, जडिबुटी, स्लेट, खरीढुंगा आदि प्राकृतिक एवं खानीजन्य वस्तुको बिक्री तथा निकासी शुल्क दस्तुर सङ्कलन				

२.३ विषय क्षेत्र ३: गैरकर राजस्व सुधार योजना (नयाँ क्षेत्र समेत)

तालिका: गैरकर राजस्व सुधार योजना (नयाँ क्षेत्र समेत) उपसमिति

क्र. सं.	सहभागीको नाम	पद	संलग्न संस्था/कार्यालय
१			
२			

३			
४			
५			

अन्य आय सम्भावित क्षेत्र सुधार योजना

तालिका: अन्य आय सम्भावित क्षेत्र सुधार योजना

राजस्वका सम्भावित क्षेत्रहरु	सुधारका लागि गर्नुपर्ने कार्य	समयावधि	जिम्मेवारी	कैफियत

२.४ विषय क्षेत्र ४: राजस्व प्रशासन (आयको लगत अभिलेख तथा सङ्कलन, संगठन र समन्वय)

तालिका: राजस्व प्रशासन उपसमिति

क्र. सं.	सहभागीको नाम	पद	संलग्न संस्था/कार्यालय
१			
२			
३			
४			
५			

राजस्व प्रशासन

तालिका: राजस्व प्रशासन (आयको लगत अभिलेख तथा सङ्कलन, संगठन र समन्वय)

क्षेत्रहरु	सुधारका लागि गर्नुपर्ने कार्य	समयावधि	जिम्मेवारी	कैफियत

२.५ तथ्याङ्क तथा सूचना सङ्कलन कार्यदल

तालिका: तथ्याङ्क तथा सूचना सङ्कलन कार्यदल

क्र. सं.	नाम	पद	जिम्मेवारी
१			

त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिका डोल्पाको राजस्व सुधार कार्ययोजना

२			
३			
४			
५			

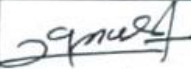
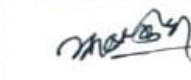
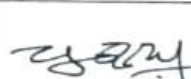
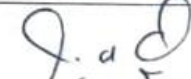
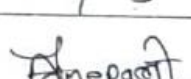
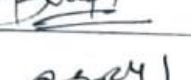
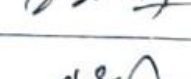
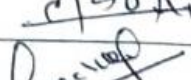
कार्यशाला गोष्ठीका तस्विरहरु

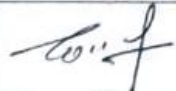
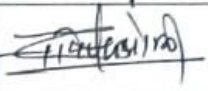
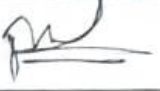
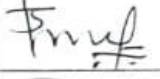
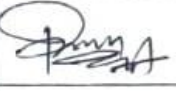
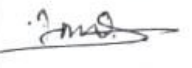
बैठकको उपस्थिति:

आज मिति २०८० पुस ०४ गते यस डोल्पा जिल्ला त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिका नगर कार्यपालिकाको कार्यालय त्रिपुराकोट बगरका कार्यबाहक नगर प्रमुख श्री खम बुढा ज्यूको सभाध्यक्षमा यस पालिकाको मध्यमकालिन खर्च संरचना तथा राजस्व सुधार कार्य योजना निर्माणका लागि प्रारम्भिक अभिमुखिकरण कार्यक्रम निम्नानुसारको उपस्थितिमा सम्पन्न गरीयो।

उपस्थिति

क्र.स.	नाम/थर	पद/दर्जा	मोबाइल नं.	हस्ताक्षर
१	खम बुढा	का.वा. नगर प्रमुख	९८६८३०११७१	
२	देवेन्द्र चलाउने	अध्यक्ष	९८८८८८८८८८	
३	जलकाश्रम के.पी	महामन्त्री	९८८८३३३०६६	
४	चन्द्र कतप रायल	पदास्थपदा	९८८८४०११३४	
५	हिमचन्द्र थापा	नि.ग.प.म.	९८२१२४३११	
६	दिपेन्द्र बुढाला	सहायक प्रा.म.	९८६६२१२१६०	
७	बिकास नेपाली	सहायक प्रा.म.	९८६६३३६६०१	
८	महोदय राणा	सहायक प्रा.म.	९८६६२६६६८६	
९	सुब. व. बुढा	सहायक प्रा.म.	९८८८३०३३८३	
१०	आनिल थापा	सहायक प्रा.म.	९८६६६६६६६६	
११	रम. व. थापा	सहायक प्रा.म.	९८८८११११११	
१२	लक्ष्मीलाल थापा	सहायक प्रा.म.	९८६६२२२२२२	
१३	शिवप्रसाद बुढा	सहायक प्रा.म.	९८६६६६६६६६	
१४	शान्ती महताबा	स.ह.वि.नि.	९८८८२२२२२२	

त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिका डोल्पाको राजस्व सुधार कार्ययोजना

क्र.स.	नाम/थर	पद/दर्जा	मोबाइल नं.	हस्ताक्षर
१५	रमेश बहादुर रावत	कावे शाला प्रमुख	९८५७०५८२५०	
१६	नविन प्रसाद जोशी	वडा सचिव	९८५४८०९३९	
१७	प्रताप बस्नेत बिस्	अभिने	९८६७४६७२४६	
१८	विजया शर्मा	वडा सचिव	९८६१७०३२७३	
१९	पविना पौली	उद्यम विभाजन सहस्रकर्ता	९८४८०४८६७०	
२०	भालक बुढा	कावे शाला प्रमुख वडा नं १	९७४४२६६६९९	
२१	योगराम शर्मा	सहस्रकर्ता	९८४९०९४०२३	
२२	अनिल प्र. खनाल	सहस्रकर्ता	९८४९६०८९७७	